

T.C.
ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDARA GELİŞİNİN ERZURUM'A
YANSIMASI
(ERZURUM GAZETESİ'NE GÖRE)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seda HASDEMİR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU

ERZURUM-2019

Yüksek Lisans Tezi Onay Sayfası

ONAY

Seda HASDEMİR tarafından hazırlanan “Demokrat Parti’nin İktidara Gelişinin Erzurum’a Yansıması (Erzurum Gazetesi’ne Göre)” adlı bu çalışma 11.10.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı Doç. Dr. Naim ÜRKMEZ
Erzurum Teknik Üniversitesi

imza

Danışman Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU
Erzurum Teknik Üniversitesi

imza

Jüri Üyesi Doç. Dr. Firdes TEMİZGÜNEY
Atatürk Üniversitesi

imza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. / / 20.....

Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu ve tezimin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

...../...../20....

İmza

Seda HASDEMİR

- Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNDE DEMOKRAT PARTİ

1.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimlerine Giden Süreç	5
1.2. Demokrat Parti Kongreleri.....	8
1.3. Demokrat Parti'nin Erzurum'da Teşkilatlanması	11

İKİNCİ BÖLÜM

1950 MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ

2.1. Seçim Kanunu'nun Kabul Edilmesi	16
2.2. Erzurum'da Seçim Hazırlıklarının Başlaması.....	18
2.3. Adayların Belirlenmesi	24
2.4. Milletvekili Seçim Sonuçları	27
2.4.1. Türkiye Geneline Seçim Sonuçları	27
2.4.2. Erzurum'da Seçim Sonuçları.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Belediye Seçimleri Öncesinde Yaşanan Gelişmeler	32
3.2. Adayların Belirlenmesi	38
3.3. Belediye Seçimi Sonuçları	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1950 İL GENEL MECLİSİ SEÇİMLERİ

4.1. Adayların Belirlenmesi	42
4.2. İl Genel Meclisi Seçim Sonuçları	45
4.3. İl Genel Meclisi Toplantısı ve Toplantıda Görüşülen Önemli Konular	46
4.4. Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimi	52
4.5. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Erzurum'a yansıması	53
SONUÇ	62
EKLER	65
KAYNAKÇA	92
ÖZGEÇMİŞ	96

ÖNSÖZ

Bu tez, Türkiye’de çok partili hayata geçiş döneminin önemli bir aşaması olan ve iktidarın Cumhuriyet Halk Partisi’nden Demokrat Parti’ye geçtiği 1950 yılında, Erzurum’da yaşanan siyasi gelişmeleri ve özellikle belirtilen yıl içinde yapılan seçimleri, dönemin gazetesi olan Erzurum gazetesine göre ele almayı amaçlamıştır.

Tezde kullanılan temel kaynak, Erzurum gazetesidir. Erzurum gazetesi ilk olarak 1867 yılında Envar-ı Şarkkiye ismiyle çıkmıştır. Gazeteye verilmiş olan bu isim “Doğunun nurları” anlamına gelmektedir. Bu gazete Anadolu’da yerel olarak çıkan ilk Türkçe gazetedir. I. Dünya Savaşı sürecinde kesintiye uğrayan gazete 1919 yılında tekrar çıkmaya başlamıştır. 1929’dan sonra ise Erzurum gazetesi ismini almıştır. 1964 yılına kadar yayımlarına devam eden gazete, ödenek yokluğu nedeniyle süresiz olarak kapatılmıştır.

Bu gazetenin ulaşabildiğimiz 2 Mart 1950-28 Aralık 1950 tarihleri arasındaki nüshaları taranmış ve bu nüshalarda yer alan siyasi içerikli haber ve makaleler kullanılmıştır. Ayrıca, gazetede çıkan haber ve makalelerle ilgili olarak, konuyu ilgilendiren araştırma eserlerden de istifade edilmiştir. Ayrıca Erzurum’da 1950 seçimlerinden öncesi ve sonrası durumu değerlendirmek amacıyla o dönemi yaşayan tanıklarla da röportaj yapılmıştır.

Tez; giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1946-1950 yılları arasında DP’nin kurulması, bu süreç içerisinde yapılan DP kongreleri ve partinin Erzurum’da teşkilatlanması gibi konulara değinilmiştir. İkinci bölümde 1950 yılında yapılan Milletvekili seçimleri ele alınmıştır. Bu bölümde milletvekili seçimlerinin hazırlık aşaması, 1950 yılında kabul dilen Seçim Kanunu, Milletvekili adaylarının belirlenmesi ve seçim sonuçları incelenmiştir. Üçüncü bölümün konusu, 1950’de yapılan belediye seçimleridir. Belediye seçimlerinden önce yaşanan siyasi gelişmeler, CHP ve DP’nin belediye adaylarını belirlemesi ve seçim sonuçları ele alınmıştır. Son olarak dördüncü bölümde ise, İl Genel Meclisi seçimlerinde adayların tespiti, seçimin sonuçları, İl Genel Meclisi toplantısı ve ihtiyar ve köy heyeti seçimleri konularına değinilmiştir. Yine bu bölümde DP’nin iktidara gelişinin Erzurum’a nasıl yansıdığı konusu incelenmiş ve 1950 seçimlerine tanık olmuş kişilerle yapılan röportajlar değerlendirilmiştir.

Burada öncelikle tez çalışmamda emeği geçen, araştırmama değerli fikirleriyle katkıda bulunan başta tez danışmanım olan Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU olmak üzere, her zaman yanımda olan, devamlı önüme hedefler koyan ve bu hedeflere ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Firdes TEMİZGÜNEY'e ve çalışmam boyunca manevi desteklerini her daim hissettiren aileme sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Seda HASDEMİR

Erzurum-2019

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDARA GELİŞİNİN ERZURUM'A YANSIMASI (ERZURUM GAZETESİ'NE GÖRE)

Seda HASDEMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU

2019, 98 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU

Doç.Dr. Naim ÜRKMEZ

Doç.Dr. Firdes TEMİZGÜNEY

“Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Erzurum'a Yansıması (Erzurum Gazetesi'ne Göre)” konulu tez çalışmasında, çok partili hayata geçiş döneminde Erzurum'da meydana gelen siyasi olaylar incelenmiştir. Cumhuriyet'in ilanından 1950 yılına kadar olan süreçte Türkiye'de yaşanan siyasi çalkantılar toplumsal yaşamda CHP iktidarına yönelik bir tepki oluşmasına sebep olmuştur. Çok partili hayata geçişle birlikte kurulan DP, CHP iktidarı için bir tehlike oluşturmuştur. DP'nin teşkilatlanması ve yönünü doğu illerine çevirmesiyle CHP'nin rakibi konumuna gelmiş ve bu dönemde iki parti arasında iktidar mücadelesi yaşanmıştır. DP girdikleri ilk seçimde birçok il ve ilçelerde seçimleri kazanmıştır. Bu illerden biri de Erzurum'dur.

DP'nin Erzurum'da iktidara gelmesiyle Erzurum'un siyasi, sosyal ve ekonomik hayatında birçok gelişme yaşanmıştır. Erzurum'da yaşanan bu gelişmeler basına da yansımıştır. Bu dönemde Erzurum'da yayınlanmakta olan Erzurum gazetesinde, 1950 yılında yapılan seçimler sonucunda DP'nin iktidara gelmesinin Erzurum'da siyasi ve toplumsal yaşama nasıl yansıdığı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Çok Partili Hayata Geçiş, Seçim.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
REFLECTION OF THE DEMOCRATIC PARTY'S COMING TO POWER IN
ERZURUM
Seda HASDEMİR
Advisor: Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU
2019, 98 pages

Jury: Prof. Dr. Murat KÜÇÜKUĞURLU
Doç. Dr. Naim ÜRKMEZ
Doç. Dr. Firdes TEMİZGÜNEY

In this thesis, *Reflection of the Democratic Party's coming to power in Erzurum*, the political events that occurred in Erzurum (according to Erzurum Newspaper) during the transition to the multi-party system examined. The political turmoil experienced in Turkey in the period from the proclamation of the Republic until 1950 caused a reaction to the CHP power in its social life. DP, that founded with the transition to a multi-party system created a danger towards CHP. By the organization of the DP and its redirection towards the eastern provinces, it became the CHP's rival and there was a struggle for power between two parties. One of these provinces was Erzurum.

There were many developments in the political, social and economic life in Erzurum when DP came to power in Erzurum. These developments in Erzurum reflected in the media too. The Erzurum newspaper which published after the elections held in 1950, discussed how DP came to power reflected the political and social life in Erzurum.

Key Words: Erzurum, Democratic Party, Republican Party, Multi-Party System, The Election.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1	Tamamlanan çalışmalardan birisi olan köylerin seçmen ve kütük sayıları	21
2	İlçelere göre belirlenen seçmen sayıları	22
3	14 Mayıs 1950' de yapılan seçimlerde Türkiye'de siyasi partilerin aldıkları oyların dağılımı.....	27
4	Erzurum'da seçime katılan adayların aldıkları oy oranı.....	28
5	14 Mayıs1950 seçimlerinde oyların Erzurum'da ilçelere göre dağılımı	28
6	Erzurum' da milletvekili adaylarının aldıkları oylar	29
7	Erzurum'da 1950 belediye seçimlerinde partilerin kazandıkları asli ve yedek üyelere ait çizelge	40
8	Erzurum merkez ve ilçe belediyelerinde kazanan asli ve yedek üyelerin isimleri	41
9	İl Genel Meclis üyesi seçimlerinde merkezden gösterilecek siyasi partilerin adaylarının isimleri	42
10	Genel Meclisi üye seçimlerinde Erzurum siyasi partilerinin gösterdiği adaylar	43
11	Pazar günü Erzurum'da yapılan Genel Meclis üyesi seçimlerinde merkez ilçesinde kazanan DP üyelerinin isimleri	45

KISALTMALAR

CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Haz.	: Hazırlayan

GİRİŞ

Demokrasi; halkın egemenliğine dayanan, herkesin düşünce ve kanaatlerini özgürce ifade edebildiği; hak ve özgürlükler bakımından bütün vatandaşların eşit sayıldığı bir yönetim ve yaşama biçimidir. Demokratik yönetimi en önemli özelliklerinden biri çoğulculuktur. Bu anlayış hem sorunların çözümünde farklı yöntemleri ortaya çıkarır hem de iktidarın denetlenmesini sağlar. Bu doğrultuda demokrasinin gelişmesi için en önemli unsurlardan birisi siyasi partilerdir. Fakat 18. yüzyıla kadar demokrasi ve parti kavramlarından bahsetmek mümkün değildir. 18. yüzyıldan sonra ise temsili sistem kendini hissettirmeye başlamıştır. Böylece parlamentoların kurulması ve yetkinin paylaşılmaya başlaması, siyasi partilerin oluşmasına neden olmuştur.¹

Türkiye’de siyasi partilerin tarihi II. Meşrutiyet dönemine kadar uzanır. 1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilan edilmesi, Türk demokrasi tarihi açısından önemli bir gelişme olmuştur. 1909’da Cemiyetler Kanunu kabul edildikten sonra, partilerin kurulmasıyla siyasi anlamda bir çoğulculuk başlamıştır.² Bu doğrultuda Meşrutiyet’in yeniden ilanını amaçlayan gizli derneklerden olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, o dönemde iyi eğitim almış genç memur ve subayların desteğini almayı başarmıştır.

II. Meşrutiyet sonrası yapılan ilk seçimlerde dönemin en önemli partisi olan İttihat ve Terakki Partisi, mecliste çoğunluğu sağlayarak iktidarı ele geçirmiştir.³ İttihat ve Terakki, II. Meşrutiyet boyunca iktidarı elinde tutmayı başarmıştır. Ancak parti çatısı altındaki kişilerin, farklı görüşlere sahip olması bir süre sonra parti içerisinde çatışmalara sebep olmuş, partiden birçok kişi ayrılmıştır. Partiden ayrılan kişiler tarafından Mutedil Hürriyetperveran Fırkası ve Ahali Partisi kurulmuştur.⁴ Yine bu dönemde İttihat ve Terakki’ye karşı kurulan en önemli parti Hürriyet ve İtilaf Fırkası olmuştur. Bu parti 1911 yılında yapılan ara seçimlerde başarılı olmuştur. Böylece Hürriyet ve İtilaf Fırkası, II. Meşrutiyet devrinde İttihat ve Terakki’nin kendine rakip olarak gördüğü ilk ve son büyük siyasi parti olmuştur.⁵

Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte siyasi parti mücadelelerinin getirebileceği olumsuzluklar göz önüne alınarak, çok partili siyasi hayata ara verilmiştir.

¹ Erdoğan Teziç, **100 Soruda Siyasi Partiler**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, 13.

² Firdes Temizgüney, **Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna**, Hitapevi Yayınları, Ankara, 2019, 12.

³ Teziç, **100 Soruda Siyasi Partiler**, 182.

⁴ Temizgüney, **Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna**, 13.

⁵ Teziç, **100 Soruda Siyasi Partiler**, 182.

İttihat ve Terakki tek parti iktidarı olarak hâkimiyetini 1918 yılı sonuna kadar devam ettirmiştir.⁶ Sonraki süreçte ise milli hâkimiyete dayanan bir meclis kurma fikrini taşıyan Mustafa Kemal Atatürk tarafından 23 Nisan 1920 yılında Büyük Millet Meclisi açılmıştır. İlerleyen yıllarda, ülkenin kurtuluşu için hareket eden örgütler, meclis çatısı altında toplanmış ve 9 Eylül 1923'te "Cumhuriyet Halk Fırkası" nı resmen kurmuştur.⁷

Bu partinin kurulmasının amacı, milli hâkimiyetin halkın katılımıyla ve halk için yapılmasına önderlik etmek, Türkiye'yi modern bir devlet haline getirmek ve Türkiye'de kanun gücünü bütün kuvvetlerin üstünde tutmak olmuştur.⁸ Fakat CHF Osmanlı Devleti'nin aşırı merkeziyetçi yapısından ve İttihat ve Terakki Partisi'nin otoriter yönetiminden etkilenmiştir. Muhaliflere karşı oluşan baskı unsuru, İttihat ve Terakki'den sonra da devam etmiştir. Böylece Cumhuriyet dönemi sonrasında demokratikleşme tartışmaları gündeme gelmiştir. Muhalefet, rejime karşı bir tehdit olarak görülmüş ve farklı önlemler alınmıştır. 3 Mart 1924'te halifeliğin kaldırılmasıyla muhalefet yeniden güçlenmiştir.⁹

İktidarı elinde bulunduran CHF'ye karşı gerek basında, gerek Meclis'te ve gerekse halk arasında yavaş yavaş bir muhalefet ortaya çıkmaya başlamıştır. CHF'ye karşı şikâyetler başlamıştı. CHF'nin Meclis üzerinde baskı yaptığı iddia edilmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası içinde meydana gelen fikir ayrılıkları yeni bir partinin kurulması ile sonuçlandırmıştır. Kurulan bu yeni partinin ismi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'dır. Halk Fırkası'ndan ayrılan mebuslarla kurulan bu yeni partide, askerlikle ilişkilerini kesen Kâzım Karabekir ve Ali Fuat Paşa da bulunmaktaydı.¹⁰

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, kuruluşundan hemen sonra müzakerelere katılmış, hükümetten muhtelif meseleler hakkında izahatlar istemiştir. 1925 yılı bütçe görüşmelerinde fikirlerini bildirmişler, aşarın kaldırılmasını alkışlarla kabul etmişlerdir. Ara seçimlerde iktidar partisini baskı uygulamakla suçlamışlardır. Bütün bu olaylar CHF'de telâşla karşılanmıştır. Bütün bunlara rağmen iktidar partisinin karşısında bir muhalefetin olmasını isteyen Mustafa Kemal, başlangıçta olaydan memnun kalmıştır. Çünkü Mustafa Kemal demokratik bir sistemin kurulmasını istemekteydi. Bu sistemin

⁶ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler, 1859-1952**, Arpa Yayınları, İstanbul, 1952, 75.

⁷ Ercan Haytoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)", **PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, 3, 1997, 47-48.

⁸ Füzûzan Hüsrev Tökin, **Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)**, Elif Yayınları, İstanbul, 1965, 69.

⁹ Temizgüney, **Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna**, 14-15.

¹⁰ Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, 609.

kurulması için de çok partili sisteme geçmek şart olmuştur.¹¹ Fakat bir müddet sonra Takrir-i Sükûn ve istiklâl mahkemelerinin Meclis'te kabulüyle birlikte hükümet ve istiklâl mahkemeleri, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın dini siyasete âlet ettiğini, gericiliği körüklediğini ileri sürmüştür. Her yerdeki parti şubeleri aranmış ve parti mensupları mahkemelere sevk edilmiştir. Parti şubeleri istiklâl mahkemeleri kararıyla kapatılmıştır. Partinin programındaki "Din düşüncesine ve inançlarına saygılıdır" maddesinin, gericiliğe yaradığı ve halkı gericiliğe teşvik ettiği iddia edildi ve o dönemde Bakanlar Kurulu kararıyla 5 Haziran 1925 tarihinde kapatılmıştır.¹² Böylece Cumhuriyet Dönemi'nin ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısız olmuştur.

İkinci çok partili hayata geçiş denemesi ise, 1930 yılında Serbest CHF'nin kurulmasıyla başlamıştır. Serbest Fırka normal demokratik şartlar altında aynı fikre sahip, aynı inancı paylaşan kişilerden ve kuruluşlardan meydana gelmiş, bizzat Mustafa Kemal Atatürk'nün isteği doğrultusunda Fethi Okyar'ın görevlendirilmesi ile 12 Ağustos 1930'da kurulmuştur.¹³

Serbest Fırka, CHP'ye karşı muhalefetini giderek arttırmış ve muhaliflerin desteğiyle daha da büyümüştür. Bu desteğin içinde inkılapları ve milli birliği tehdit eden fanatik unsurların varlığı endişeye neden olmuştur. CHP liderleri, bu partinin Mustafa Kemal aleyhinde olduğunu, şeriatı ve saltanatı getirmek istediğini ileri sürerek Mustafa Kemal Atatürk ile Fethi Okyar'ı karşı karşıya getirmeye çalışmışlardır.¹⁴ Fethi Okyar durumun kötüye gittiğinin farkına varıp, Mustafa Kemal Paşa ile karşı karşıya gelmek istemediği için partiyi kapatmıştır.¹⁵ Böylece çok partili hayata geçiş denemesi ikinci kez başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Serbest Fırka'nın kapatılmasından sonra CHP Avrupa'da gelişen demokrasi hareketliliklerden etkilenerek, kendisini devlet ve milletle bir tutmaya başlamıştır. 1931 yılında parti kurultayında Cumhuriyet'in altı ana prensibi tespit edilmiştir.¹⁶ Bu prensipler doğrultusunda demokrasi tarihinde yeni bir dönem olan tek partili dönem başlamıştır. 1945 yılına kadar devam eden süreçte CHP bütün yetkileri eline alarak iktidarda kalmıştır.

¹¹ Tökin, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, 68.

¹² Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, 609.

¹³ Çetin Yetkin, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, Karacan Yayınları, İstanbul, 1982, 39.

¹⁴ Temizgüney, *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 16.

¹⁵ Haytoğlu, *Türkiye'de Demokratikleşme Süreci*, 49.

¹⁶ Haytoğlu, *Türkiye'de Demokratikleşme Süreci*, 49.

Türkiye'de çok partili hayata geçişte 1945-1950 dönemi önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu dönemde Türkiye'de demokrasiye geçiş aşamasında büyük adımlar atılmış ve ülkede iktidar partisi olan CHP'nin karşısına Milli Kalkınma Partisi, Demokrat Parti ve Millet Partisi gibi önemli partiler çıkmıştır. Böylece uzun süren tek partili dönemden sonra ilk defa olarak 1945 yılından itibaren çok partili hayata geçilmiştir.

Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçişi gerçek anlamda hissettiren parti, şüphesiz ki 1946 yılında kurulan DP olmuştur. DP kurulduktan sonra hızla yapılanmaya başlamış, ilk olarak Ankara ve İstanbul'da teşkilatlanmış, diğer illerde de teşkilatlanmasını devam ettirmiştir. Bu illerden biri de Erzurum'dur. DP'nin 1946 Haziranında Erzurum'da kuruluşundan sonra, bu partinin teşkilatlanma çalışmaları belli bir aşamaya gelmiştir. Bunun sonucunda Aşkale, Pasinler, Oltu, Ilıca, Karayazı, Tekman, Örtülü, Tortum ve Hınıs'ta da DP heyetleri oluşturulmuştur.

Bununla birlikte 1946'da kurulan ve 61 milletvekiline sahip olan DP, yeni kurulan bir parti olduğu için ülke içinde henüz tam anlamıyla teşkilatını sağlayamamıştır. Bu nedenle 1946 yılında yapılan belediye seçimlerine katılmamıştır. Sonuç olarak CHP dört yıl daha iktidarda kalmayı başarmıştır.

Bu dönemde, Erzurum'da şubeleri açılan partiler Erzurum siyasi hayatında çok fazla rol oynamamıştır. Fakat DP Erzurum teşkilatının kurulması önemli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Öncelikle DP'nin Erzurum'da hızlı bir şekilde örgütlenmesi CHP yetkililerini tedirgin etmiştir. Bu tedirginliğin yanı sıra DP'ye karşı bir küçümseme söz konusu da olmuştur. Diğer taraftan Erzurum halkının başlangıçta çok partili hayata ve demokratik yönetime alışması biraz zor olmuştur. Fakat tek parti yönetiminden ve CHP'nin yaptığı politikalardan memnun olmayan halk, zamanla DP'ye sempati duymaya başlamıştır.

Çok partili hayata geçiş açısından 1950 yılı, ayrı bir önem arz etmektedir. Bu yıl içerisinde Milletvekili, Belediye ve İl Genel Meclisi seçimleri yapılmıştır. Yapılan bu seçimler sonucunda, 27 yıllık tek parti yönetimi son bulmuş yerine DP geçmiştir. Böylece CHP ana muhalefet partisi olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNDE DEMOKRAT PARTİ

1.1. Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimlerine Giden Süreç

1945 yılı, dünya açısından önemli olduğu kadar Türkiye siyasi hayatı açısından da önemli bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşı boyunca Sovyet tehdidinin artması, Türkiye'nin yönünü batıya çevirmesine neden olmuştur. Türkiye güvenliğini sağlamak ve savaş sonrasında düzende etkin rol oynamak amacıyla Birleşmiş Milletler Teşkilatına girebilmek için savaşın sonlarına doğru Mihver Devletleri'ne savaş ilan etmiştir. 1945'te sona eren savaş, demokrasi cephesinin galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Bu galibiyet ise totaliter rejimlere karşı duyulan öfkeyi artırıp ve beraberinde demokratik uygulamaları çoğaltarak tek parti yönetiminin gözden düştüğü bir ortam hazırlamıştır. Türkiye de dünyada gelişen demokratikleşme hareketlerine ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Böylece dış faktörlerin de etkisiyle çok partili hayata geçiş çalışmaları hız kazanmıştır.¹⁷

Savaş yıllarında Türkiye'nin savaşa dâhil olmamasına rağmen her ihtimale karşı savaşa hazır ordu bulundurması ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Yokluk, pahalılık ve karaborsa gibi sorunların artması ve CHP'nin yaptığı uygulamalardan dolayı halkta iktidara karşı bir memnuniyetsizlik oluşmuştur. Bu memnuniyetsizliği azaltmak isteyen CHP, Milli Koruma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi yeni düzenlemeler getirmiştir. Fakat bu düzenlemeler halkın daha büyük tepkisine neden olmuştur. Böylece ülke içinde ve dışında yaşanan gelişmeler çok partili yaşama geçişi zorunlu kılmıştır.¹⁸

Bununla birlikte tek parti yönetiminden memnun olmayan meclis üyeleri 1945 yılında meclise sunulan Bütçe Kanunu tasarısını sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Oylamaya sunulduğunda Recep Peker, Celal Bayar, Hikmet Bayur başta olmak üzere; Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak tasarıya ret oyu vermişlerdir. Mecliste tartışılan başka bir konu ise Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu olmuştur. 14 Mayıs 1945'te Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşülürken Adnan Menderes, Şükrü Saraçoğlu, Emin Sazak ve Refik Koraltan bu tasarıyı yine ağır bir şekilde eleştirmişlerdir.¹⁹

¹⁷ Temizgüney, , *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 25-26.

¹⁸ Temizgüney, , *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 26.

¹⁹ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004, 43.

Meclis içinde tartışmalar devam ederken Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü tarafından 7 Haziran 1945'te parti grubuna "Dörtlü Önerge" adı verilen bir metin gönderilmiştir. Dörtlü Takrir demokrasinin daha geniş uygulanması yönünde talepler içermektedir.²⁰ Bu taleplerden ötürü Dörtlü Takrir'in sahiplerine karşı, CHP içinden önemli tepkiler gelmeye başlamış ve bu takrir parti grupları tarafından reddedilmiştir.

Dörtlü takrir sahipleri, düşüncelerini daha özgür ifade edebilmek adına bir muhalefet partisi kurma girişiminde bulunmak istemiştir ancak bu girişim Menderes ve Köprülü'nün CHP'den çıkarılmasından sonra başlamıştır. Ardından CHP'den ayrılan diğer milletvekilleri tarafından 7 Ocak 1946'da DP kurulmuştur.²¹ Bu süreçte CHP iktidarından ve tek parti yönetiminden memnun olmayanlar özellikle CHP'nin hazırladığı köylere dayalı Toprak Reformunu öngörmeyen belirli bir kesim DP'nin yanında yer almıştır.²²

22 yıldır tek parti olarak iktidarda olan CHP, yılların vermiş olduğu tecrübeyle DP'nin onlar için büyük bir risk faktörü olduğunu görmüş ve iktidarı kaybetme korkusuyla bir yandan muhalefete baskı yapmaya çalışmış bir yandan da tekrar iktidarda kalmanın yollarını aramaya başlamıştır. Bu amaçla 1946 yılının Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerini 1946 Mayıs ayında; 1947 yılının Mart ayında yapılması gereken milletvekili genel meclisi seçimlerini de 1946 Temmuz ayında yapılmasına karar vermiştir. Bu yöntemle CHP seçimleri erkene alarak DP'nin örgütlenmesine engel olmak istemiş ve iktidarda kalma süresini uzatmıştır.²³

21 Temmuz 1946 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde CHP'den 395 milletvekili, kurulduğunda toplam 3 meclis üyesi²⁴ olan DP'den 64 milletvekili ve bağımsızlardan da 6 milletvekili seçilmiştir. Seçim olaysız geçmiştir fakat seçim sonuçlarının ardından CHP'nin yolsuzluk ve hile yaptığı iddia edilmiştir. DP, iktidar partisini sadece baskı ve yolsuzlukla suçlamamış bu konuyu seçim propagandası haline getirmiştir.²⁵

Genel seçimlerin yarattığı kargaşa daha bitmeden 1 Eylül'de il genel meclisi seçimleri yapılmıştır. Bu seçimde DP, CHP'nin usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle 56 ilçede

²⁰ Temizgüney, *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 27.

²¹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950*, 62.

²² Turan Ateş, *Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim*, Beta Yayınları, İstanbul, 2007, 121.

²³ Temizgüney, *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 29.

²⁴ Turgay Uzun, *İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler*, Turgay Uzun (Ed.), Orion Kitapevi, Ankara, 2010, 172.

²⁵ Temizgüney, *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 30-31.

seçimden çekilmiştir. CHP'nin seçimleri keyfiyetten öne alması ve seçim sonuçlarının CHP lehine olması DP'yi oldukça rahatsız etmiştir. İki parti arasında oluşan bu durum daha sonraki aylarda yapılan meclis toplantılarında da gündeme gelmiştir.²⁶

DP, siyasi hayatının ilk yıllarını böyle gergin bir hava içinde tamamlamıştır. Fakat geriye bakıldığında, mücadelesi hiçbir şekilde sonuçsuz kalmamıştır. Zor şartlar altında da olsa çok partili rejim Türkiye'ye yerleşmiştir. Bu başarıya sebep olan en büyük güç şüphesiz ki DP olmuştur.²⁷ Böylece iktidar partisine muhalefeti tamamen yok edemeyeceğini göstermiştir.²⁸

Hükümet ile DP arasında oluşan tehdit ve çekişmelere el koymak amacıyla İsmet İnönü ve Celal Bayar bir ayı geçen bir sürede bazı görüşmeler yapmıştır. İnönü ayrıca Başbakan Recep Peker ile de görüşmelerde bulunmuştur. İnönü iki parti arasında olan bu tartışmalara son vermek için görüşmelerin sonucunda bir bildiri hazırlamıştır. Bu bildirin bir kopyasını Celal Bayar'a vermiş ve diğer yetkililere okunup değerlendirilmesini istemiştir. Bildiri 10 Temmuz 1947'de yapılan genel kurul toplantısında onaylanmıştır.²⁹

"12 Temmuz Bildirisi" olarak adlandırılan bu bildiri, 11 Temmuz 1947'de radyoda okunmuş ve ertesi gün basında yayımlanmıştır. İsmet İnönü, bu bildiride Celal Bayar ve Recep Peker ile görüşmelerini anlatmıştır. Ayrıca İnönü iki parti arasında emniyetin sağlanması gerektiğini ve kendisinin iki partiye de eşit mesafede olduğunu ifade etmiştir.³⁰

İktidar ve muhalefet arasında siyasi mücadeleler devam ederken 17 Ekim 1948 yılında ara seçimler yapılmıştır. Bu seçimlere DP ve MP katılmamıştır. CHP'nin tek başına girdiği ara seçimlere şu iller katılmıştır; Ankara, Aydın, Bolu, Erzincan, Erzurum, Giresun, İstanbul, Kastamonu, Mardin, Malatya, Ordu, Tokat ve Yozgat.³¹ Seçimlere muhalefetin girmeyerek iktidarı pek çok konuda suçlaması, CHP iktidarının kamuoyu önündeki prestijini sarsmıştır. Bu nedenle gizli oy açık sayım sistemine göre yapılan 1948 seçimlerine katılım oranı çok düşük olmuştur.³²

²⁶ Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1990, 38.

²⁷ Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 21.

²⁸ Recep Murat Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2010, 33.

²⁹ Süleyman İnan, **Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes**, Liberte Yayınları, Ankara, 2006, 319.

³⁰ İnan, **Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes**, 319.

³¹ Rıfki Salim Burçak, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)**, Ortaç Matbaası, Ankara, 1979, 163.

³² Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950**, 134.

1.2. Demokrat Parti Kongreleri

DP kurulduğundan beri siyasi varlığını güçlendirmek amacıyla kuruluşunun birinci yıl dönümü olan 7 Şubat 1947 tarihinde I. Büyük Kongresi'ni yapmıştır. Ankara Ulus Meydanı'ndaki Yeni Sinema binasında toplanan DP Kongresi'ne 906 delege katılmıştır.³³

Kongrenin açılış konuşmasını Celal Bayar yapmıştır. Bayar konuşmasında özetle; partinin geçmişinden, bu süreçte karşılaştıkları güçlüklerden ve bundan sonraki yıllarda alınacak önlemlerden bahsetmiştir. Bayar kongrede özellikle Anayasaya aykırı kanunların kaldırılması, Seçim Kanunu'nun güvenli bir hale getirilmesi ve devlet başkanlığı ile parti başkanlığının ayrılması gibi üç temel konu üzerinde durmuştur.³⁴ Kongrenin ilk gününde verilen tavrıyla Bayar'ın üzerinde durduğu konuları incelemek için bir "Ana Davalar Komisyonu" kurulmuştur.³⁵

Kongrenin en önemli konusu şüphesiz ki "Hürriyet Misakı" olmuştur. Bu metin anayasaya aykırı olan bütün hükümlerin kaldırılmasına yöneliktir. Bu hususta DP, meclis üyeleri tarafından verilen bu karar kabul edilmezse üyelerin meclisten çekileceğini ifade etmiştir.³⁶ Kongrenin ilk günü kurulan Ana Davalar Komisyonu, mecliste okunan ve "Hürriyeti Misakı" adını taşıyan raporu ayakta dinlemiş ve alkışlar arasında kabul etmiştir.³⁷

Hürriyeti Misakı'nın kabul edilmesiyle birlikte partinin yeni yönetim kadrosunun seçilmesi 10 Ocak 1947'ye kadar sürmüştür. Böylece partinin yönetim kadrosu şu şekilde kararlaştırılmıştır. DP genel başkanlığına 548 delegenin 541'inin oyuyla Celal Bayar yeniden başkan seçilmiştir. Genel kurulun üyeleri ise şunlardır: Emin Sazak, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Refik Şevket İnce, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Cemal Tunca, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz, Enis Akaygen, Samet Ağaoğlu, Cemal Ramazanoğlu ve Hasan Dinçer'dir.³⁸

Bu kongreye Erzurum'dan Vilayet İdare Heyetleriyle birlikte merkez ilçe idare heyeti üyesi Trabzonlu Komisyoncu Cumhur, Ilıca ilçesi başkanı Münip Özer, Aşkale İlçe İdare Heyeti Başkanı Refik Çığ ve Oltu'dan Nazım Önder katılmıştır. CHP'lilerin

³³ İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, 273-274.

³⁴ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 46.

³⁵ Ahmet Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2001, 103-104.

³⁶ Yeşil, *Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, 104.

³⁷ Burçak, *Türkiye'de Demokrasiye geçiş (1945-1950)*, 112.

³⁸ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 48-49.

iddiasına göre DP kongresine katılanlar, il kongresine seçilmemiş kişilerden oluşmaktaydı. Diğer bir iddiaya göre ise DP mensupları kendilerinin çok olduğunu göstermek amacıyla zengin olanlar, kendilerine delege süsü vererek Ankara'ya gitmişlerdir.³⁹

DP'nin II. Büyük Kongresi ise 20 Haziran 1949 yılında Sergi Evi'nde toplanmıştır. Kongre'den önce II. Hasan Saka Kabinesi istifa etmiştir. Yeni hükümeti, çok partili hayata geçişte kurulan dördüncü kabine başkanı olan, kültürel ve politik meselelerde liberal biri olarak tanınan Şemsettin Günaltay kurmuştur.⁴⁰

Kongrede ilk önce parti içi meseleler görüşülmeye başlanmıştır. Büyük tezahüratlar eşliğinde kürsüye gelen Celal Bayar, Genel İdare Kurulu'nun çalışma raporunu okumuştur. Bu kongrenin Genel Kurulunu destekleyerek dışarıdan yapılan baskılara ihtilaf etmeyeceğini belirtmiştir. Raporda; hükümetle olan ilişkilere, partide meydana gelen bozgunculuğa ve 12 Temmuz Bildirgesi gibi konulara değinilmiştir.⁴¹

Ayrıca Kongre parti tüzüğü üzerinde yapılan çalışmada, 11 üyeden oluşan Yüksek Haysiyet Divanı kurulmuştur. Bunun yanı sıra Genel idare kuruluna milletvekili adaylarının yüzde yirmisini tespit etme yetkisi verilmiş ve kongreye katılacak delege sayısı da azaltılmıştır.⁴²

DP'nin bu kongresi Erzurum açısından önemli bir siyasi adım olmuştur. Bu önemli siyasi adım basında da yer almıştır. Erzurum'u yakından tanıyan ve Doğu gazetesinin başyazarlığını yapmış olan Cihad Baban, Tasvir gazetesinde yazdığı bir makalede şunları söylemiştir.

1.700 delege masraflarını kendi ceplerinden vererek kongreye katıldı. Kongrede ikinci manidar tezahür şu oldu: Şarkı, yani "hassoları, memoları" temsil ettiği için Erzurum delegesi Avukat Memiş Yazıcı üzerinde duruldu. Şark sınırlarını Erzurum delegesi temsil etti.⁴³

Yunus Nadi ise Cumhuriyet gazetesindeki "Ferahat" başlıklı makalesinde, Erzurum delegesi ile ilgili yaşanan gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Buna göre; kongrenin birinci gününde, başkanlık seçiminde iki aday eşit oy almıştır. Bunlardan birisi,

³⁹Murat Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2012, 316.

⁴⁰Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 64.

⁴¹Burçak, **Türkiye'de Demokrasiye geçiş (1945-1950)**, 170-172.

⁴²Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 65.

⁴³Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, 317.

ayağa kalkarak bir diğeri lehine başkanlıktan feragat ettiğini söylemiştir. İkinci başkan seçiminde ise daha kalabalık bir aday listesi oluşmuştur. Fakat salonda göstermiş olduğu vatanseverliği sayesinde Erzurum delegesi Memiş Yazıcı, diğerlerinden daha fazla üstünlük elde etmiştir. Böylece Erzurum delegesi, alkışlar arasında başkanlık divanının üçüncü üyeliğine seçilmiştir.⁴⁴

DP Kongresine katılan Erzurum delegeleri gördükleri ilginin etkisiyle kongrenin ertesi günü basın açıklaması yapmıştır. İktidarı sert bir şekilde eleştirerek CHP'nin doğruyla ilgilenmediğini iddia etmişlerdir. Basın açıklamasında şu ifadeler dikkat çekmektedir:⁴⁵

... Memleketi (coğrafi şartlar hariç) bir kül halinde mütalaa eden partimize karşı, o (CHP) her zaman ve her fırsatta ŞARK- GARB gibi bir tasnife tabi tutmak zaafından bir türlü kurtulamamıştır.

Salahiyetli hatipleri vasıtasıyla, parti mücadelelerini Kızılırmak'tan doğruya geçmemesini arzulayan, siyasi rüşte malik olmayan doğru vatandaşların en meşru kanuni seçim hakkında bile tecavüzde mahzur görmeyen ve onları HASSO- MEMO diye tezyif eden ve bugünde bu siyasi mücadele hududunu Erzincan'a kadar genişletmek lütfunda bulunan iktidar, Anayasaya ne kadar hürmetkâr olduğunu ispat ve siyasi anlayışını da veciz bir şekilde ifade etmiş bulunuyor...

Kongre ikinci başkanlığına Erzurum delegesi ve İl Başkanı Memiş Yazıcı'nın, birçok başkan adaylarının feragati ile coşkun bir tezahürat sonunda müttefikane seçilmesi, (DP tarafından) doğruya karşı gösterilen itimat ve sevginin güzel bir ifadesidir. Seçime iştirak edebilen 917 delegeden 901 oy alarak genel başkanlığa seçilen Sayın Celal Bayar'ın başkanlık oyunu Memiş Yazıcı lehinde kullanmış bulunması kendisinde tecelli eden itimattan doğruya ve doğrulara ayırdığı hissenin vüsatı hakkında kesin bir fikir vermektedir.

Şu hale nazaran, Demokrat Parti iktidara gelince yıllardan beri iktidar tarafından ızzar ve ihmellere kurban edilen doğruların yaraları, iktisadi ıstırapları milli dava olarak ele alınacağını gösteren hayırlı bir işarettir.

Komünist Rusya'nın sınır komşusu doğrular bir numaralı komünist düşmanı olarak doğuda yıkılmaz bir inan kalesi halinde tarihi ve istikbali ile dimdik ayakta hazır duracaktır. Bundan şüpheye kimsenin hakkı ve haddi yoktur, olamaz da...⁴⁶

Erzurum delegelerinin yapmış olduğu basın açıklamasında, CHP'nin, Türkiye'yi doğu ve batı olarak ayırdığına dikkat çekmişlerdir. CHP'nin doğu illerini ihmal ederek batıya yoğunlaşması, doğrularda partiye karşı sert bir tepkinin oluşmasına sebep olmuştur. Bu

⁴⁴ Küçükkuşurlu, Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950), 317.

⁴⁵ Küçükkuşurlu, Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950), 318.

⁴⁶ Küçükkuşurlu, Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950), 318.

nedenle DP'nin, CHP'nin doğuya karşı oluşturduğu bu tavrı fırsat bilerek buralara daha fazla önem verdiği görölmüştür.

1.3. Demokrat Parti'nin Erzurum'da Teşkilatlanması

Çok Partili siyasal yaşama geçildiği 1946 yılı itibariyle Türkiye'de tek parti olarak iktidarda olan CHP'nin karşısına muhalefet partiler çıkmıştır. CHP iktidarına karşı kurulan MKP ve DP çok partili hayata geçilmesiyle yurt çapında teşkilatlanma faaliyetlerine başlamıştır.⁴⁷

Buna paralel olarak Erzurum'da şube açmak isteyen ilk parti MKP olmuştur. Tasvir gazetesinin 24 Ocak 1946 tarihli sayısında, MKP'nin Erzurum'da teşkilatını kurduğu, bu işin başındaki M. Cemal Dülgeroğlu'nun partiye zengin bir kütüphane hediye ettiği belirtilmiştir.

Bu haber, CHP idare heyetinin genel sekreterliğe gönderdiği 4 Şubat 1946 tarihli yazısıyla yalanlanmıştır. Bu yazıya göre, Erzurum'da henüz böyle bir teşkilat kurulmamıştır. Partiyi Erzurum'da kurduğu söylenen Tasvir gazetesinin fahri muhabiri Dülgeroğlu, Kars'a gitmekte olan partinin genel sekreteri emekli Kurmay Binbaşı Cemal Bey ile görüşmüştür. Cemal Bey, çalışmalara devam edildiği, dönüşünde partinin Erzurum şubesini açacağına kendisine söylemiştir. Yani Erzurum'da bu partiyi kurma çalışmaları varsa da henüz resmi bir adım atılmamıştır.⁴⁸

Erzurum'da teşkilatını kurmak isteyen diğer bir parti DP'dir. DP'nin Erzurum teşkilatını açma girişimleri 7 Ocak 1946 yılında başlamıştır. Bu çalışmalar başlangıçta gizli olarak yapılmıştır. CHP Erzurum merkez teşkilatından verilen bilgilere göre; Şubat 1946 başlarında, DP Erzurum teşkilatını kurmak için kimlerden yararlanılabileceği İş Bankası şubelerinden sorulmuştur. Böylece bankanın önerdiği kişilerle iletişime geçilerek DP'nin kurucu heyetinde yer almaları istenmiştir.⁴⁹

Bu sıralarda CHP Erzurum teşkilatının önemli isimlerinden biri olan Avukat Süreyya Şarman CHP'den istifa etmiştir. Böylelikle DP Erzurum teşkilatının Şarman tarafından kurulacağı şeklindeki yorumlar artmıştır. 6 Mart 1946'da Cevat Dursunoğlu'nun Ankara'ya yolcu edilmesi sırasında, Süreyya Şarman, kalabalık bir halk kitlesi arasında DP

⁴⁷ Muzaffer Sencer, *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, Geçiş Yayınları, İstanbul, 1971, 200-202.

⁴⁸ Gecikli, *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, 9-10.

⁴⁹ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 307.

teşkilatının kurulacağı ile ilgili konuşmasıyla gündeme gelmiştir. Fakat ilerleyen süreçte Şarman'dan DP'yi kurma konusunda herhangi bir ses çıkmamış, parti teşkilatını kurma girişimleri farklı kişiler tarafından devam ettirilmiştir. Bu doğrultuda 12 Haziran 1946'da CHP Genel Sekreterliği'ne bildirilen bir habere göre; 9. Kolordu askeri mahkemesinde yedek hâkim olan İstanbul avukatlarından Emrullah Nutku Ültay, Erzurum'da DP teşkilatını kurmak için çarşı pazar dolaşarak esnaf ve tüccarı teşvik etmiş fakat başarılı olamamıştır.⁵⁰

20 Nisan 1946 tarihinde CHP Erzurum İl Genel Teşkilatı'nın genel sekreterliğe gönderdiği başka bir yazısında ise Avukat Süreyya Şarman, Tüccar Osman Çilingiroğlu ve Necati Çelebi'nin DP genel sekreterliğine başvurduğu ve bu başvurulara olumsuz cevap verildiğini ifade etmiştir.⁵¹ CHP genel sekreterliğinin yazılarına göre; DP'nin Erzurum'da teşkilat kurmak için ciddi bir şekilde çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarda CHP'den istifa edenler, şehrin ileri gelenleri ve Erzurumlu olmayan bazı isimler de yer almıştır. Bu kişiler arasında Süreyya Şarman, tüccar Osman Çilingir ve Necati Şarman İstanbul'a taşınmıştır. Bu kişiler DP genel sekreterliğine müracaatta bulunmuşlarsa da ret cevabı almışlardır.⁵² Bu kişiler daha önce CHP'den ayrıldıkları için DP üyeleri tarafından başvuruları kabul edilmemiştir.

Bununla birlikte 25 Haziran 1946'da, Erzurum Valisi Cemal Dinç İçişleri Bakanlığına, DP'nin Erzurum'da şube açmak konusunda girişimleri olduğuna dair bilgiler içeren bir yazı göndermiştir. Bu yazıda; 10 Haziran 1946'da avukat ve 9. Kolordu emrinde askerlik yapan Yedek Yüzbaşı Hâkim Emrullah Ültay'ın izin alıp DP Genel Kongresi'ne katıldığı ve akabinde Erzurum Devlet Demir Yollarında Hareket Başmüfettişi Safa Yağcı'ya "Partiyi kurunuz." şeklinde telgraf çektiği belirtilmiştir.⁵³

Çalışmalar sonucunda 25 Haziran 1946 yılına Celal Bayar'ın "Beyannameyi veriniz." cümlesi yazan telgrafı üzerine DP Erzurum İl Teşkilatı'nı kurma süreci hızlandırılmıştır. 26 Haziran 1946'da valiliğe gönderilen bir beyanname ile DP Erzurum Teşkilatı'nın kurulduğu bildirilmiştir.⁵⁴

⁵⁰ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 307.

⁵¹ Gecikli, *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, 10.

⁵² Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 309.

⁵³ Gecikli, *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, 11.

⁵⁴ Gecikli, *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, 11.

Kurulan bu teşkilatın üyeleri hakkında şu bilgilere ulaşılmıştır: Rıza Topçuoğlu, CHP vilayet heyeti ve belediye meclisi üyesi aynı zamanda Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası eski başkanıdır. CHP'den istifa ederek DP kurucu heyetine dâhil olmuştur. Hasan Kenan Babür, Erzurumlu olmaması sebebiyle fazla tanınmayan Herkes gazetesi ve Babür Kitapevi'nin sahibidir. Askerlikten istifa ederek DP kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Şaban Dilaver, 1904 Sürmene doğumlu olup kereste ticareti ile uğraşmış ve Erzurum'da ilk büyük un fabrikasını açmıştır. Ömer Çakmak, Artvin Yusufeli ilçesindedir ve terzilik yapmıştır. Ömer Arı, Rize'nin Pazar kazasına bağlı Hemşin bucağındandır ve CHP'den ayrılıp DP'ye katılmıştır.⁵⁵

Erzurum'da DP teşkilatının kurulmasıyla birlikte ilçelerde de heyetler oluşturulmuştur. 1946 yılının Temmuz ayında Aşkale, Pasinler, Oltu, Ilıca'da; Ağustos'ta Karayazı, Tekman, Örtülü ve Tortum'da; Eylül ayında ise Hınıs'ta DP parti heyetleri oluşturulmuştur. İlçelerde oluşturulan bu heyetlerde yer alan kişiler şunlardır:

Aşkale'de Refik Çığ, Ahmet Gürbüz, Talip Aydın; Pasinler'de Cazim Batur, Fuat Pasinli, Mahmut Aras; Oltu'da Cemil Önder, Nazım Önder, Mustafa Kamacı, Ahmet Karaca, Bahri Keleş, Mustafa Özden, Efrail Alkan, Sait Aras, Kılıç Aydemir; Hınıs'ta İsmail Kaya; Ilıca'da Münip Özer, Halit Bekiroğlu, Hüsnü Demircioğlu.

Erzurum DP teşkilatının kurucusu ve ilk vilayet heyeti başkanı Hasan Kenan Babür'dür. Babür'ün 1946 yılının sonlarında istifa etmesi üzerine bu göreve emekli hâkim Mustafa Zeren getirilmiştir. Zeren, 1946-1950 yılları arasında Erzurum'da kurulan DP teşkilatının önemli isimlerinden biri olmuştur. Bu tarihte partinin il idare heyeti üyeleri arasında avukat Memiş Yazıcı, Hemşinli Lokantacı Şevki Muratoğlu, Erzurumlu dükkân sahibi Nedim Cinisli, Sürmeneli Şaban Dilaver, Bitlisli Müteahhit Cemil Bekiroğlu, Erzurumlu Tüccar Necip Kotan, Hemşinli Terzi Ömer Arı, Erzurumlu Rıza Topçuoğlu ve Edip Keteci bulunmaktaydı. DP'nin merkez ilçe başkanı Osman Çilingiroğlu'nun istifa etmesi nedeniyle merkez ilçe başkanlığı bir süre boş kalmıştır. 1950 seçimlerinden önce DP'nin Erzurum'daki yönetim kurulu Mustafa Zeren başkanlığında Rıza Topçuoğlu, Ömer Arı, Cemil Bekiroğlu, Memiş Yazıcı, Avni Başar, Şaban Dilaver, Enbiya Kurşunoğlu ve İhsan Cinisli'den oluşmuştur. Görüldüğü gibi Haziran 1946 yılında kurulmuş olan

⁵⁵ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 311.

Erzurum'daki DP teşkilatı, 1947 yılının başlarında ilçe merkezleri seviyesinde örgütlenmesini tamamlamıştır.⁵⁶

DP'nin kurulmasından sonra iktidar ve muhalefet partisi taşradaki teşkilatını kontrol altında tutmak, teşkilatlar hakkında merkeze düzenli bilgi vermek ve gerekli propagandayı yapmak amacıyla parti müfettişliği sisteminden yararlanmıştır. Erzurum'da köklü bir tarihe sahip olan CHP, Erzurum ve çevresi için Muzaffer Akpınar ve Esat Altan gibi önemli isimlerden yararlanırken, DP ise bu bölge için partinin en etkili isimlerinden Fuat Arna'yı görevlendirmiştir.⁵⁷

1947 yılında Erzurum'a gelen ve yaklaşık 6 ay kalan Fuat Arna "İhmal Edilen Bir Şehrimiz Erzurum" adlı bir rapor hazırlayarak parti genel merkezine sunmuştur. Arna, raporunda çok partili hayata geçişin Erzurum halkı için olumlu etkisini şu sözlerle açıklamıştır:

Uzun yıllardan beri kalplerine ümitsizlik, hüsrana ve ıstırap çöken Erzurumluları, bu son ziyaretimde çok değişmiş buldum. Yeniden hayat avdet eden hasta bir adamın nekahet halindeki canlılık hali görülüyor. Demokrasi gelişmeleri, ümitsizliğe düşen Erzurumluları son derece değiştirmiş; şimdi istikbale koşmak için hazırlanıyorlar.⁵⁸

DP kurduğu müfettişlikler sayesinde teşkilatlanmasını büyük ölçüde tamamlayarak her geçen gün üye sayısını artırmıştır. DP'nin Erzurum'da hızlı bir şekilde örgütlenmesi, yıllardır Erzurum'un siyasi hayatında rakipsiz olan CHP'li yöneticileri tedirgin etmiştir. Bu yüzden CHP'li yöneticiler, DP'nin Erzurum şubesinin kuruluş aşamasında olduğunu ve bu dönemde meydana gelen gelişmeler hakkındaki bilgileri Ankara'daki Genel Sekreterliğe aktarmıştır. Çoğu kez gerçeği ifade eden bu bilgilerde CHP küçümser tavırlarla DP'yi eleştirmiştir.⁵⁹

Yine bu dönemde MP de Erzurum'da teşkilatını kuran önemli partilerden biri olmuştur. Bu partiyi kurmak için çalışmalar 1948 yılından itibaren başlamıştır. Erzurum doğumlu olup Erzurum'u yakından tanıyan Rıfkı Salim Burçak, 14 Mayıs 1950 tarihine kadar bu partinin henüz kurulmadığı yönünde bir bilgi vermiştir. Bu doğrultuda MP 1950 Mayıs ayından Ekim ayına kadar olan süreçte kurulmuştur.⁶⁰

⁵⁶ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 313-314.

⁵⁷ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 319.

⁵⁸ Temizgüney, *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, 49.

⁵⁹ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 319.

⁶⁰ Küçükkuşurlu, *Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)*, 306-307.

İKİNCİ BÖLÜM

1950 MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİ

Demokrat Parti'nin zaferi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin sonunu getiren 1950 seçimleri Türkiye'de olduğu gibi Erzurum'da da önemli bir yere sahip olmuştur. Bu seçimler, Erzurum'un siyasi ve sosyal hayatının yeniden şekilleneceği bir dönemi beraberinde getirmiştir.

1947 yılında yapılan CHP 7. Kurultayı'nda düzenlenen partinin tüzüğünde demokrasi adına önemli kararlar alınmıştır. 16 Şubat 1950'de kabul edilen Seçim Kanunu'nun birinci maddesinde; "*Milletvekili seçiminin eşit, gizli oyla yapılacağı, oyların sayılmasının ve ayrılmasının açık bir şekilde olacağını*" belirten 5545 sayılı Kanun, yargı denetimi başta olmak üzere birçok önemli değişiklikler getirmiştir. Bu kanun seçim sistemi açısından önemli bir değişiklik getirmesinden ziyade seçimin yöntemi ile ilgili getirilen kararlar açısından daha önemlidir. Kanuna göre seçim sistemi şu şekildedir: "İllerin oluşturduğu seçim çevrelerinde her parti, adaylarını listeler halinde sunmakta ve en çok oy alan parti listesi, bulunduğu ildeki milletvekillerinin hepsini kazanmaktadır."⁶¹

CHP'nin yeni tüzüğünde yer alan karara göre; milletvekili adaylarının il yönetim kurulu üyeleri, partili belediye başkanları ve genel meclis üyeleri tarafından gizli oyla seçilmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu tüzükte Ankara'daki parti divanı tarafından milletvekillerinin sadece %30'unun seçilmesi ifade edilmiştir.⁶²

TBMM'nin 24 Mart 1950'de yaptığı toplantıda, seçimlerin 14 Mayıs'ta yapılması oy birliği ile kabul edilmiştir. Ancak özellikle DP, doğuda kışların çok uzun sürdüğünü belirterek seçimlerin 14 Mayıs'tan daha sonraki bir tarihte yapılmasını istemiştir. İktidar partisinin karşı çıkmasından dolayı seçim takvimi istenilen şekilde düzenlenememiştir.⁶³

Bu seçimde Erzurum milletvekilliği için önemli bir değişiklik meydana gelmiştir. Bu tarihe kadar yapılan seçimlerde Erzurum CHP milletvekilleri Erzurumlu olmayan adaylardan oluşmuştur. Fakat bu seçimlere daha çok Erzurum'un yerli ve tanınmış ailelerden adaylar katılmıştır. Yine bu seçimlere başvuran adayların sayısı önceki seçimlere oranla daha fazla olmuştur.⁶⁴

⁶¹ Ali İhsan Toraman, **1946'dan Bugüne Seçimler ve Seçim Kanunları**, İstanbul, 1999, 3-4.

⁶² Erol Tuncer, **1950 Seçimleri**, TESAV, Ankara, 2010,79.

⁶³ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 2007, 53-54.

⁶⁴ Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, 371.

Bu doğrultuda Bakanlar Kurulu kararıyla her seçim bölgesinden çıkacak milletvekili sayısı 25 Mart 1950'de belirlenmiştir. Bu karara göre, 1945 nüfus sayımı sonucu ve Milletvekili Seçim Kanunu'nun geçici 3. Maddesi gereğince Erzurum'dan 10 milletvekili seçilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁵

2.1. Seçim Kanunu'nun Kabul Edilmesi

Türkiye'de ilk Seçim Kanunu, 1877 yılında Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılmıştır. Bu kanun, bazı değişikliklerle Cumhuriyet döneminde de kullanılmış ve ilk defa 1946 seçimleri öncesinde esaslı bir değişikliğe uğrayarak, seçimler ilk kez tek dereceli olarak yapılmıştır. Ancak yasa ile ilgili tartışma ve talepler bitmemiş, özellikle DP, seçim yasasına yönelik taleplerini 1946-1949 yılları arasında güçlü bir şekilde dile getirmiştir.⁶⁶ Bu talepler doğrultusunda DP'nin 20 Haziran 1949 yılında yapılan II. Büyük Kongresi sonrasında yeni Seçim Kanunu üzerinde durulmuştur. Kongre sonrasında muhalefetin, Seçim Kanunu ile ilgili itiraz ve eleştirileri olsa da iktidar bu kanunu hazırlama çalışmalarına başlamıştır.⁶⁷ Bu gelişme DP başkanı Celal Bayar tarafından olumlu karşılanmış ve 5 Temmuz 1949 yılında yaptığı bir konuşmasında bu memnuniyeti şöyle dile getirmiştir. "Bir prensip olarak bizim istediğimizi kabul ederlerse ki ettikleri anlaşılıyor bundan memnun oluruz. İlk günlerden beri, bu fikrin cari olması için çalışmaktayız."⁶⁸

DP, seçim yasasını hazırladığı sırada CHP iktidarı herhangi bir şekilde uzlaşmaya yanaşmamıştır. Adnan Menderes'in 16 Temmuz 1949 tarihinde yaptığı bir konuşmasında:

Başbakan Yardımcısı, CHP'nin gizli toplantılarında ve valiler huzurunda ordunun ve millet hazinesinin, devlet kuvvetlerinin kendi emirlerinde olduğunu ve binaenaleyh lüzum hâsıl olursa iktidarda kalmak için, devlet kuvvetlerini, CHP emrinde kullanacaklarını, muhtelif yerlerde ifade buyurdular. İktidarın tatbik etmek istediği metotlarla daha 25 sene iktidar koltuğunu bırakmamak azminde olduğu sezilmektedir. Büyük bir polis kuvveti ve terör rejimi ile 25 seneden beri iktidarı elinde tutan Stalin'den başka bir misal olarak CHP'ni gösterebiliriz.

diyerek Başbakan yardımcısı Nihat Erim'i suçlamıştır.⁶⁹

⁶⁵Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 83.

⁶⁶Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye**, Bilgi Yayınları, Ankara, 1990, 243.

⁶⁷Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950**, 150.

⁶⁸Nazmi Sevgen, **Celal Bayar Diyorki (1920-1950)**, Tan Matbaası, İstanbul, 1951, 356-357.

⁶⁹Şükrü Esirci, **Menderes Diyor Ki!**, Demokrasi Yayınları, İstanbul, 1967, 191-192.

İktidar-muhalefet arasında yaşanan tartışmaların ardından Ulus gazetesinin 14 Ağustos 1949 tarihli sayısında yeni seçim tasarısı yayınlanmıştır. Bu tasarı DP'nin isteklerini büyük oranda karşıladığı için DP ve CHP arasındaki olumsuz ilişkilerinin daha da artmasına neden olmuştur. Ayrıca bu tasarıya göre seçim ile ilgili alınan kararlar doğrultusunda, seçim işlerini yürütmek için 'Yüksek Seçim Kurulu' oluşturulması ve bu tasarıda alınan kararların TBMM'ye sunulması öngörülmüştür.⁷⁰

Seçim kanunu hazırlamak için gereken üyeler Ankara ve İstanbul Üniversiteleri Hukuk Fakülteleri'nden, Yargıtay, Danıştay ve Türkiye'nin en kalabalık üç barosundan seçilmiştir.⁷¹ Üniversiteden Profesör Bülent Nuri Esen ile Profesör Suheyp Derbil, Yargıtay'dan da Başkan Halil Özyörük'le Daire Başkanlarından Faiz Yörük gibi birkaç önemli isimden oluşan heyet bir araya gelmiştir. Adına "İlim Heyeti" denilen 11 üye tarafından hazırlanan yeni Seçim Kanunu tasarısı, 7 Şubat 1950'de mecliste görüşülmeye başlanmıştır.⁷² Bazı maddeler üzerinde yapılan zorlu tartışmaların ardından 15 Şubat 1950'de CHP ve DP milletvekillerinin oylarıyla kanunlaştırılan bu kanuna, MP milletvekilleri ret oyu kullanmışlardır.⁷³ Yeni seçim kanunu meclisten geçtikten sonra 21 Şubat 1950 tarihli Resmi gazetede yayınlanmıştır. Tek dereceli, genel eşit gizli oy ve açık tasnif ilkelerinin yanı sıra seçimler aynı zamanda "adli teminat" altına alınmıştır.⁷⁴

Yeni Seçim Kanunu ile yargı güvencesi altında yapılacak seçimlerde,

- a) En az beş ilden aday gösterebilen muhalefet partilerin seçim çalışmaları için radyodan faydalanmaları,
- b) Milletvekillerin ve diğer memurların seçim bölgelerindeki seçim kurullarına seçilmeleri,
- c) Partilerin sandık başlarında görevli bulundurabilmeleri,
- d) Oyların kapalı bir yerde kullanılması
- e) Oy kullanma işlemi bittikten sonra sonuçların hemen açıklanması,
- f) Kazanan adayların isimlerinin liste halinde asılması gibi yenilikler getirilmiştir.⁷⁵

Seçim Kanunu'nun çoğunluk ilkesine dayanması tek bir partinin hükümet kurabilmesi açısından olumlu bir yönü olmasına rağmen demokratik katılımcı bir anlayışı

⁷⁰ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950*, 152.

⁷¹ Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950*, 152.

⁷² Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Kişisel Yayınlar, Ankara, 1998. 40.

⁷³ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 81.

⁷⁴ Feroz Ahmad, *Türkiye'de Çok partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-4971)*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1976, 61-62.

⁷⁵ Erdem Tarhan, *Anayasalar ve Seçim Kanunları (1876-1982)*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1982, 237.

parlamentoda yeterince yansıtması ve meclise, küçük partilerin girmelerini sağlaması olumsuz yönü olmuştur.⁷⁶

Bu seçim Kanununun maddelerine Erzurum gazetesinin 2 Mart 1950 tarihinde “Seçim Kanunu’nu Neşrediyoruz”⁷⁷ başlıklı haberinde yer verilmiştir. Gazetede seçim kanununun tamamı yayımlanmamış, sadece bazı yazım hataları dışında ilk 35 maddesi Seçim Kanununda yer aldığı şekliyle yayımlanmıştır.

2.2. Erzurum’da Seçim Hazırlıklarının Başlaması

16 Şubat 1950 tarihinde Seçim Kanunu kabul edildikten sonra CHP ve DP seçim için hazırlıklara başlamıştır. Seçimin hangi tarihte yapılacağı konusunda anlaşmazlıklar çıksa da 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir. Seçime CHP, DP ve MP katılsa da seçim hazırlıkları sırasında daha çok CHP ve DP faaliyet göstermiştir.

Celal Bayar, seçimden önce yapılan konuşmalarında partisinin yüzde 70 oranında kazanacağını vurgulamıştır. Adnan Menderes ise Aydın’da yaptığı konuşmasında CHP’nin muhalefette iyi işler yapacağını dile getirmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın da Ulus gazetesinin 15 Mayıs 1950 tarihli sayısında “Mukadderat” başlıklı yazısında seçimi CHP’nin kazanacağını ifade etmiştir. Görülüşü üzere seçim öncesinde her iki parti de kendi partilerinin kazanacaklarını öne sürmüştür.

Yurt genelinde seçim hazırlıklarına başlayan partiler şehirlerde ve köylerde seçim faaliyetlerini sürdürmüştür. Köylülerin iktidar politikasından memnun olmayışı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’yü, seçimi kaybetme konusunda endişeye düşürmüştür. Fakat CHP adaylarının neredeyse tamamının düşüncesi seçimi kazanacakları yönünde olmuştur.⁷⁸

Seçim çalışmalarının başlamasıyla tüm yurttaki seçim propagandaları hızlanmıştır. 1946 yılında yapılan seçimlerde köyler daha geri planda kalırken 1950 seçimlerinde bÜranda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Yolları olmayan köylere yol yapılması ve köylünün isteklerinin ön planda tutulduğu görülmüştür. Propaganda faaliyetleri yurdun en uzak köşelerine kadar yapılmış ve Türk köylüsü seçimde hangi partiden oy kullanacağı konusunda kararsız bir hale gelmiştir. Bunun yanı sıra 1946 seçimlerinde basına çok fazla yanaşamayan partiler ise bu seçimlerde radyodan eşit bir şekilde yararlanmışlardır.⁷⁹

⁷⁶ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar (1939-1954)*, İstanbul, Yüzyıl Yayınları, 1977, 387.

⁷⁷ *Erzurum*, 2 Mart 1950.

⁷⁸ Barutçu, *Siyasi Anılar (1939-1954)*, 414-415.

⁷⁹ Burçak, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)*, 202.

Yurt genelinde olduğu gibi Erzurum’da da seçim hazırlıkları başlamıştır. İlk önce Erzurum merkez olmak üzere merkeze bağlı köy ve bucaklarda muhtarlar görevlendirilmiştir.⁸⁰ Köylerde muhtarların görevlendirilmesinin sebebi seçim öncesinde köylerde gerekli çalışmaların yapılmasını sağlamaktır. Köy halkı, gerek siyasi gerekse diğer konularla ilgili yaşadıkları sıkıntılarda ilk olarak muhtarlıklara başvurumaktadırlar.

1 Mart 1950’de belediye binası salonunda yapılan bir toplantıda Vali Muavini Necdet Taşar, Seçim Kanunu ve seçim hazırlıkları ile ilgili maddeleri okumuş ve bu konu üzerine açıklamalarda bulunmuştur:

Matbaamızda basılan seçmen kütüğü numunelerinden birer tanesi, bilgilendirmek amacıyla muhtarlara dağıtıldı. Bakanlıktan gönderilen seçmen kütükleri geldi ve bunlar mahalle, köy ve bucaklara dağıtılarak hemen yazma işine başlandı. Bazı bucak ve ilçelerde bu kütükler beklenmeyerek bakanlığın gönderdiği numuneye göre daha önce yazı işine başlandı.⁸¹

Sözleriyle belediye memurlarına seçimle ilgili kısa bir bilgi vermiştir. Bu sözlerinde Taşar, köylerde görevlendirilen muhtarların seçim konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Seçim hazırlıklarının bir an önce tamamlanması için sıkı bir şekilde çalışmalara başlanması yönünde açıklama yapmıştır.

Seçim hazırlıkları sırasında birkaç merkez, Seçim Kanunu’nun ilan edildiği tarihten itibaren mevcut seçmen kütüklerinin belirlenmesi konusunda çalışmalara başlamıştır. Ayrıca Erzurum merkez ilçelerine bağlı bucak ve köylerde daha önceden gönderilen seçmen kütüklerine göre seçmen listelerinin yeniden düzenlenmesine başlanmıştır.

Havaların iyi olmaması nedeniyle merkez bucağına bağlı köylerin ve mahallelerin bir kısmı, seçmen listelerini tamamlayarak muhtarlara teslim etmiş ve muhtarlar da hazırlanan bu listeleri askıya almıştır. Beklenen kütükler İçişleri Bakanlığı tarafından ilçelere gönderilmiştir. Gerek merkezde ve gerekse ilçelerde bu yazı işlerinin çok kısa bir zamanda bitirilmiş olup kesinleşen listeler de kütüğe geçirilmiştir. Böylece seçim hazırlıklarının yavaş yavaş sonuna gelinmiştir.⁸²

Bütün bu hazırlıkların yanı sıra Adalet Bakanlığınca il ve ilçe seçim kurulları başkanlıklarına yargıçlar tayin edilmiştir. Bu isimler şu şekildedir.⁸³

⁸⁰ **Erzurum** 2 Mart 1950.

⁸¹ **Erzurum**, 2 Mart 1950.

⁸² **Erzurum**, 9 Mart 1950.

⁸³ **Erzurum**, 9 Mart 1950.

1. İl Seçim Kurulu Başkanı Hukuk Yargııcı Hasan Fehmi Ünal
2. Merkez İlçe Seçim Kurulu Başkanı Ağır Ceza Başkanı Abdülkadir Eryurt
3. Aşkale İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Alimet Güneş
4. Hınıs İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Fevzi Uçar
5. İspir İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Yardımcısı Cihat Türkbaş
6. Oltu İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Yardımcısı Mustafa Bilgin
7. Tortum İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Sorgu Yargııcı Hilmi Erdem
8. Karayazı İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Yargıç Yardımcısı Cengizhan Yorulmaz
9. Şenkaya İlçesi Seçim Kurul Başkanı Sulh Yargııcı Hat Boyacıoğlu
10. Tekman İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Sulh Yargııcı Turan Keskin
11. Pasinler İlçesi Seçim Kurulu Başkanı Sorgu Yargııcı Gaffar Kayahan
12. Hasta olan Gaffar Kayahan iyileşinceye kadar Yargıç Yardımcısı Nihat Özer'e Adalet Bakanlığınca yetki verilmiştir.

Bu yargıçların görevi 1950 seçimlerinin il ve ilçelerde güvenli ve düzenli yürütülüp sonuçlanmasını sağlamaktır. Ayrıca seçmenlerin oy kullanmalarını kolaylaştırmak amacıyla il merkezleri dışında köylere de sandıklar konulmuştur.⁸⁴

Bununla birlikte Erzurum merkez, ilçe ve bucaklarda seçmen kartlarının belirlenmesi için çalışmalara başlanmıştır. Öncelikle seçmen listeleri yazılarak askıya alınmış ve birçoğu da askıdan indirilerek dörder nüsha kütüklerin yazımına başlanmıştır. Merkez mahallelerinden otuz dördünün askı müddeti 22 Mart 1950 tarihinde bitmiştir. On mahallenin ise askı müddeti henüz tamamlanmamıştır. Bu listeler, seçim bürosunca çoğaltılmak üzere tutanaklarıyla birlikte valilik makamına verilmiştir. Merkeze bağlı bucaklarda, daha önce askıya alınmış ve indirilmiş olan köylerin kütük yazılarına da başlanmıştır. Seçim kütüklerinin hazırlanmasından sonra ise seçmen kartları basılmıştır.

Merkezde kütük listelerinin ilk askıya alınış tarihi 1 Mart 1950 olarak belirlenmiştir. Bu tarihten bir hafta sonra 8 Mart 1950 tarihinde askıdan indirilen listeler, büroya verilmiş ve hemen kütüklerin yazılmasına başlanmıştır. Kanun gereğince dörder nüsha olarak düzenlenmekte olan seçmen kütüklerinin yazımı bitirilmiş, merkez mahallelerine gönderilmiştir. Kütüklerin hazırlanması sonucunda merkeze bağlı

⁸⁴ **Erzurum**, 30 Mart 1950.

bucaklardaki seçmen sayısı 43.750 olarak tespit edilmiştir. Bu kütükler yine kanun gereğince; Sulh hukuk yargıçlığına mühürlettirilmek üzere gönderilmiştir.⁸⁵

Seçmen kütüklerinin hazırlanmasıyla birlikte bir taraftan da seçmen kartları doldurulmaya başlanmıştır. Ancak seçim bölgelerinde, sandık numaraları henüz tespit edilmediğinden tayin ve tespit işi de Seçim Kurulu Başkanlığına yazılı bir şekilde bildirilmiştir. Kurul başkanı bu talimatı verir vermez kartlarda boş bırakılan yerler doldurulup mühürletilerek hemen dağıtılmaya başlanmıştır.

İlçe merkezinin bütün seçmen kütükleri dörder nüsha olarak yazdırılmış; Sulh hukuk yargıçlığına doğrulatarak ikişer nüshası merkez ilçe seçim kurulu başkanlığına teslim edilmiştir. Diğer nüshalar da ait oldukları yerlere verilerek köylerin kütükleri bucak müdürlüklerine gönderilmiştir. Seçmen kartları da aynı şekilde yazdırılmış olup seçim bölgeleri ile sandık numaraları tespit edildikten sonra merkez ilçe ve köylerine dağıtılmaya başlanmıştır.⁸⁶

Tablo 1

Tamamlanan çalışmalardan birisi olan köylerin seçmen ve kütük sayıları

Mahalle ve Bucak	Mahalle ve Köy Sayısı	Seçmen Sayısı	Kütük Sayısı
Merkez Mahalleler	48	20.004	2.908
Merkez Bucağı	31	4.900	714
Ilıca Bucağı	37	6.034	876
Çat Bucağı	31	5.247	759
Ovacık Bucağı	35	4.443	646
Dumlu Bucağı	18	3.278	471
Toplam	200	43.906	6.374

Kaynak: Erzurum, 6 Nisan 1950.

Bu tabloda, merkez ve ilçelerde seçmen sayısı tespit edilmiştir. Seçmen sayısı tespit edilirken nüfus sayımı yapılmış ve sayım esas alınarak numaralandırma işleri bitirilmiştir.⁸⁷ Bu numaralandırma işlemiyle hem seçimlere katılım oranını hem de Erzurum ilçe ve köylerine ait nüfus oranı belirlenmiştir.

Seçim Kanunu'nun kabulüne müteakip hükümetçe teşkil edilen seçim bürosu da hemen faaliyete geçmiştir. Böylece Erzurum'da milletvekilleri seçimi için idari makamlar

⁸⁵ **Erzurum,** 30 Mart 1950.

⁸⁶ **Erzurum,** 6 Nisan 1950.

⁸⁷ **Erzurum,** 6 Nisan 1950.

tarafından yapılması gereken işler zamanında tamamlanmıştır. Erzurum çevresindeki ilçelerin seçmen sayıları da belirlenmiştir. Fakat bazı ilçelerin seçmen sayılarının belirlenmesi uzun sürmüştür. Oltu hariç olmak üzere, Erzurum çevresinde 151.874 seçmen olduğu tespit edilmiştir.⁸⁸

Tablo 2
İlçelere göre belirlenen seçmen sayıları

Sıra No	İlçesi	Seçmen sayısı
1	Merkez İlçesi	43,904
2	Pasinler İlçesi	23,050
3	Tortum İlçesi	19,924
4	İspir İlçesi	17,020
5	Oltu İlçesi	15,951
6	Aşkale İlçesi	13,128
7	Şenkaya İlçesi	10,986
8	Hınıs İlçesi	1,059
9	Karayazı İlçesi	6,766
10	Tekman İlçesi	5,567

Kaynak: Erzurum, 20 Nisan 1950.

Demokrasi adına atılan önemli adımlardan birisi olan milletvekilleri seçimine ait ilk hazırlıklar hemen hemen bitmiştir. Erzurum İlçe seçim kurulu başkanı da seçim öncesi yapılan tüm bu hazırlıkları düzenli bir şekilde yürütmüştür.

5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu gereğince, Erzurum merkez ilçesi sandık kurullarını belirleme yetkisi kurul başkan ve üyelerine verilmiştir. Partilerin adaylarını belirlemesi için 23 Nisan 1950 Pazar günü saat 14.00'te Erzurum Belediyesi salonunda kura çekilmiştir.⁸⁹ Partilerin kurul görevlileri, seçmenlerin oy kullanmak için gerekli düzenlemelerin yapılması ve halkın rahat bir şekilde oy kullanmasını sağlamak amacıyla görevlendirilmişlerdir.

1950 Mayıs'ında seçim hazırlıklarında yavaş yavaş sona gelinmiştir. Seçim günü yaklaştıkça ülkede seçim propagandaları artmış ve seçim hazırlıkları tüm hızıyla devam etmiştir. Erzurum İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı, seçim sandıklarına gönderecekleri memurları, kura çekerek tespit etmiştir. Sandıkları ve seçim malzemesini de dağıtmaya

⁸⁸ Erzurum, 13 Nisan 1950.

⁸⁹ Erzurum, 20 Nisan 1950.

başlamıştır. Böylece ilçelerde seçimle ilgili tüm hazırlıklar tamamlanmıştır. Her seçmenin, elindeki seçim kartında gösterilen sandık numarasına göre oylarını kullanacağı ilan edilmiştir.⁹⁰

Seçim hazırlıkları aşamasında Erzurum milletvekillerinden Mustafa Zeren, Rıza Topçuoğlu ve Sabri Erduman seçmenler ile görüşmek ve Erzurum'da seçim hazırlıklarını yakından takip etmek üzere şehre gelmişlerdir.

Seçim yaklaştıkça halk arasında oluşan heyecan, hangi partiye oy vermeleri konusunda kararsızlık yaşamalarına neden olmuştur. Halkın bu kararsızlık ve heyecanının yanı sıra seçime katılan partiler de faaliyetlerini artırmış ve Erzurum'un farklı yerlerinde söyleşiler düzenlemeye başlamıştır. Halk; bu söyleşileri ve propagandaları ağırbaşlı ve sessiz bir biçimde dinlemiş, bu durum milletlerin demokrasi hayatında gösterebilecekleri olgunluğun örneği olmuştur. Merkezde olduğu gibi ilçe ve köylerde de bu sükûnet ve ağırbaşlılık devam etmiştir. Bu yeni hayat, halkın temsil kabiliyeti ile liyakat ve emniyetinin memnuniyet veren güzel bir örneği olarak değer kazanmıştır.

Ülke genelinde yapılan hazırlıkların yanı sıra CHP ve DP'de Erzurum'da seçim öncesi faaliyetlerini artırmıştır. DP, bir taraftan il kongreleri yaparken diğer taraftan da iktidar ile mücadeleyi sürdürmüştür. DP ekonomik kalkınmanın daha liberal politikalarla sağlanabileceğini savunmuştur. DP Bu yüzden idari yapı ile halk arasındaki kopukluğu gidermeye çalışan bir politika izlemiştir. Böylelikle bütün aykırı kanunları ortadan kaldırarak halkın desteğini almak istemiştir.⁹¹

Bir önceki seçimlerde olduğu gibi DP yine aynı amaç için çalışmıştır. Köylerde vergiden muafiyet sağlayarak tarıma yönelik faaliyetleri arttırmayı amaçlamıştır. Şehirlerde ise fabrikalar kurup yollar yaparak halka daha yaşanılabilir bir hayat sağlamayı hedeflemiştir.⁹²

1950 yılında DP insanlara o an ki ekonomik ve sosyal statüleri ile halkın daha iyi duruma geleceğini, sosyo-politik varoluş kalıbının dışına çıkıp, halkın “vatandaşlık” potansiyellerini harekete geçirme imkânı sağlayacak bir iktidar vaat etmiştir. Bu

⁹⁰ **Erzurum**, 4 Mayıs 1950. (Seçim Sandıklarının nerelere konulduğu ile ilgili liste ekler kısmına yazılmıştır. Ancak listesinin devamında, gazetenin eski olması ve okunabilirliğin düşmesi sebebiyle bazı yerler belirtilmemiştir.)

⁹¹ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 98.

⁹² Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 99.

doğrultuda DP, halkın neler yapabileceklerinin farkında olarak insanlara hayal edebilecekleri bir ortam sağlayacaklarını belirtmiştir.⁹³

DP'nin halkı seçim konusunda bilgilendirmek amacıyla basından da faydalanmıştır. Bu nedenle DP'nin Erzurum'daki mensupları tarafından "Doğu Postası" isimli bir gazete çıkarılmıştır. Bu gazete de günlük makaleler yayınlanmaya başlamış; bu makalelerden "Batı Demokrasileri ve Türkiye", "Şiddet Politikası", "Refah mı Hürriyet mi" başlıklı yazılar oldukça geniş çevrelerde yankılar uyandırmıştır.⁹⁴

DP faaliyetlerini sürdürürken CHP'de seçimden önceki son hazırlıklarına devam etmiştir. CHP'nin en büyük kozu İsmet İnönü olmuştur. Halk tarafından sevilen İsmet İnönü'yü oy toplamak için bir güç olarak görmüştür.⁹⁵ Seçim çalışmalarının ardından İsmet İnönü ve CHP'nin önemli isimleri yurt genelinde geziler düzenlemeye başlamıştır. İllerde ise idare kurulları çalışmalarını yürütmüştür. Erzurum Bölge Müfettişi Esat Altan, Erzurum'a yaptığı geziden sonra buradaki çalışmaların iyi gittiğini ifade etmiştir. CHP Erzurum'daki seçim sonucunun kendi lehlerine olacağına dair bir düşünceye sahip olsa da Hınıs, Tekman, Karayazı gibi ilçelerde seçimi kazanma konusunda siyasi endişeler yaşamıştı.

Ayrıca 22 Şubat 1950 tarihinde 14 Mayıs'ta yapılacak olan seçimin yönetimi ve denetimi için Yüksek Seçim Kurulu oluşturulmuştur. Yine bu dönemde adayların belirlenmesi yönünde çalışmalar hız kazanmıştır. Siyasi partiler hem ülke genelinde hem de Erzurum'da bu konuda çalışmalar yapmış ve adayların seçilmesi için yeni uygulamalara başlanmıştır.

2.3.Adayların Belirlenmesi

Seçim tarihinin 14 Mayıs 1950 olarak belirlenmesinin ardından CHP ve DP adaylarını belirlemek için toplantılar yapmıştır. CHP İl Genel Sekreterliği, il başkanlıklarına bir yazı göndererek, milletvekili adaylığı için başvuruların 8 Nisan 1950 günü saat 17.00'a kadar yapılacağını duyurmuştur. Adayların milletvekili başvuru formu ile müracaat etmeleri bildirmiştir. Erzurum'dan seçilecek 10 milletvekili için 300 başvuru alınmıştır.⁹⁶

⁹³ Ömer Laçiner, "DP, ANAP ve Sonunda AKP", **Birikim**, 163-164, Birikim Yayınları, İstanbul, 2002, 13.

⁹⁴ Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, 46.

⁹⁵ Burçak, **On Yılın Anıları (1950-1960)**, 42.

⁹⁶ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 84.

8 Mart 1950'de DP Erzurum İl İdare Kurulu'nun Mustafa Zeren başkanlığında yapılan toplantısında Rıza Topçuoğlu, Ömer Arı, Cemil Bekiroğlu, Memiş Yazıcı, Avni Başar, Şaban Dilaver, Enbiya Kurşunoğlu ve İhsan Cinisi'nden oluşan yönetim kurulu tarafından milletvekili adaylar belirlenmiştir. Adaylar daha çok aydın kimseler arasından seçilmiştir.⁹⁷ Yönetim kurulu, milletvekili adayları için şu açıklamayı yapmıştır: "Erzurum ili çevresinde temsil kabiliyeti bulunan fakat memuriyet ve vazifeleri icabı partimize intisap edememiş olan kişiler de başvurmuştu."⁹⁸

DP ve CHP milletvekili seçimleri için belirlenen adaylar Erzurum gazetesinin 27 Nisan 1950 tarihli sayısında yayınlanmıştır.⁹⁹

Cumhuriyet Halk Partisi adayları ve meslekleri

1. Orgeneral İzzettin Çalışlar (Sekizinci Devre Balıkesir Milletvekili)
2. Abdulkadir Erener (Avukat)
3. Şevki Erker (Bayındırlık Bakanlığı Su İşleri Başkan Yardımcısı)
4. Naim Eşrefoğlu (CHP İdare Kurulu Başkanı)
5. Şakir İbrahim Hakkıoğlu (Sekizinci Devre Erzurum Milletvekili)
6. General Vehbi Kocagüney (Sekizinci Devre Erzurum Milletvekili)
7. Hikmet Kümbetioğlu (Elazığ Valisi)
8. Ömer Olgun (Avukat, CHP Divan Üyesi)
9. Edip Tokalp (Emekli Albay)
10. Kazım Yurdalan (Erzurum Eski Belediye Başkanı)

Demokrat Parti Adayları ve meslekleri

1. Rıfık Salim Burçak (Tarih profesörü)
2. Bahadır Dürgeç (Gazeteci-yazar)
3. Enver Karan (Doktor)
4. Mustafa Zeren (Avukat, Belediye ve İl Genel Meclis Üyesi)
5. Rıza Topçuoğlu (Tüccar, Belediye ve İl Genel Meclis Üyesi)
6. Memiş Yazıcı (Avukat)
7. Sait Başak (Mali uzman)
8. Fehmi Çobanoğlu (Doktor)

⁹⁷ Gecikli, 1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat, 90.

⁹⁸ Burçak, On Yılı Anıları (1950-1960), 36.

⁹⁹ Erzurum, 27 Nisan 1950.

9. Sabri Erduman (Öğretmen)

10. Emrullah Nutku (Subay)

DP ve CHP milletvekili adaylarına bakıldığında; CHP milletvekili adayı İzzettin Çalışlar haricinde diğer adaylar Erzurum'un yerli ailelerinden seçilmiştir. DP'den ise Rıfık Salim Burçak, Sabri Erduman, Rıza Topçuoğlu, Mustafa Zeren milletvekili adayları arasında yer almıştır. Seçimlere DP ve CHP haricinde 18 bağımsız aday katılmıştır. Bunlardan CHP'den aday adayı olan Hüseyin Köycü adaylık yoklamasında kazanamayınca aday olduğu partiden ayrılıp bu parti hakkında olumsuz söylemlerde bulunmuştur.¹⁰⁰ Aday listesinde kaybeden Köycü parti içinde çekememezlik olduğunu söylemiş ve üzüntüsünü şu sözleriyle dile getirmiştir: “Bu memlekette ne zaman menfaatten uzak, açık sözlü, mert, devleti için faydalı olabilecek kimseleri yüreklendirip, teşvik eden yetkililer olacak?”¹⁰¹

Adayların belirlenmesinden sonra CHP Erzurum Bölge Müfettişi Esat Altan, CHP ve DP adaylarını değerlendirmek için genel sekreterliğe bir yazı göndermiştir. Bu yazıda öncelikle Cevat Dursunoğlu'nun listede olmayışının bir zaaf teşkil ettiği belirtilmiştir. İzzettin Çalışlar haricindeki adayların Erzurumlu olması nedeniyle aydın kesim tarafından olumlu karşılandığı vurgulanmıştır. Bu değerlendirme sonucunda seçimin kim tarafından kazanılacağı kesin olarak tahmin edilememiştir; fakat normal şartlar altında CHP'nin kazanacağı yönünde bir düşünce oluşmuştur.¹⁰²

Esat Altan DP adayları ile ilgili ise şu değerlendirmelerde bulunmuştur: Rıfık Salim Burçak ve Mustafa Zeren'in halk tarafından sevilen kişiler olduğunu fakat bu kişilerin daha çok Erzurum ve Pasinler'de etkili olacaklarını söylemiştir. Bu yazıda DP adaylarının birçoğunun halk tarafından hoş karşılanmadığı ve bu adayların birbiri aleyhine çalışmalar yaptığını da vurgulanmıştır. Bağımsız adaylar ile ilgili ise; on sekiz kişiden oluşan bağımsız adayların il genelinde etkili olmayan kişilerden oluştuğuna dikkat çekmiştir. Aralarında Hüseyin Köycü, İbrahim Şenbark ve Sabri Ulusu'nun bulunduğu, DP ve CHP'den de bazı kişiler bir aday listesi oluşturmak istemiştir. Bağımsız adayların özellikle Hınıs, Tekman, Karayazı ve Çat gibi çoğunlukla Kürtçe konuşan yerlerin oylarını kazanmak için çalıştıkları görülmüştür.¹⁰³ 1950 seçimlerinde CHP'nin karşısında bulunan DP'nin, bu seçimleri kazanmak için seçim konusunda oldukça özverili bir şekilde çalıştığı

¹⁰⁰ Burçak, **On Yılın Anıları**, 41.

¹⁰¹ İlgün Koptagel, **Toplum Kalkınmasında Örnek Bir Lider Hüseyin Köycü**, İstanbul, 2005, 58.

¹⁰² Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 95.

¹⁰³ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 95-96.

görülmüştür. Adayların öncelikle tanınmış ve daha çok aydın kimselerden seçilmesi de 1950 seçimlerine verilen önemi bir kez daha göstermiştir.

2.4. Milletvekili Seçim Sonuçları

Türkiye geneli seçimlerde olduğu gibi Erzurum'da da seçim hazırlıkları tamamlanmış ve bu hazırlıklar sonucunda şehir merkezine 65 sandık konulmuştur. Günümüzde genellikle okullara konulan sandıklar o günlerde şehir meydanlarına konulmuş ve yapılan seçimler adeta bir bayram havasında meydana gelmiştir.

21 Temmuz 1946 seçimlerinden sonra demokrasiye geçiş aşamasının ikinci genel seçimleri 14 Mayıs 1950 yılında yapılan milletvekili seçimleri demokrasi tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.¹⁰⁴ 1946 yılında yapılan seçimler demokratik olmayan Seçim Kanununa göre yapılmış ve CHP dört yıl daha iktidarda kalmıştır. 16 Şubat 1950 yılında yeni Seçim Kanununun kabul edilmesiyle birlikte seçimlerin daha adil ve demokratik bir şekilde yapılması DP'nin kazanmasını kolaylaştırmıştır.¹⁰⁵

2.4.1. Türkiye Genelinde Seçim Sonuçları

14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimler DP'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Oyunu kullanmak için seçim kütüklerine kayıtlı 8.905.743 kişiden 7.953.055'i oyunu kullanmıştır. 1950 seçimleri bu tarihe kadar yapılan seçimler içinde %89,3 oranıyla seçime en fazla katılım olduğu dönemdir. Bu durum Türkiye'nin Batı dünyasında prestijinin artmasını sağlamıştır.¹⁰⁶

Tablo 3

14 Mayıs 1950' de yapılan seçimlerde Türkiye'de siyasi partilerin aldıkları oyların dağılımı

Siyasi Partiler	Aldıkları Oy Sayısı	Oy Oranı %	Milletvekili sayısı
CHP	3.176.561	39,9	69
DP	4.241.393	53,3	408
MP	250.414	3,1	1
Bağımsızlar	383.282	4,8	9

¹⁰⁴ Tefvik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 1996, 15.

¹⁰⁵ Süleyman Kocabaş, **Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1950 Darbesine Giden Yol (1950-1960)**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 2011, 46.

¹⁰⁶ Murat Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, 414.

2.4.2. Erzurum'da Seçim Sonuçları

Bu seçimlerde DP, tüm Türkiye'de olduğu gibi Erzurum'da da başarılı olmuş ve 27 yıl iktidarda olan CHP, siyasi hayatına muhalefet partisi olarak devam etmiştir.¹⁰⁷ CHP'nin geçmişte yapmış olduğu faaliyetler halkın tepkisini çekmiştir. DP'nin ise daha esnek bir laiklik anlayışını savunması ve gerçekleştirecekleri yeni politikaları, halkın DP'ye daha fazla yaklaşmasını sağlamıştır.¹⁰⁸

Tablo 4
Erzurum'da seçime katılan adayların aldıkları oy oranı

DP Adayları	Oy Sayısı	CHP Adayları	Oy Sayıları
Rıfki Salim Burçak	90,240	İzzetin Çalışlar	48,263
Bahadır Dürügel	91,364	Abdulkadir Erener	49,541
Enver Karan	87,314	Şevki Erker	48,064
Mustafa Zeren	90,368	Naim Eşrefoğlu	49,292
Rıza Topçuoğlu	87,208	Şakir İbrahim Hakkioğlu	48,609
Memiş Yazıcı	89,231	General Vehbi Kocagüney	55,279
Sait Başak	85,069	Hikmet Kümbetioğlu	52,131
Fehmi Çobanoğlu	89,753	Ömer Olgun	46,528
Sabri Erduman	89,421	Edip Tokalp	48,221
Emrullah Nutku	87,077	Kazım Yurdalan	46,243

Kaynak: Erzurum, 14 Mayıs 1950.

1950 seçimlerinde DP, altmış üç ilden kırk altı ilin tamamını on ilin yarısını, CHP sekiz ilin tamamını on ilin ise yarısını kazanmıştır.¹⁰⁹ Erzurum'da DP %64,3, CHP ise %35.7 oranından oy almıştır. En fazla oyu doğu illerinden alan DP'yi destekleyen önemli şehirlerden biri de Erzurum olmuştur.¹¹⁰

Tablo 5
14 Mayıs 1950 seçimlerinde oyların Erzurum'da ilçelere göre dağılımı

İlçe	DP (%)	CHP (%)
Merkez	68.19	31.80
Pasinler	73.53	26.46
Tortum	71.68	28.31

¹⁰⁷ Murat Küçükuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, 414.

¹⁰⁸ H. Bayram Kaçmazoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar**, Birey Yayınları, İstanbul, 1988, 197.

¹⁰⁹ Metin Toker, **DP'nin Altın Yılları (1950-1954)**, Akis Yayınları, Ankara, 1990, 24.

¹¹⁰ Burçak, **On Yılın Anıları**, 48.

Karayazı	69.37	30.62
İspir	67.99	32.00
Oltu	57.97	42.02
Aşkale	52.29	47.70
Tekman	49.73	50.26
Hınıs	49.53	50.46
Şenkaya	43.22	56.77

Kaynak: Burçak, *On Yılım Anıları*, 48.

Tablo 6

Erzurum' da milletvekili adaylarının aldıkları oylar

DP		CHP	
Mustafa Zeren	90.368	İzzettin Çalışlar	48.263
Rıfki Salim Burçak	90.240	Abdulkadir Erener	49.541
Bahadır Dülger	91.364	Şevki Erker	48.064
Memiş Yazıcı	89.231	Naim Eşrefoğlu	49.292
Rıza Topçuoğlu	87.208	Şakir İbrahimhakkıoğlu	48.609
Enver Karan	87.314	Vehbi Kocagüney	55.279
Sabri Erduman	89.421	Hikmet Kümbetioğlu	52.131
Sait Başak	85.069	Ömer Olgun	46.528
Fehmi Çobanoğlu	89.753	Edip Tokalp	48.221
Emrullah Nutku	87.077	Kazım Yurdalan	46.243

Kaynak: Gecikli, *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, 102-103.

DP Erzurum'dan 10 milletvekili çıkarmıştır. Erzurum'un çoğu ilçelerinde DP kazanırken Tekman, Hınıs Şenkaya'da ise CHP kazanmıştır. DP ve CHP'li milletvekillerinin aldıkları oy oranlarına bakıldığında DP'nin çok yüksek bir oranla kazandığı görülmüştür. DP'den en çok oyu alan milletvekili ise 91.364 oy oranıyla Bahadır Dülger olmuştur.

CHP'nin seçimleri kaybetmesi prestijini kaybetmesine sebep olmuştur. Cumhuriyetin ilanından beri iktidarda olan CHP'nin halkın oylarıyla tasfiye edilmesi, yurt içinde başka, yurt dışında başka açılardan değerlendirilmiştir. Yurt dışında yapılan yorumlarda, okuma yazma düzeyi çok düşük bir ülke olan Türk halkının, demokrasinin ana ilkesi olan oy kullanmakta gösterdiği olağanüstü beceriyi övdükleri görülmüştür. Bu

yüzden 14 Mayıs 1950 seçimlerini “Beyaz Devrim” olarak adlandırmışlardır. Demokratik kUranların işleyişinde herhangi bir tıkanma görüldüğü zamanlarda, halkın oyuna gösterdiği bağlılık her zaman övgüyle karşılanmıştır. Yurt içindeki yorumlarda ise, İnönü gibi önemli bir gücün halkın oy birliğiyle uzaklaştırılmasını bazı yazarlar sevinçle bazıları ise üzüntüyle karşıladıkları açıklanmıştır.¹¹¹

¹¹¹ Cüneyt Arcayürek, **Demokrasinin İlk Yılları 1947–1951**, Bilgi Yayınları, Ankara, 1985, 189.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1950 BELEDİYE MECLİSİ SEÇİMLERİ

Çok partili hayata geçişin ilk seçimleri 13 Mayıs 1946 tarihinde yapılmıştır. 1946 yılının Nisan ayında Belediye seçimlerinin öne alındığı gündeme gelmiştir.¹¹² CHP'nin seçimlerin erken bir tarihe alması henüz beş aydır muhalefette olan DP tarafından tepkiyle karşılanmasına sebep olmuştur.

DP ve CHP arasında olan anlaşmazlığın yanı sıra 1946'da Belediye kanununun bazı maddelerine ek olarak değişiklikler yapılması gündeme gelmiştir. Böylece 29 Nisan 1946 tarihinde yapılacak değişiklikleri öngören kanun tasarısı TBMM'de Şemsettin Günaltay başkanlığında görüşülmüştür.¹¹³

İçişleri Bakanı Hilmi Uran meclis görüşmelerinde bu değişiklikleri geçici ve umumi olarak nitelemiştir. Seçimlerin erken bir tarihe alınmasını geçici değişiklik olarak ifade etmiştir. Umumi değişiklikler de şu şekildedir.

1. Seçimlerin bir günde yapılması
2. Seçim formalitelerinin bir ay içerisinde tamamlanması,
3. Seçim bürolarının çoğaltılması,
4. Seçim komisyonlarına herhangi bir yerde örgütü bulunan siyasi partilerin temsilci gönderme yetkisi verilmesi,
5. Seçim gününün Pazar günü olarak ayarlanması,
6. Oy kullanmanın başlama ve bitiş saatlerinin belirlenmesi,
7. Seçmenler oy pusulalarını istediği yerde ve istediği kimseye yazdırabilmesi.

Hilmi Uran'ın mecliste seçim değişikliklerini okumasının ardından Aydın milletvekili olarak Adnan Menderes konuşma yapmıştır. Menderes konuşmasında kısaca bu tasarının amacı olarak, belediye seçimlerinden daha çok il genel meclisi seçimlerinin öne alınması olduğunu belirtmiştir.¹¹⁴

Kanunun kabulü karşısında DP hala seçimlere katılmama kararını sürdürmüştür. DP'nin ilerlemesine imkân vermemek amacıyla seçimlerin erken yapılmasına karar verdiklerini ifade eden Celal Bayar, bir buçuk sene sonra yapılacak olan genel seçimlerin

¹¹²Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950*, 82.

¹¹³Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950*, 83.

¹¹⁴Gecikli, *1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, 15.

de erkene alınabileceğini söylemiştir.¹¹⁵ Erken seçimlerin öne alınması milletvekili seçimlerinde olduğu gibi muhalefet tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

DP'lilerin boykot ettiği belediye seçimlerine CHP ve MKP katılmıştır. Fakat MKP seçimler açıklanmadan önce CHP'nin yolsuzluk yaptığını ileri sürerek seçimden çekilmiştir. Bu yüzden belediye seçimlerine katılım oranı çok düşük olmuştur.¹¹⁶ DP'nin katılmadığı bu seçimler olaylı geçmiş ve muhalefet partileri iktidarı baskı ve hile yapmakla suçlamıştır.¹¹⁷ Bu seçimin sonucunda CHP yurt genelinde çok az yerde seçimi kaybetmiştir.¹¹⁸ 1946'da yapılan Belediye seçimlerini Erzurum'da CHP kazanmıştır. Kazım Yurdalan 1945 yılında başladığı belediye başkanlığını devam ettirmiştir.¹¹⁹

3.1. Belediye Seçimleri Öncesinde Yaşanan Gelişmeler

CHP Genel merkezi ve meclis üyeleri tarafından Erzurum belediye başkanlığına Kazım Yurdalan'ın getirilmesi kabul edilmiştir. Böylece 31 Ocak 1945'te yapılan toplantıda, mevcut 27 üyenin ittifakıyla o dönemde Konya Şirketler Komiseri ve Konya Türk Hava Kurumu Başkanı Kazım Yurdalan belediye başkanı seçilmiştir. Böylece Yurdalan 2 Nisan 1945 tarihinde yapılan toplantıdan sonra belediye başkanlığı yapmaya başlamıştır.¹²⁰

Bu tarihten itibaren Yurdalan belediyenin geliştirilmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Başkanlığının ilk aylarında, Erzurum belediyesi adına olumlu gelişmeler olmuştur. Ondan önceki belediye başkanlarıyla kıyaslandığında meclis üyeleri tarafından takdir edilen birisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle belediye masraflarının 2-3 kat arttığını ve belediyeye birçok görev yüklendiğini belirten Yurdalan, bütün bu olumsuzluklara rağmen belediye gelirini %25 artıracığını vaat etmiştir.¹²¹

Uzun süre meclis üyeliği yapan ve Erzurum'u yakından tanıyan belediye başkanı vekili Münir Alpagut 12 Kasım 1945'te yaptığı bir konuşmasında Kazım Yurdalan'a karşı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

¹¹⁵ Tekin Erer, **Türkiye'de parti kavgaları**, İstanbul, Ticaret Postası Matbaası, 1966, 255.

¹¹⁶ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 13.

¹¹⁷ Burçak, **Türkiye'de Demokrasiye geçiş (1945-1950)**, 74.

¹¹⁸ Cemil Koçak, **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar**, C.2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, 391.

¹¹⁹ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 16.

¹²⁰ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 239.

¹²¹ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 242.

Belediye Başkanımız Kazım Yurdalan Erzurum'daki görevine başlayalı beş ay gibi bir zaman oldu. Bu müddet zarfında kendisinden, tabiatıyla çok büyük işler beklenemezdi. Bununla beraber mumaileyhin zekâsı, çalışkanlığı ve memleket severliğiyle bilhassa asla yorulmak bilmeyen fikri takibi sayesinde az zaman zarfında çok işler görmüştür. Bunu birkaç misalle izah edeceğim.

1. İmar birliği tarafından senelerce evvel yaptırılmasına başlanan ve pastırmacıların her sene gösterdikleri çeşitli engeller karşısında bir türlü bitmeyen pastırmahane bu sene başkanımızın yüksek gayret ve himmetleri sayesinde tamamlanmıştır.

2. Kazım Yurdalan Erzurum'a geldiğinden beri şehrin hayati ihtiyaçlarından birisi olan su işini ele almış, halkımızın hamiyetine müracaat ederek çeşmeleri yaptırmaya başlamıştır. Bununla kalmayarak şehrin henüz demir boruyla alınmamış olan Mazmelik, Yeğenağa, Devrişaga, gibi suyollarını esaslı surette tamir ederek yıllardan beri akmayan 53 çeşmenin aktarılmasına muvaffak olmuştur.

3. Kazım Yurdalan Erzurum'a gelir gelmez şehrimizin mühim ihtiyaçlarından birisi olan elektrik işine de el koymuştur. Evvelce evlerimizde manasız bir isim olan elektrik şimdi yanmaya ve radyolarımız çalışmaya başlamıştır. Senelerden beri caddelerimiz lamba yüzü görmediği halde, başkanımız halkın hakkı olan lambalarını yaktırmıştır.

4. Kazım Yurdalan Erzurum'a gelir gelmez fantezi işlere başlayarak şehrin temizlik noktasında çok önemli helalar ve lağımlar işine başlamıştır. Bütçenin kudreti nispetinde altı yerde onar heladan 60 hela yaptırdığı gibi, bazı mahallelerimizin de lağımlarını yaptırmıştır. Şunu açık söylemek isterim ki, bizim başkanımızdan beklediğimiz daha çok işler vardır. Beş ay zarfında hakikaten bir insanın yapamayacağı işler yapmıştır.¹²²

Başkan vekili, Kazım Yurdalan hakkında olumlu ifadelerde bulunarak başkanlığının henüz yeni olduğu halde Erzurum'a faydalı işler yaptığını dile getirmiştir. Yurdalan'ın Erzurum'u daha yakından tanınması, şehirde yapabileceği çalışmaların tespit edilmesi konusunda kolaylıklar sağlamıştır.

Belediye başkanlığı yaptığı süreçte Erzurum'a çeşitli hizmetlerde bulunan Kazım Yurdalan, CHP ile olan ilişkilerinde pek başarılı olamamıştır. Başlangıçta CHP'li yetkililer Yurdalan'ın belediye başkanlığını istemelerine rağmen daha sonraki süreçte aralarında birçok sorun yaşanmıştır. O dönemde CHP il başkanlığı yapan Ömer Olgun ve Naim Eşrefoğlu gibi kişiler her fırsatta Yurdalan'ı eleştirmişlerdir. CHP'li meclis üyelerinin eleştirileri 1947 yılında artmış ve 1950 seçimleri öncesinde doruk noktaya ulaşmıştır. Yurdalan'ın seçim öncesinde hazırladığı bir broşürde şu ifadeler dikkat çekmektedir:

Milletvekili olacak vatandaşı, dairei intihabiyesine mensup olduğu ailesinin aristokrat hayatının idamesine veya yeni bir aristokrasi hayat tesisi zihniyetinden tecerrüt

¹²² Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 242-244.

etmiş, bir feragatle hüsnü niyete, bilgiye, azim ve iradeye sahip vatandaşlar arasından seçilmiş olsa ne mutlu bize...

Kazım Yurdalan'a yönelik yapılan eleştirilerin yanı sıra 1948' de CHP il kongresinde belediyeye yönelik eleştiriler de gündeme gelmiştir. Yapılan bu eleştiriler şu şekildedir:

1. Belediye azalarının belediye meclisine devam etmedikleri, bunların ancak seçim yoklaması sırasında partide görüldükleri ve partinin bir belediye meclis grubu teşkil etmesi lazım geldiği.
2. Belediye çalışıyor fakat fenne dayanarak çalışmıyor. Mesela Mahallebaşında 3 sokakta 60'lık büz döşeniyor. Fakat bu 3 sokak birbirine bağlanarak 30'luk büz ile devam ettiriliyor. Böylece yukarıdan gelen lağım 30'luk büze sığmıyor.
3. Çeşmeler ilk önce çimentodan yapıldı ve boyandı. Ertesi sene bunlar söktürülerek taştan yaptırıldı. Niçin bu çeşmeler evvelce hazırlanmış bir projeye göre yapılmadı.
4. Geçen sene şehrin değişik yerlerinde 12.000 liraya yaptırılan Arnavut kaldırımlar, 30 sene önceki kaldırımlardan daha kötü durumdadır.
5. Gelir getirmesi için Ilıca banyolarının her birine 100 kişi doldurulmaktadır.
6. Belediyede vatandaşa elektrik verilirken sıra diye bir şey yoktur. Beş sene önce müracaat eden bir vatandaşa 112 sırası verilmiştir ve hala beklemektedir. Fakat şehre yeni gelen bir kişiye hemen elektrik verilmektedir. Bu gibi hareketlerle belediye partimizi halk nazarında kötü tanıtılmaktadır.
7. Muratpaşa halkı Yazıcı Çeşmesi hakkında bize müracaat etti. Belediyeye bildirdiğimizde Yazıcı Çeşmesinden yine bir lüle Yazıcı suyu akıtılacağı söylendi. Fakat bu su 27 gün aktı. Su alçaldığı için çeşmeden su akmadı.¹²³

Sadece Yurdalan'ı değil CHP'li meclis üyelerini de hedef alan bu eleştiriler, 8 Haziran 1948 yılındaki meclis oturumunda muhalif üyelerden biri olan Nevzat Karabağ tarafından dile getirilmiştir. Bu eleştirilerinden dolayı Karabağ önceki toplantılarında Yurdalan'ı eleştiren bütün CHP'li üyelerin de tepkisini çekmiştir.¹²⁴

CHP il kongresinde başkan ve meclis üyelerinin suçlanması bunun DP'li bir üye tarafından belediye meclisinde dillendirilmesi, meseleyi parti mücadelesi haline getirmiştir.

¹²³ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 244-247.

¹²⁴ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 244-247.

Fakat Yurdalan'a yapılan bu eleştirilerde CHP üyelerinin de payı bulunmaktadır. Bu meseleye bir örnek vermek gerekirse, 1947'nin Kasım ayında valilik tarafından belediyeeye gönderilen bir yazıda, meclis üyelerinden Hulusi Korukcu, Avni Gümrükçü, Zakir Sezginbaş, Tahsin Şerifsoy, Şahin Köşklü, Macide Cimilli, Yusuf Topçuoğlu, Tefvik Üçkaya, Suphi Alemdar ve Fazıl Hamutçu'nun meclis toplantılarına dört beş defa katılmadığı yazılmıştır. Meclis toplantılarına katılmayan CHP üyeleri, özellikle Yurdalan'a yönelik eleştirilerde bulunmaktan kendilerini alıkoyamamıştır.¹²⁵

Yurdalan'ın CHP'li üyelerle olan ilişkilerinde olduğu gibi DP ile de arası iyi değildir. Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecindeki ilk seçim davası Yurdalan'a karşı açılmıştır. DP Erzurum il Başkanı Hasan Kenan Babür, Belediye Başkanı Kazım Yurdalan'ın seçimlerde taraflı davrandığını öne sürmüştür. Bu iddiaya göre Yurdalan DP'nin iktidara gelmesini istememiş ve seçimlerde CHP'ye oy toplamak için bazı kişilerle iletişime geçmiştir.¹²⁶

26 Şubat 1948'de gelindiğinde ise DP Doğu Müfettişi Fuat Arna'nın yazdığı rapor büyük bir yankıya sebep olmuştur. Arna raporda, Erzurum Belediyesi ve yerel idarecileri hakkında sert eleştirilerde bulunarak "Doğunun Parisi" denilen Erzurum'un hiç de öyle olmadığını belirtmiştir. Belediye hizmetlerinin eksik olduğunu ve halkın içinde bulunduğu zorlukları dile getirmiştir.¹²⁷

Arna'nın raporundan en çok etkilenen belediye meclis üyeleri olmuştur. Bu sebeple 1 Mart 1948'de yapılan toplantıda, rapordan etkilenen bazı üyeler şehrin problemleri hakkında öneriler sunmuştur. Verilen bu önerge göre, Arna'nın yazdıklarına karşı üyelerin olumsuz bir tutumu olmamıştır. Aksine raporda belirtilen eksiklerin neler olduğu ve bunları gidermek için yapılabileceği sorgulanmıştır. Uzun süren toplantının sonunda belediyenin sıkıntılarının tam anlamıyla dile getirilemediği bu yüzden devletten beklenen yardımı alamadığı sonucuna ulaşılmıştır.¹²⁸

Bu toplantıdan sonra Yurdalan, toplantının içeriğini özetleyen bir yazı hazırlayarak valiliğe göndermiştir. Yazıda, Erzurum'un muhtaç olduğu siyasi, iktisadi ve içtimai kalkınmanın kasten yerine getirilmediğine dikkat çekerek, bu işlerin belediyenin kendi geliri ve halkın gayretiyle yapılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda

¹²⁵ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 248.

¹²⁶ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 248-253.

¹²⁷ Temizgüney, **Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna**, 49-51.

¹²⁸ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 254.

Yurdalan'a göre; belediyeyi vatandaşlara karşı mahcup duruma düşüren ve DP'lilerin hedef aldığı asıl neden, belediyenin vatandaşlara vermesi gerektiği elektrik ve suyu resmi kurumlara tesis etmek zorunda kalması olmuştur.¹²⁹

Yurdalan, yukarıda belirtilen yazısından on beş gün sonra 15 Mart 1948'de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye mektup yazarak, başta elektrik olmak üzere ev ve dükkânların tamiri gibi şehrin önemli ihtiyaçları için gereken malzemelerin teminini istemiştir. Yurdalan bu isteklerini Erzurum Milletvekili Salim Altuğ aracılığıyla diğer Erzurum milletvekillerine iletmiştir.

1948'de Arna'nın müfettişliği sırasında yazdığı raporun yarattığı sorunlara bir yenisi daha eklenmiştir. Nisan 1949'da DP vilayet idare heyeti başkanı ve merkez ilçe başkanının tutuklanmasına neden olan "Erzurum Mektubu" olarak bilinen olayla ilgili DP üyeleri tarafından suçlanan kişiler arasında Yurdalan da yer almıştır.¹³⁰

Bu olayda Erzurum'da bulunan ve bu meseleyi inceleyen Samet Ağaoğlu; Erzurum DP teşkilatı başkanlarından Memiş Yazıcı ile ilçe başkanı Mucip Karacaoğlu'nun gizli cemiyet kurduklarını hükümete ihbar eden ve haklarında askeri mahkemede tahkikat açılmasına sebep olan ihbar mektubunu yazdıran Cevat Dursunoğlu olduğunu beyan etmiştir.¹³¹ Bunun yanı sıra 21 Temmuz 1949'da Palıt Meydanı'nda yapılan DP mitinginde de Memiş Yazıcı, Münip Umudum olayındaki mektubun, Kazım Yurdalan tarafından Cevat Dursunoğlu'na yazdırıldığını belirtmiştir. CHP il yönetiminin genel sekreterliğe verdiği bilgiye göre, DP mitinginde en çok Yurdalan ile ilgili konuşmalar alkışlanmıştır.¹³²

DP'nin 1949 yılında yapılan başka bir Erzurum mitinginde üzerinde en çok durulan konulardan birisi belediye faaliyetleri ve Kazım Yurdalan olmuştur. Bu mitingde özellikle Memiş Yazıcı tarafından Yurdalan'a karşı kullanılan sert ifadeler şu şekildedir:¹³³

Erzurumlular...

Şarkta bir kahraman çıktı. Erzurum'un asil ve dadaş ruhuna leke sürmek istedi. Belediye Başkanı Kazım Yurdalan Milletvekilliğinin tayinle yapılacağını tahmin ve istikbale göz diken bu gafil, istikbalin vadine inandı. O Kazım Yurdalan ki, kendisini her şeyin fevkinde görüp her şeyi bilirim zanneder. Üç yıllık belediye hayatı meydanda, hepimizin gözü önünde. Bununla kalmadı. Kedisini Şarkın mümessili, Hart Şeyhi zannetti...

¹²⁹ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 254-256.

¹³⁰ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 248-252.

¹³¹ Samet Ağaoğlu, **Siyasi Günlük, Demokrat Parti'nin Kuruluşu**, Haz.Cemil Koçak, İstanbul, 1992, 322.

¹³² Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 253.

¹³³ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 256.

Bütün bu memleket bilir ki, Kazım Yurdalan gördüğü ve dolaştığı yerlerde ben unutmam der... Yurdalan dalkavuk görünmez amma tekâpu etmesi iyi bilir...

(Eski Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı'dan bahsettikten sonra)Yurdalan aynı yoldan gider, başka yollardan gitmez, o da müfritlerin hempasıdır. Bu millet kendi iradesiyle kendi başına layık olanları tutacaktır. Cevdet Kerim'i, Kazım Yurdalan'ı değil. Her ikisi de Halk Partisi'nin müfritleri olduğu için kendi partileri de istemiyor. Lanet olsun. Her ikisi de kahrolsun.

DP'nin mitinginde söylediği ağır sözler karşısında Yurdalan, bu mitinge karşı bir broşür hazırlayarak “İbret Gözü ile Bir Tetkik” başlıklı yazısında Memiş Yazıcı'nın ağır sözlerine şu şekilde cevap vermiştir:¹³⁴

Yazıcı'nın itham ettiği gibi, ben ne müfritlerden ne mutedillerdenim. Hatta zümre, aile ve fertlerin menfaat ve rekabetlerinden uzak kalmak maksadıyla Halk Parti idare heyetine girmekten müstağni bulunduğum sizlerce malumdur. Asıl gayem parti dedikodusundan uzak kalmaktır. Memlekete hizmet etmek ancak bu şekilde mümkündür. DP idarecilerine daha önce belirttiğim gibi, bunun için parti mücadelelerinin Erzincan'dan doğuya geçmemesi gerekir.

Bunun yanı sıra eski bir CHP'li olan ve Erzurum teşkilatının kuruluşu aşamasında Celal Bayar ile yakın ilişkiler kuran Hakkı Mutluyazar da “Halk Şairi” unvanıyla ulusal basında Yurdalan'ı eleştirenlerden biri olmuştur.¹³⁵

3 Eylül 1950 günü yapılacak olan belediye seçimleri öncesinde çok farklı bir durum söz konusudur. Çünkü bu belediye seçimlerinde ilk defa iki güçlü parti mücadele etmiştir. Farklı partileri destekleyen gazeteler ve yerel güçler sıkı bir seçim mücadelesine başlamıştır. Milletvekilleri seçiminde başarısızlığa uğrayan CHP, belediye seçimleri için çok fazla çalışmıştır.¹³⁶ Bu doğrultuda Erzurum merkez ve köylerinde dolaşarak oy toplamak için mitingler yapmıştır.

Erzurum merkez ve ilçelerinde belediye seçimleri ile ilgili gerekli hazırlıklar yapılmıştır. 17 Ağustos 1950' de seçmen listeleri, milletvekili seçimlerinde olduğu gibi uygun görülen yerlere asılmıştır. Seçmen listeleri bir hafta askıda kaldıktan sonra indirilmiştir.¹³⁷

¹³⁴ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 258.

¹³⁵ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 256-259.

¹³⁶ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 414-415.

¹³⁷ **Erzurum**, 10 Ağustos 1950.

3.2. Adayların Belirlenmesi

Bir süre önce milletvekili seçimlerinde başarısızlığa uğrayan CHP Erzurum Teşkilatı, belediye seçimlerini kazanabilmek için çalışmalar yapmıştır. Seçimden önce Erzurum'da CHP ve DP teşkilatları adaylarını belirlemek için toplantılar yapmışlardır.¹³⁸ CHP'nin Doğu yaptığı toplantıyı Postası gazetesinde 12 Ağustos 1950 tarihli sayısında şöyle aktarmıştır:

CHP'lilerin Cumartesi günü yaptığı toplantı çok eğlenceli geçti. İçeriye gazeteciler alınmamasına rağmen olanlardan haberdar olduk. CHP bu seçimi kazanmak için varını yoğunu ortaya koymuştur. Milletvekili namzetleri olup da seçimi kaybeden Naim Eşrefoğlu, Abdulkadir Erener, Ömer Olgun belediye üyeliği namzetliklerini güçlkle kazanmaları kendi partileri içinde sevilmediklerini göstermiştir. Yine akrabalarından birinin seçilmesi sırasında komik manzaralar yaşandı. Namzetliklerini koymuş olan Ömer Olgun ile Canip Müceldili Enver ve Rasim Temelli kardeşlerinden birinin seçilmesi sırasında akrabalar dışarı çıkarılarak gıyaplarında seçim yapıldı. Bu arada eski belediye başkanı Kazım Yurdalan tek bir oy bile alamadı.

Yapılan toplantıda CHP farklı meslek gruplarında kişileri aday göstermiştir. Bu adaylar şunlardır. Fabrikacı Bekir Baltacıoğlu, Naim Eşrefoğlu, fabrikacı Mustafa Gezer, tüccar Lütfü Alyap, tüccar Ahmet Aydaş, tüccar Osman Çilingiroğlu, tüccar İsmail Efendioğlu, oteleci Nurettin Göncü, çiftçi Mehmet Cemal Gülakar, avukat Samih Kobal, çiftçi Münip Korukçu, fabrikacı Ali Kömürcü, müteahhit Selahattin İpçi, fabrikacı Cevat İlıcalı, emekli polis Mustafa Kantarcı, keresteci İsmail Karşlı tüccar Hamza Polat, tüccar Şahin Köşklü, avukat Ömer Olgun, parti katibi Zakir Zenginbaş, tüccar Sebahattin Solakoğlu, avukat Süreyya Şarman, tüccar Zakir Özgündoğdu, çiftçi İhsan Geylan, doktor Tefik Gezmiş, tüccar Hüseyin Ahıskalı, oteleci Kemal Aloçlar, tüccar Sırrı Altmışdört, müteahhit Mustafa Balaman, saatçi Enver Bektaş, lokantacı İbrahim Besler, kitapçı Memduh Çalkavur, komisyoncu Ali Çapanıç, marangoz Şerafettin Düzyol, kunduracı Şahin Elbir, çiftçi Şehabettin Ergünay, tüccar Sefer Genç, manav Sabri Gülseven, tüccar Mehmet Kaşo, kuyumcu Cemil Kazanasmaz, müteahhit Zeki Kavukçu, tüccar İhsan Kulaç, tüccar Hasan Kurşunoğlu, oturakçı Mithat Kitapçı, kavaf Osman Kırsaç, saatçi Şerif Köktük, muhtar Mithat Pasinler, saatçi Nurettin Saatçioğlu, fotoğrafçı Fuat Seval.¹³⁹

DP'liler de aynı gün adaylarını belirlemek için bir toplantı yapmıştır. 120 kişi arasından şu isimler aday olmaya hak kazanmıştır. Bu isimler arasında eski belediye

¹³⁸ **Erzurum**, 10 Ağustos 1950.

¹³⁹ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 415-416.

başkanlarından yüksek mühendis Şevket Arı, Beyoğlu Mağazası sahibi Ömer Arı, avukat Esat Kemal, tüccar Avni Başar, birinci meclis mebuslarından Yasin Akdağ, tüccar İhsan Cinisli, Cinisli Matbaası sahibi Nedim Cinisli, fabrikatör Şaban Dilaver, pastırmacı Abdülmuttalip Eğriçayır, bakkal Faik Elmalı, fotoğrafçı Yaşar Erçil, komisyoncu Mehmet Geçikli, tüccar Ahmet Hırtızı, sinemacı Osman Karakaş, fabrikatör Şahin Köşklü, tüccar Ahmet Kısmet, kırtasiyecisi Refik Köktürk, çiftçi Hilmi Korukçu, tüccar ve arazi sahibi, Samih Korukçu, lokantacı Şevki Muratoğlu, emekli nahiye müdürü Enis Maksutefendioğlu, yazar ve radyo acentesi Hakkı Mutlu, elektrikçi Kemal Mühürdaroğlu, Doktor Hasan Numanoğlu, teknisyen Ali Rıza Pirimoğlu, nakliyecisi Raif Pirim, Şoförler Cemiyeti eski başkanı Fehmi Surat, otelci Nurettin Sakarya, kahvecisi Rıfat Taştan, kuyumcu Şahin Özyıldız, diş tabibi Lütfü Yalım, DP il idare kurulu başkanı Memiş Yazıcı, avukat Edip Zeren, komisyoncu Salih Yazıcı.¹⁴⁰

5669 numaralı kanun gereğince 3 Eylül 1950 Pazar günü (Karayazı ilçesi hariç) Erzurum merkez ve ilçelerinde belediye seçimleri yapılmıştır. Karayazı ilçesinde aday olmaması nedeniyle seçim 22 Eylül 1950 tarihine ertelenmiştir.¹⁴¹

3.3. Belediye Seçimi Sonuçları

Bilindiği üzere çok partili hayatın ilk belediye seçimleri 13 Mayıs 1946 tarihinde yapılmıştır. DP, yeni kurulan bir parti olduğu için yurt içinde henüz tam teşkilatlanamamıştır. 1946 seçimlerin öne alındığı için DP kazanamayacağı düşüncesiyle seçimlere katılmamıştır. MKP'nin de seçimlerden çekilmesi üzerine CHP çok partili hayata geçişin ilk seçimini kazanmıştır. 1946 seçimlerine katılmayan DP, bir sonraki yapılacak olan seçimler için çalışmalarına başlamıştır. 1950 seçimlerine kadar yurt içinde teşkilatlar kurarak sıkı bir seçim çalışmasına girmiştir. Böylece DP 1950 milletvekili seçimlerinde olduğu gibi belediye seçimlerinde de iyi bir başarı elde etmiştir.¹⁴²

3 Eylül 1950 de yapılan belediye seçimleri için her iki parti de çok çalışmıştır fakat CHP, milletvekili seçimlerinde olduğu gibi bu seçimi de kaybetmiştir. DP yurttaki oyların % 57, 6'sını alırken CHP %37,5'ini ve MP ise %3,8'ini almıştır. Partilerin belediye meclis üyeleri de şöyledir: DP 5.900, CHP 3.448, MP 147, bağımsız 250 olmak üzere toplam 9.745 meclis üyesi bulunmaktadır.¹⁴³ 3 Eylül 1950 Pazar günü yapılan belediye meclis

¹⁴⁰ Küçükkuşurlu, **Erzurum Belediyesi Tarihi II**, 416.

¹⁴¹ **Erzurum**, 7 Eylül 1950.

¹⁴² Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 105.

¹⁴³ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 105.

seçimleri sonucunda Türkiye genelinde 600'un üstünde belediyeden 560 tanesini Demokrat Partililer kazanmıştır.¹⁴⁴

Tablo 7
Erzurum'da 1950 Belediye Seçimlerinde Partilerin Kazandıkları Asli ve Yedek yelere Ait izelge

Sıra	Belediyeler	Demokrat Parti		Cumhuriyet Halk Partisi		Millet Partisi		Bağımsız		Seçmen sayısı	İştirak nispeti
		Asıl adet	Yedek adet	Asıl adet	Yedek adet	Asıl adet	Yedek adet	Asıl adet	Yedek adet		
1	Merkez	28	26	1	3	0	0	0	0	21,379	%33.5
2	Pasinler	16	16	0	0	0	0	0	0	2593	%57
3	Oltu	5	6	0	0	0	0	0	0	1238	%60
4	Hınıs	1	2	5	6	6	4	0	0	1185	%75
5	Aşkale	0	3	12	9	0	0	0	0	1071	%76
6	Tortum	0	9	12	3	0	0	0	0	940	%60
7	şenkaya	0	0	0	1	0	0	12	11	927	%60
8	İspir	3	5	8	6	0	0	1	1	781	%66
9	Tekman	1	1	5	1	6	0	0	0	68	%76
10	Genel Toplam	54	68	50	35	12	4	13	12	30182	%64.7

Kaynak: Erzurum, 14 Eylül 1950

¹⁴⁴ Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 70.

Tablo 8**Erzurum Merkez ve İlçe Belediyelerinde Kazanan Asli ve Yedek Üyelerin İsimleri**

Asli Üyeler	Yedek Üyeler
Şahin Köşklü	Şevki Muratoğlu
Şevket Arı	Abdulmutalip Eğriçayır
Mevlüt Ergün	Kemal Güneri
Mehmet Yazıcı	Fehmi Surat
Edip Zeren	İhsan Çetin
Hakkı Mutluyazar	İhsan Cinisli
Ömer Arif	Refik Köktürk
Münip Özer,	Niyazi Güney
Hasan Özer	Ahmet Kısmet
Ahmet Hırtızlı	Mehmet Keçikli
Esat Kemal Aybar	Sabahattin Koçkan
Lütfü Yalım	Raif Pirim
Celalettin Usakalp	Hamit Gödek
Avni Başar	Hüseyin Kaçtıoğlu
Kemal Mühürdaroğlu	Nusret Kaya
Yasin Akdağ	Yaşar Erçin
Bahattin Balkaya	Ahmet Özbayraktar
Enis Maksutefendioğlu	Rıfat Taştan
Turgut Güray	Salih Yazıcı
Hilmi Kurucuklu	Mustafa Kaya
Şaban Dilaver	Faik Elmalı
Cemil Bekiroğlu	Kemal Çağın
Nusrettin Sakarya	Şahin Üçyıldız
Gençağa Dengizek	Şahap Yılmaz
Ali Rıza Pirimoğlu	Hasan Esat
Miktar Bayramoğlu	Necip Güller
Bekir Topçu	Sabahattin Solakoğlu
Semih Korukçu	Cevat Ilıcalı
Mehmet Katvan	Şefik Köktürk

Kaynak: Erzurum, 14 Eylül 1950.

Yeni belediye meclisi, 13 Eylül 1950'de DP binasında toplanarak gizli oyla partinin belediye başkanı adayı tespit etmiştir. 'Şevket Arı', halk çoğunluğu ile partinin adayı olarak seçilmiştir. Böylece 1950-1951 tarihleri arasında Erzurum belediye başkanı Şevket Arı olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1950 İL GENEL MECLİSİ SEÇİMLERİ

4.1. Adayların Belirlenmesi

Tablo 9

İl Genel Meclis Üyesi Seçimlerinde Merkezden Gösterilecek Siyasi Partilerin Adaylarının İsimleri

Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi	Millet Partisi	Bağımsız
Ömer Arı	Halim Çilingiroğlu	Rıza Akköy	Şaban Ateş
Miktat Bayramoğlu	Şefik Elmalı	Cemal Aksu	
Turhan Bilgin	Abdulkadir Erenler	Fikri Eltutar	
Mustafa Kaya	Tefik Gezmiş	Bahadır Kazak	
Sabahattin Kopdağı	Cevat Ilıcalı	Mehmet Kobaza	
Şevki Muratoğlu	Vehbi Kocagüney	Mustafa Muaffak	
Kemal Mühürdaroğlu	Canip Müceldili	Ekrem Oral	
Münip Örev	Yaşar Torun	Şevket Saruhan	
Alırıza Pirimoğlu	İbrahim Yazıcı	Hakkı Ulaş	
Seyfullah Taşkesenoğlu	Paşa Yılmaz	Ahmet Konru	

Kaynak: Erzurum, 28 Eylül 1950.

Seçmen sayılarına bakıldığında milletvekilleri seçimine nazaran İl Genel Meclisi seçimlerine katılım oranında bir artış olduğu görülmüştür.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Erzurum, 12 Ekim 1950.

Tablo 10
Genel Meclisi Üye Seçimlerinde Erzurum Siyasi Partilerinin Gösterdiği Adaylar

Merkez		
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi	Millet Partisi
Şevki Muratoğlu	General Vehbi Kocagüney	Hakkı Ulaş
Turhan Bilgin	Tevfik Gezmiş	Fikri Eltutar
Münip Özer	Cevat Ilıcalı	Mustafa Muaffak
Mikdat Bayramağlı	Abdulkadir Erener	Ekrem Uran
Fetullah Taşkesenoglu	Canip Müceldili	Rıza Akkök
Sabahattin Kopdağı	Halim Çilingiroğlu	Cemal Aksu
Ali Rıza Pirimoğlu	Şefik Elmali	Ahmet Konru
Mustafa Kaya	Paşa Yılmaz	Mehmet Kobaza
Kemal Mühürdaroglu	İbrahim Yazıcı	Şevket Saruhan

Aşkale	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Halit Kırmacı	Müdahar Ömeroğulları
Rüştü Yazıcı	Hakkı Solak
Yusuf Koçak	Nihat Tokal
İsmail Sağır	Hamit Eroğlu
Hilmi Yazıcı	Ali Uçar
	Süleyman Karadağ

Oltu	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Celal Erol	Bahattin Kaftanoğlu
Yusuf Önder	Cebbar Özkan
Ziya Gökalp	Edip Güven
Salim Şahin	Haşmet Özlütürk
Nurettin Özlütürk	İbrahim Nalbantoğlu
Yakup Çan	Kahraman Yılmaz

Pasinler	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Cebbar Pasin	Cemil Karasu
Fazıl Başar	Canip Müceddilli
Mıĝdat Pasin	Paşa Aydın
İhşan Horasan	Semet Turan
Haşim Güven	Nüsret Taşyürek
İlhami Aras	Sıtkı Yücel
Recep Yurttaş	Abdi Yaĝan
Fazıl Bayoĝlu	Zıhnur Yaĝan

Tortum	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Nedim Tortum	Asım Güner
Sadrettin Müftüoĝlu	Rüştü Ertek
Kemal Yıldırım	Mahmut Yaĝmurdereli
Mehmet Işık	Nazim Rüşen
Mustafa Özer	Hakkı Yavuli
Halis Özsoy	Bekir Topdaĝı
Murtaza Yaralı	Kasım Hissinik
Dursun Er	

İspir	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Tahsin Şen	Müştak Çaĝlayan
Tayip Köseoĝlu	Recep Yazıcı
Tevfik Gürsu	Mustafa Efendioĝlu
Hasan Ciminal	Sabit Amil
Mehmet Türker	Hamza Polat
Süleyman Kumbasar	Abdurrahman Çoruk
Remzi Özsoy	Fazıl Erdoĝan
Halit Yıldırım	Mehmet Turan

Hınıs		
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi	Millet Partisi

Sabri Ulusu	Yusuf Gümgüm	Şevket Yıldırım
Emin Atmaca	İbrahim İnce	Abdülkerim Aydın
Mehmet Namdaroğlu	Enver Erdem	Şevket Peker
Halit Ulusu	Ahmet Bingöl	Mustafa Sekmen

Tekman	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Ahmet Kızılgöçit Atik Palandöken	Reşat Budak

Karayazı	
Demokrat Parti	Millet Partisi
Kutbettin Can Süleyman Maskan	Nuri Ceyhan

Şenkaya	
Demokrat Parti	Cumhuriyet Halk Partisi
Hüseyin Yalçın Halil Özer Hamit Özlütürk Halil Özsöy	Yusuf Gedik Şerif Şener Ziya Tan Sabri Karabulut

4.2. İl Genel Meclisi Seçim Sonuçları

Tablo 11

Pazar günü Erzurum’da yapılan Genel Meclis üyesi seçimlerinde merkez ilçesinde kazanan DP üyelerinin isimleri

Asli Üyeler	Yedek Üyeler
Ömer Arı	Mustafa Kaya
Mıgdat Bayramoğlu	Sebahattin Kopdağı
Turhan Bilgin	Şevki Muratoğlu
Münip Özer	Kemal Mühürdaroğlu
Fetullah Taşkesenlioğlu	Ali Rıza Pirimoğlu

Kaynak: Erzurum, 12 Ekim 1950.

4.3. İl Genel Meclisi Toplantısı ve Toplantıda Görüşülen Önemli Konular

İl genel meclisi toplantıları her yıl meclis başkanı ve üyeleriyle birlikte yapılır. Başkan, meclisi açtıktan sonra bulunduğu il, ilçe ve bucakların siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarının mecliste görüşülüp meclis üyelerince bir karara bağlanmasını sağlar.

Erzurum'da yapılan il genel meclisi toplantıları dönemin vilayet gazetesi olan Erzurum gazetesinde yayımlanmıştır. Bu toplantılara, Erzurum gazetesinin Eylül-Aralık ayları arasındaki sayılarında yer verilmiştir. 1950 yılı il genel meclisi toplantılarına Cemal Dinç başkanlık etmiştir. Dönemin ilk toplantısı 1 Aralık 1949 tarihinde saat 14.00'te başlamıştır.¹⁴⁶

Toplantı Cemal Dinç başkanlığında ve Mustafa Zeren, Hadi Erverdi, Memiş Yazıcı, Nusret Güllülü, Rıza Topçuoğlu, Canip Müceldili, Cazim Batur, Raşim Güven, Firuz Ayber, Müştak Çağlayan, Mehmet Turan, Recep Yazıcı, Fazıl Erdoğan, Asım Güner, Müştak Baydar Kaşir Yağmur dereli, Şükrü Ertek, Bahattin Kaftanoğlu, Mustafa Kömürcü, Ahmet Yalçın Mudahbar Ömeroğulları, İhsan Cinisli, Rüştü Yazıcı, Haşim Akın, Sabri Ulusu, Hüseyin Köycü, Rıfat Şaki, Nuri Ceyhan, Ahmet Kızılgöçer, mevcut üyelerle yapılmıştır.¹⁴⁷

Cemal Dinç toplantıya şu sözlerle başlamıştır:

Sayın Arkadaşlarım, hepinizi saygı ve sevgilerimle selamlarım. Böyle toplu olarak ve sağlıklı yüksek Mecliste toplanmamızdan ötürü fevkalade bahtiyarlık duymaktayım. Geçen sene vermiş olduğunuz isabetli kararlardan çok verimli neticeler aldık. İnşallah bu yılda bize çizeceğiniz yolda yürüyerek verimli neticeler elde ederiz.¹⁴⁸

Toplantıda ilk önce yoklama alınmış ardından ikinci başkan seçilmesi için mevcut üyelerin oylarına başvurulmuştur. İkinci başkan seçiminde oylar gizli bir şekilde yapılmıştır. Rüştü Yazıcı ile Nuri Ceyhan tarafından açılan sandıklardan çıkan oylarda Canip Müceldili (Pasinler) 19 oy, Memiş Yazıcı (Erzurum) 6 oy, Hadi Erverdi (Erzurum) 3 oy, Mustafa Zeren (Erzurum) 1 oy almıştır.¹⁴⁹

Ardından yapılan gizli oylamayla iki tane meclis kâtibi seçilmiştir. Yapılan oylama neticesinde Recep Yazıcı (İspir) 17, Bahattin Kaftanoğlu (Oltu) 16, Rüştü Yazıcı (Aşkale) 7, Nuri Ceyhan (Karayazı) 4, Haşim Akın (Hınıs) 2, Asım Güner (Tortum) 1, Hüseyin

¹⁴⁶ Erzurum, 7 Eylül 1950.

¹⁴⁷ Erzurum, 7 Eylül 1950.

¹⁴⁸ Erzurum, 7 Eylül 1950.

¹⁴⁹ Erzurum, 7 Eylül 1950.

Köycü (Şenkaya) 1, Memiş Yazıcı (Erzurum) 1, İhsan Cinisli (Aşkale) 1, Rıza Topçuoğlu (Erzurum) 1 oy almıştır. En çok oyu almış olan Recep Yazıcı (İspir) ve Bahattin Kaftanoğlu (Oltu) kâtipliklere seçilmiştir.¹⁵⁰

Meclis kâtiplerinin seçilmesinden sonra Erzurum ve ilçelerini ilgilendiren bazı önemli konulara değinilmiştir. Örneğin; Hüseyin Köycü (Şenkaya), kabul edilen bütçede az masrafla yapılacak birçok işin olduğunu ancak bunların ihmal edildiğini söylemiştir. Buna örnek olarak bir yıl önce yapılan toplantıda, uzak ilçelere damızlık aygır gönderilmesi kararlaştırıldığını fakat bu karara uyulmadığını belirtmiştir. Ayrıca konuşmasında bu işin fazla bir masraf gerektirmediğini de ilave etmiştir. Bu sene (1950) içerisinde kuraklık yüzünden Erzurum'un bazı yerlerinin çekirgeden büyük zarar görüldüğünü ifade eden Köycü buna rağmen tarım faaliyetleri sıralanırken bu hususta hiçbir tedbirin alınmadığını vurgulamıştır.¹⁵¹ Önceki dönemlerde yapılan toplantılarda mecliste belirlenen konular hakkında hiçbir tedbir alınmadığı dile getirilmiştir.

Toplantının diğer önemli bir konusu ise, bütçede oluşan sıkıntılar olmuştur. Bu hususta Mustafa Zeren; bütçe üzerinde çok fazla mal aktarımının yapılmış olduğunu belirtmiş ve bütçe düzenlenirken daha esaslı bir şekilde mal aktarımının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Başkan Cemal Dinç, buna karşılık olarak bütçede yapılan aktarmaların bir miktarının okul inşaatı için harcandığını, kalanının da yol ve köprülerin onarımı için kullanıldığını ifade etmiştir. Bütçe encümeninin hiç değişmeyen bir bütçeyi tanzim edemeyeceğini zira yıl içinde zaruri olarak (ölüm, doğum gibi) bazı masrafların ortaya çıktığını ilave etmiştir.¹⁵² Yüksek Meclis'te bütçe ile ilgili konuşmalar ve daimi encümenince verilen kararlar, yüksek bakanlar kurulunca tetkik edildikten sonra kesinleşmiştir.

Bahattin Kaftanoğlu'nun bütçe ile ilgili söyledikleri de şu şekildedir:

Bütçeyi, doğrudan bütçe encümeni yapmaz, tetkik ettiği bütçeyi heyeti umumiyeye arz eder. Bütçe, heyeti umumiye tarafından tasvip edildikten sonra son halini almış olur. Bu nedenle bu noksanlıkları sadece bütçe encümenine yüklemek yerinde olmayan bir karardır.

¹⁵⁰ **Erzurum**, 7 Eylül 1950.

¹⁵¹ **Erzurum**, 7 Eylül 1950.

¹⁵² **Erzurum**, 14 Eylül 1950.

Bu bilgiler doğrultusunda bütçe üzerinden yapılan mal aktarımı konusunda daimi encümen resmi bir şekilde yetkili değildir.¹⁵³

Bütçe ile ilgili Meclis üyelerinin yaptığı eleştirilere Dinç şu şekilde cevap vermiştir: Bu işler yapılırken evvela dairelerden teklifleri alıyoruz. Gelen bu teklifler doğal olarak çok kabarıktır. Evvela özel idare sonra daimi encümen, bu teklifler üzerinde çalışmalar yaparak bazı elemelerden sonra bütçe yapılabilir. Gönül ister ki sizin dediğiniz gibi olsun. Fakat senesi zarfında akla gelmeyen masraflar çıkıyor. Sizden salahiyet almış bulunan encümen de bu gibi zaruretlere karşısında aktarmalar yapıyor. Bunun üzerine bütçe üzerinde daha esaslı incelemeler yaparak bütçenin tanzimine çalışalım.¹⁵⁴

Erzurum'un şehir planlaması için gerekli olan para bütçeden sağlanmıştır. Bütçeden aktarılan ödeneklerin fazla olması mecliste görüşülmüş ve üyelerin bütçeden memnun olmadığı görülmüştür. Bütçede gerekli düzenlemeler yapılarak bütçe daha düzenli bir hale getirilmeye çalışılmıştır.

Toplantının diğer bir konusu ise muvakkat encümenlerinin seçimidir. Her yıl altı encümen için seçim yapılmaktadır. Yapılan tasarıda Teşkilatı Mülkiye Encümeni 5, Sağlık Encümeni 5, Bayındırlık Encümeni 5, Tarım ve Veteriner Encümeni 1, Müteferrika Encümenininin 3 kişi ayrıca Bütçe Encümeni ise önemine binaen 7 kişi olarak planlanmıştır. Daha sonra bu miktarların uygun olup olmadığı başkan tarafından meclis üyelerine sorulmuştur. Meclis üyeleri tarafından bütçe encümeni 7, Milli Eğitim ve Teşkilatı Mülkiye Encümeni 5, Sağlık Encümeni 5, Bayındırlık Encümeni 5, Tarım ve Veteriner Encümeni 1, Müteferrika Encümeni 3 kişi olarak seçilmesine karar verilmiştir.¹⁵⁵

Oylama sonucunda Bütçe Encümeni Canip Müceldili, Hadi Erverdi Hüseyin Köycü, Haşim Akın, Recep Yazıcı, Mustafa Kömürcü seçilmiştir. Bunların dışında Rüştü Yazıcı, Müştak Baydur, Firuz Ayber, Cazım Batur, Asım Güner, Milli Eğitim ve Teşkilatı Mülkiye Encümenine; Mustafa Zeren, Rifat Şevki, Nuri Ceylan, Rıza Topçuoğlu, Fazıl Erdoğan Sağlık Encümenine; Ahmet Yalçın, Müşteki Çağlayan, Mehmet Turan, Haşim Güven, Sabri Ulusu Bayındırlık Encümenine; Mutahhar Ömeroğlu, Nusret Güllülü, Ahmet Kızılgeçit, Kâşif Yağmurdereli Tarım ve Veteriner Encümenine; Memiş Yazıcı, İhsan Cinisli, Bahattin Kaftanoğlu ise oy birliğiyle Müteferrika Encümenine seçilmişlerdir.¹⁵⁶

¹⁵³ **Erzurum**, 14 Eylül 1950.

¹⁵⁴ **Erzurum**, 14 Eylül 1950.

¹⁵⁵ **Erzurum**, 14 Eylül 1950.

¹⁵⁶ **Erzurum**, 14 Eylül 1950.

Başkan Cemal Dinç, başka bir il genel meclisi toplantısında 1950 yılına ait bütçenin düzenlenmesi için daimi encümenin vermiş olduğu kararları meclise sunmuştur. Böylece bütçe düzenlenmesi konusundaki karar meclis onayından geçtikten sonra bütçe encümenine gönderilmiştir.¹⁵⁷

1950 yılında ise İl İdare kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bucaklarda, bucak meclislerinin kurulması konusundaki yazı İçişleri bakanlığınca il genel meclisine sunulmuştur. Bu yazı şu şekildedir:

Erzurum'un hiçbir bucağı şimdilik tam teşkilatlı değildir. Tam teşkilatlı bucaklarda kurulacak olan bu meclisler; bucağın bütün ihtiyaçları üzerinde karar alarak bu kararların tetkikinde kaymakamlık, valilik ve gerekli olan makamlar üzerinde teşebbüsatta bulunup kararlarını tatbik ederek halkın ihtiyaçlarını yerine getirmeye çalışacaklardır.¹⁵⁸

İçişleri Bakanlığının bu yazıyı meclise göndermesindeki amaç, ileride faaliyete geçecek olan bucak meclislerinden gelecek teklifleri değerlendirmektir. Yani köylünün muhtelif ihtiyaçlarının karşılanması için köylüye ayrılan 1950 yılı bütçesi biraz daha arttırılmıştır.

Toplantıda görüşülen başka bir konu ise 1950 yılında İl Özel İdaresi, arazi ve bina tahrirleri yapmak için il genel meclisine gönderdiği yazı olmuştur. Bu yazıda, arazi yoklamaları için bütçeden 1500 lira talep edilmiştir. Mecliste görüşülen bu konu daha sonra Bütçe Encümenine gönderilmiştir. Toplantının devamında 2497 sayılı kanununun 7. maddesi gereğince il ve ilçeler için hakem heyetlerinin seçilmiştir. Seçilen hakem heyetlerinin görevi, ilçe ve bucaklarda meydana gelen herhangi mal veya hizmet almak gibi sıkıntılarda sorunu mahkemeden önce çözmeye çalışır. Sorunun çözülmediği durumlarda ise daha yüksek makamlara başvurulur. Mecliste kararlaştırılan hakem heyetleri şunlardır:

Pasinler ilçesi hakem heyeti için, İbrahim Polat, Cemil Soybey, Dülger Yusuf, Sabri Önder, İsmail Ceviz, İbrahim Kotan, Rıza Özdemir, Haşim Güven, Semih Gezin, Fuat Pasinler, İsrail Toraman; Tortum İlçesi hakem heyeti için, Cazim VUran, Nedim Tortum, Asım Güner, Mehmet Öztürk, Salim Özcan, Nazim Kotan, Halit oğlu Kasım, Celal Uludağ, Yasin Polat, Derviş Yazıcı; İspir ilçesi hakem heyeti, Firuz oğlu İbrahim Salim, Recep Yazıcı, hacı Salih oğlu Hüseyin Adem, Fehim Ayak, Faruk Amil, Lutfullah Ceyhan, Müştak Çağlayan, Mehmet Turan, Fazıl Erdoğan, Hafız Bahat Amil; Hıms İlçesi

¹⁵⁷ Erzurum, 21 Eylül 1950.

¹⁵⁸ Erzurum, 21 Eylül 1950.

Hakem Heyeti, Haşim Akın, Emin Atmaca, Şemsettin Özer, Lütfü Can, Sabri Gültekin, Halat Ulusu, Peyikli Bahattin, Yusuf Gümgüm, Mustafa Salişer, Tahsin Bingöl, Eşref; Oltu İlçesi Hakem Heyeti İbrahim Yeşil, İbrahim Çiftçi, İsmail Nalbantoğlu, Ahmet Yalçın, Celal Erol, Bahattin Kaftanoğlu, Servet Türkan, Kaya Bağaşan, Rıfat Çelik, Derviş oğlu İsmail Selçuk, Fazıl Sevgili, Yusuf Önder; Aşkale İlçesi Hakem Heyeti, Mudahhar Ömeroğulları, Nusret Yıldırım, Müştak Akdağ, Muharrem Mutlu, Enver Bayhan, Hamdi Genciz, Rüştü Yazıcıoğlu, Hilmi Eyyüpoğlu, Mustafa Öztürk Fazıl Polat; Şenkaya İlçesi Hakem Heyeti, Yusuf Gedik, Yunus Doğan, Niyazi Orhon, Mustafa Fidan, Karahasan, Yalçın, Pehlül Ören, Mehmet Şener, Rıza Fidan, Dnrsuu Özder Ali Yalçın, Mustafa Morkoç, Hasan Yıldız, Mehmet Önal, Ziya Tan; Karayazı ilçe hakem heyeti, Nafiz Güzeldere, Nuri Ceyhan, Tacettin Göksu, Salih Sami, Abdulmecit Çeçik, Enis Eroğlu, Hasan Karabakan, Fasih Gündüz, Abdalbaki Çokreş, Süleyman Meskan; Tekman ilçesi hakem heyeti, Daşkesen Köylü Zümrüt, Madrak Köylü Atik Palandöken, Karatepe Köylü Reşat, Budak, Hacimeter Köylü Hacı Durmaz, Bey Köylü Abdullah Oğlu Emin, Tekman ilçe merkezinden Hurşut Oğlu Abdurrahman, Hüseyin Komlu Şahabettin Eldemir, Düzturt Köylü Osman Oğlu Hamit, Deliler Köylü Abdullah Oğlu Hüseyin, Zoğnu Köylü Hasan Oğlu Eşref.¹⁵⁹

1950'den sonra yurt genelinde artan tarım faaliyetleri mecliste görüşülmüştür. Bu bağlamda tarımda verimliliği sağlamak ve üreticiyi teşvik etmek amacıyla yapılan tarım faaliyetleri, yurt dışından getirilen tarım makineleri görüşmenin ana konularından olmuştur. Tarım ve Özel İdare Müdürlüklerinin isteği üzerine mecliste oylamaya sunulacak üç adet selektör makinesi (tahılları yabancı maddelerden ayırmakta kullanılan araç) alınmasına karar verilmiştir.¹⁶⁰ Selektörlerin alınması için ilk taksit bedeli olan 15.000 lira mali bütçeden ayrılmıştır. Selektörlerin bakım ve tamiri için ise bir tamirhane kurulmasına karar verilmiştir.¹⁶¹ Alınan bu makinelerle tarım üretimin arttırılması hedeflenmiş, kullanılan bu makinelerle hem çiftçinin arazisini işletmesinde kolaylık sağlanmış hem de imalathaneler açılarak şehirlerdeki halka da iş olanağı sağlanmıştır.

Çok partili hayata geçişten önce halk, köy yolları olmadığı için ulaşım konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Bu yüzden halk kendi imkânlarıyla yollar yapmaya çalışmıştır. Örneğin; Erzurum'un Şenkaya ilçesi ile Yeniköy arasındaki yol, halk tarafından

¹⁵⁹ Erzurum, 21 Eylül 1950.

¹⁶⁰ Erzurum, 21 Eylül 1950.

¹⁶¹ Erzurum, 26 Ekim 1950.

yapılacağından burada çalışacak halka kazma, kürek, lam demiri, lüzumu kadar dinamit ve takımlarının temini için il genel meclisi toplantısında bu konu gündeme getirilmiştir. Ayrıca ilkbaharda yapılacak olan bu yol için kaymakamlık emri dâhilinde bir yol çavuşu verilmesi de toplantıda görüşülmüştür. Meclis üyelerinden Hüseyin Köycü, bu isteklerin bayındırlık tarafından temin edilmesini teklif etmiştir. Böylece bu konuyla ilgili dilekçe il makamına gönderilmiştir.¹⁶²

Yol yapımı ile ilgili meclis toplantısında görüşülen diğer bir konu ise Pasinler-Hıms yolunun onarılması için bütçeye ödenek sağlanmasıdır. Pasinler-Hıms yolu üzerindeki Kireçlikomu suyuna inen viraj ile su kanalından 100-150 metre aşağı Aras'a doğru inen yol kısmının genişletilmesi ve bir beton duvar yapılması hakkındaki talep Pasinler, Hıms, Karayazı İl Genel Meclisi üyelerinin imzalı teklifleriyle meclis onayına sunulmuş ve yol yapımına başlanmıştır. Bu yollar haricinde Erzurum – Tortum - Oltu ve Şenkaya yollarının da onarılması için o zamana kadar esaslı bir çalışma yapılmamıştır. Yol yapım çalışmalarının, il bütçesiyle yapılmasına maddi imkân olmadığından, bu yolların Marshall Planının doğu illerine ayrılan tahsisinden yaptırılması için Bayındırlık Bakanlığına bir yazı gönderilmiştir.¹⁶³

Şehir merkezi ve köyler arasında ulaşımı sağlamak amacıyla köy yolları onarılmaya başlanmıştır. Halk kendi imkânlarıyla yapmaya çalıştığı yollar için gerekli malzemeleri meclisten talep etmiştir. Çalışmalar yapılırken yol yapımının denetimini sağlamak için yol çavuşları görevlendirilmiştir. Halkın meclisten talep ettiği gerekli malzeme meclis üyeleri tarafından görüşülmüş ve bu hususta gerekli çalışmalar yapılmıştır.

Aynı zamanda Pasinler ilçesine bağlı Horpik köyünün adının “Aras” olarak değiştirilmesine yönelik olan evrakın tetkik edilip, sonucunun meclise bildirilmek üzere Teşkilatı Mülkiye encümenine sunulmasına karar verilmiştir.¹⁶⁴

İl genel meclisi toplantısına bakıldığında, sadece siyasi konulara değil sosyal, kültürel ve ekonomik konulara da değinilmiştir. Her bir konu mevcut üyenin oylamasına sunulurken, bu konular yine meclis üyelerinin kullandıkları oylar sonucunda karara bağlanmıştır. Karara bağlanmayan konular ise bir sonraki toplantıda tekrar meclis onayına sunulmuştur.

¹⁶² Erzurum, 26 Ekim 1950.

¹⁶³ Erzurum, 21 Aralık 1950.

¹⁶⁴ Erzurum, 28 Aralık 1950.

Erzurum valisi Nihat Şenman, İl Genel Meclisi toplantılarında görüşülen bu konularla ilgili şu şekilde konuşmuştur:

Bütün konuşmalarımız samimi bir hava içerisinde cereyan etsin. Daima muhabbet, samimiyet ve vazifemizde düzgünlük hepimizin alaka ile çalışmamıza bağlıdır. Bu toplantı da Erzurum için hayırlı işler yaparsak bizden iş bekleyenlere iftiharla yaptıklarımızı anlatacağız.¹⁶⁵

Nihat Şenman bu sözleriyle Meclis üyelerine, hep beraber disiplin içinde ve özverili bir şekilde çalışılırsa ortaya güzel sonuçların çıkacağını ve bu çalışmadan gururla bahsedileceğini ifade etmiştir.

4.4. Muhtar ve İhtiyar Heyeti Seçimi

13 Ağustos 1950 yılında yapılacak olan muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri Seçim Kanununun 5671 ve 5672 sayılı maddelerince şehir, kasaba ve köylerde yapılmıştır. Bu seçimler ile ilgili yeni kanunda şu özellikler yer almaktadır.¹⁶⁶

1. Kanunlardaki seçme ve seçilme niteliklerine ait hükümler saklı kalmak üzere milletvekili seçimi kanununa mütenazır olarak yapılacaktır.(Adli teminat, gizli oy, açık tasnif)
2. Yapılacak itirazları kesin karara bağlamak üzere il merkezinde ve ilçe seçim kurulunda vazife almamış en kıdemli üç yargıçtan Adalet Bakanlığınca bir adli kurul teşkil edilecektir.
3. Müddet, eskisi gibi dört yıl değil iki yıl olacaktır.
4. Bu yıl Ağustos ayının 13. pazar günü seçim yapılacak, fakat bundan sonraki seçimler, her iki senenin sonunda Şubat ayının ilk pazar günleri yapılacaktır.
5. Şehir ve kasabalardaki seçim masraflarını, belediyeler; köy seçim masraflarını da özel idareler ödeyecektir.

Kanun merkez ve ilçelerde faaliyete geçirilmiştir. Seçme hakkına sahip olanların isimleri, belediye ve köylerde mevcut kütüklere ilave edilmek suretiyle askıya alınmıştır. Bu askı işi ülke genelinde 22 Temmuz'dan başlayarak en geç 25 Temmuz'a kadar tamamlanmış ve yedi günlük askı süresini dolduranların defterleri askıdan indirilerek belediyelere ve özel idarelerine verilmiştir.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Erzurum, 7 Aralık 1950.

¹⁶⁶ Erzurum, 3 Ağustos 1950.

¹⁶⁷ Erzurum, 10 Ağustos 1950.

Belediye ve özel idareler, milletvekilleri seçiminde olduğu gibi seçmenlerin kütüklerini çıkarmaya başlamışlardır. Askı müddeti içinde itirazın geçerli olmadığı bildirilmiştir. Köylerde her seçmen için biri muhtar, diğeri ise ihtiyar heyeti olmak üzere iki zarf kullanılacaktır. Bunun için 250.000 zarf ve yetecek kadar oy kâğıdı kırtasiye deposundan sipariş edilmiştir.¹⁶⁸

13 Ağustos Pazar günü seçimleri yapılacak olan köy muhtar ve ihtiyar heyetleri seçimine ait bütün hazırlıklar bitmiştir. Oy zarfları, oy kâğıtları ve gerekli matbu evraklar ilçelere gönderilmiş; seçim için kurul başkanları tarafından gerekli evraklar alınmıştır. İlin her tarafında seçim için hazırlıklar tamamlanmıştır.¹⁶⁹ Erzurum merkez olmak üzere bütün kasaba ve köylerde muhtar ve ihtiyar heyeti meclisi seçimleri, 13 Ağustos 1950 Pazar günü yapılmıştır.¹⁷⁰ Ancak milletvekilleri seçiminde olduğu gibi katılım oranının yüksek bir dereceyi bulmadığı anlaşılmıştır. Diğer illerde de yapılmakta olan seçimlerin tamamı henüz bitmediği için seçmen sayısına göre katılım yüzdesinin kaç olduğu, hangi parti veya bağımsızların kaç muhtarlık kazandıkları henüz belli olmamıştır.¹⁷¹

23 Kasım 1950 tarihinde, İlçe Seçim Kurulu Başkanlığından alınan bilgiye göre, 12 Kasım 1950 Pazar günü yapılan seçimde Tafta köyü muhtarlığına 39 oyla DP'den Haşim Çelik, Güzelyayla köyü muhtarlığına da 50 oyla MP'den Mahmut Turhan seçilmiştir.¹⁷²

Muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri, milletvekilleri ve belediye seçimlerinde olduğu gibi, Seçim Kanunu maddelerine göre yapılmıştır. Bu seçimlerde muhtarın yanı sıra ihtiyar heyeti de seçilmiştir. Bu heyetler muhtarın köyde olmadığı zamanlarda veya başka bir nedenden dolayı muhtarlık işleriyle ilgilenemediği durumlarda köyün işlerini yürütmek için seçilmiştir.

4.5. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişinin Erzurum'a yansıması

Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1929'a kadar liberal bir çizgide yürütülen ekonomik gelişme modeli 1932'den sonra devletçilik modeliyle değiştirilmiştir.¹⁷³ CHP kurulduğu dönemde liberal bir ekonomiyi benimsenmiş, bununla birlikte yabancı sermayeye önem

¹⁶⁸ **Erzurum**, 10 Ağustos 1950.

¹⁶⁹ **Erzurum**, 10 Ağustos 1950.

¹⁷⁰ **Erzurum**, 17 Ağustos 1950.

¹⁷¹ **Erzurum**, 23 Kasım 1950.

¹⁷² **Erzurum**, 23 Kasım 1950.

¹⁷³ Mete Tunçay, **T.C.'nde TEK-PARTİ Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)**, Yurt Yayınları, Ankara, 1981, 185.

vermiştir. Fakat bu konuda beklenen gelişme olmamış ve 1929 yılında meydana gelen ekonomik bunalım nedeniyle yeni önlemler alınmaya başlanmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren düşünülüp 1932 yılında uygulamaya geçirilen devletçilik ekonomisi bu önlemlerin başında gelmektedir.¹⁷⁴

Tek parti döneminde Türkiye'nin, sosyal ve ekonomik yapısında meydana gelen değişimler DP'nin doğuşu ve yükselişine katkı sağlamıştır. Özellikle CHP'nin devletçi politikalarıyla ticari ve endüstriyel burjuvazinin doğması da bu sebepler arasında yer almaktadır.¹⁷⁵ Bu durumu İlkay Sunar şu sözleriyle ifade etmiştir.

Bürokrasi ve ticari sınıflar bir noktaya kadar birlikte ilerlediler. Ancak bu noktadan sonra menfaat birliği bozuldu. Zenginliğini hızla arttırdığı İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda burjuvazi, devlet korumacılığına dayanmaktan vazgeçmişti; aslında, korumalar prangalara dönüşmüştü... Ticari sınıflar, kendi güvenliklerinin ancak bürokratların bertaraf edilmesiyle mümkün olacağına inanmışlardı.¹⁷⁶

1940-1950 yılları savaş ekonomisinin ve devletçiliğe karşı tepkilerin ortaya çıktığı dönem olmuştur. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na bilfiil girmemiş ancak savaştan çok etkilenmiştir. Türkiye'nin savaş döneminde her an tetikte olması ordu hazırlamasına sebep olmuştur. Bu da iyi olmayan ekonomisini daha da kötüleştirmiştir.¹⁷⁷

Halk, I. Dünya Savaşı yıllarında karşılaştığı açlık ve sefaleti göz önünde bulundurarak II. Dünya Savaşı başlarında her türlü malı alıp stoklamaya çalışmıştır. Bu durum ise piyasada mala olan talebi artırmış ve fiyatların artışına sebep olmuştur. Savaş yıllarında uygulanan katı devletçilik politikaları hayat pahalılığını daha da artırmıştır. Ayrıca mal kıtlığı, fiyat artışları, yeni vergiler sebebiyle savaş zenginleri zümresi oluşmuştur.¹⁷⁸ Köylünün, işçinin ve memurun içine düştüğü güç durum, CHP'ye karşı memnuniyetsizliğe ve tepkiye yol açmıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Gülcan Yılmaz, **Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, 279.

¹⁷⁵ Ergun Özbudun, **Türkiye'de Parti ve Seçim sistemi**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2011, 29.

¹⁷⁶ İlkay Sunar, **State and Society in the politics of Turkey's Development**, AÜSF Yayını, Ankara, 1974, 66.

¹⁷⁷ Abdulvahap Akıncı, Sefa Usta, Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 17 1/52, 2015, 47.

¹⁷⁸ Mustafa Erdoğan, **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**, Liberte Yayınları, Ankara, 2003, 3.

¹⁷⁹ Osman Akandere, **Milli Şef Dönemi, Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler, 1938-1945**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, 151-166.

Bunların yanı sıra merkezi yönetim, kırsal kesim üzerindeki denetim yetkisini jandarma ve vergi tahsildarlarına yüklemiştir.¹⁸⁰ Bu durum köylülerin jandarmadan korkmasına ve şikâyetlerinin artmasına sebep olmuştur.¹⁸¹

Tortum'un Kapıkaya köyünde ikamet eden 1935 doğumlu çiftçi Zeki Bozkaya ile yapılan röportajda CHP dönemiyle ilgili şu bilgiler elde edilmiştir:

CHP yönetimi zamanında Erzurum'da maddi- manevi hiç huzur yoktu. Öyle ki benim babam değirmencilik yapardı. Babam kendisine hak olarak, yöre unlarını getirirdi hem de öğüttüğü unların tozlarını toplar getirirdi. Babamın getirdiği o unla annem ekmeğ pişirirdi. Annemin pişirdiği ekmeğlerden anneanneme götürdüm. Benim götürdüğüm iki ekmeği, kendi ekmeğlerine peynir, yağ yerine katık yaptı yediler. Çok kötü bir durum değil mi?

CHP yönetiminden memnunuz demek akla aykırı bir cevap olur. CHP'nin zamanında yol parası diye bir mecburi ödeme şekli vardı. Eğer paran varsa götürüp verirdin. Eğer paran yoksa 12 gün müddetle gidip yollarda çalışırdın.

CHP döneminde ekonomik durum öyle feciydi ki. Bir atasözü ile şöyle özetleyeyim: "Yahu senin yaptığını Çorumlular da yapmaz." 1950'den önce CHP'nin ekonomik durumunu kısadan izah eden bir sözdür. Çünkü CHP köylerdeki hayvanlardan vergi alırdı ve bu alacağı vergi hayvanın ederinden daha fazlaydı. O zaman mal tahsildarları kapı kapı gezip kimlerin kaç tane koyunu, danası, ineği varsa onları tespit eder ve onlardan vergi alırdı. Köyden birisi vergi vermemek için eşeği yatırmış ayaklarını bağlamış ve üstüne de bir örtü örtmüştür. Tahsildarlardan birisi bunu fark etmiş ve adama demiş bu ne diye. Adam da babam hasta o yatıyor diye cevap vermiş. İşte CHP'nin o dönemde yaptığı ekonomik çalışmalar halk için bir ceza olmuştur.

CHP döneminde uygulanan bu politikalar halkın her kesiminde tepkilere sebep olmuştur. Bu yüzden halk tek parti döneminden uzaklaşmaya başlamış ve CHP ye karşı bir tepki söz konusu olmuştur. Yine tek parti dönemi için yapılan röportajda o günlere şahit olan 1932 doğumlu Abdullah Top'un şunları anlatmıştır:

CHP döneminde yoksulluk çok fazlaydı ayaklarımıza çarıktan başka giyecek ayakkabımız yoktu. Köylerde kıtlık çoktu. Şeker, çay, sigara kuyruklarına girerdik. Yarım litre gaz için ilçeye giderdik, onları da vermezlerdi. Köyde birisi hasta olduğu zaman, adına "serece" denilen kendi yaptığımız sedyelerle ilçeye götürürdük. Köyde birisi öldüğü zaman ise muhtar ilçeye haber verirdi. İlçeden ne kadar kumaş gönderiliyorsa ölüyü o kumaşa sarıp gömerdik. Köylerde okul ve yol yoktu. Sadece ilçede okul vardı. Sıra çavuşlarını getirip bu okullarda öğretmen yaparlardı. Biz

¹⁸⁰ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çevirmen: Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, 300.

¹⁸¹ Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 86.

medrese ve ahırlarda köyün büyüklerinden alfabeyi öğrendik. Elimize bir paket kâğıdı geçtiği zaman hoca onlara alfabeyi yazardı ve kimse görmesin diye çalılara saklardı. Köye jandarmalar geldiği zaman köy halkı evlerine kaçır ihtiyarlar ise sarıklarını çıkarıp şapka takardı.

CHP'nin bu tutumunun halkta oluşturduğu baskı ortamı yeni kurulacak bir partinin rahat bir şekilde iktidara gelebileceğini göstermiştir.

Tüm bunların farkında olan siyasi partiler çok partili hayata geçişle birlikte siyaseti tabana indirmeye başlamıştır. Bu amaçla siyasetçiler seçim çalışmalarını halka gösterme çabası içine girmiştir. Halk köyüne, kasabasına, kentine kadar gelen ve kendilerine bir şeyler vaat eden bir siyasetçi profiliyle karşılaşmıştır. Kalabalık açık hava toplantıları, semt ve köy kahvelerine gelerek oy isteyenler, kalabalık mitingler düzenleyen siyasetçiler, seçmenler için umut dolu bir gelecek hissi oluşturmuştur.¹⁸²

Siyasetçilerin oy toplamak için köylere gittiğini Abdullah Top şöyle ifade etmiştir:

Seçim zamanında köylere propaganda yapmak için devlet adamları gelirdi. İktidarlığı döneminde köylere gelmeyen CHP'liler seçim zamanında oy toplamak için köyümüze geldi. Esendurak Köyü'nden Halis Bey köylerden CHP'ye oy toplamak için gelirdi. Devlet adamları köye gelip hükümeti överlerdi. CHP'den gelenler sürekli DP'yi kötülerdi. Köylere yol da yapacağız su getireceğiz gibi vaatlerde bulunup oy toplamaya çalışırlardı. Ayrıca seçim zamanında köylere tahsildarlar gelirdi. Köylere gelen tahsildarları köy halkı sanki cumhurbaşkanı gelmiş gibi karşılardı.

Seçim zamanında köylerde fazla kavga olmazdı. Fakat köyümüze oy toplamak için gelen Halis Bey ve köyümüzün önemli büyüklerinden Mehmet hoca medresede tartıştılar. Halis Bey'in CHP'yi savunması nedeniyle Mehmet Hoca ile aralarında bir sürtüşme yaşandı. Bunun dışında bu seçimlerde küçük tartışmalar dışında herhangi büyük bir kavga yaşanmadı.

Yine CHP dönemiyle ilgili Erzurum'da yaşayan 1931 doğumlu Gürbüz Köşedar'ın anlattıkları şu şekildedir:

CHP döneminde halk fakirdi bunun aksine 6-7 aile vardı ki bunlar Erzurum'un zenginlerindendi. Mesela Hamutçu Fazıl ve Avukat Ömer Gürsoy bunlardan bazılarıydı. Bunlar CHP taraftarıydılar ve bunların sözleri çok önemliydi. Bunlardan biri de Taşkesen mahallesinde oturuyordu. Muhtar bile bir iş yapacağı zaman gidip bu kişilere danışırdı. Onların sözleri kanun gibiydi ve devlet adamları bile onların önünde eğilirdi. Seçim zamanında kahvelere gelip oylarımızı CHP'ye vermemiz için herkesle konuşurlardı.

¹⁸² Uzun, **İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler**, 168.

1950 yılında yapılan seçimlerde DP iktidarı ele geçince, temelde büyük toprak sahiplerinin desteğini aldığı için seçimlerden sonra ilk çalışmalar tarıma yönelik yapılmıştır.¹⁸³ Adnan Menderes, bu amaçla tarım kredi kooperatiflerine büyük önem vererek köylerin gelişmesi için çaba harcamıştır.¹⁸⁴ Tarım kredisi, tarımın makineleştirilmesi ve tohumların ıslahı gibi alınan tedbirlerle çiftçiyi teşvik etmeye çalışmıştır.¹⁸⁵ Bu gayretini iktidara geldikten sonra artıran Menderes, büyük faaliyetlerini köye ve köylüye ayırmış, tarım kredi kooperatiflerinin çoğalmasına da büyük önem vermiştir. Böylece tarım kredi miktarlarını 3-4 misline çıkarmıştır.¹⁸⁶

Erzurum, tarım ve hayvancılık açısından elverişli şehirlerden biri olduğu için 1950'den sonra Ülkede hızla yayılan tarımsal faaliyetlere Erzurum'da da yer verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda 6 Nisan 1950'de Erzurum ilinin bütün ilçelerinde arazi kamulaştırma ve dağıtma hükümlerinin uygulanması Bakanlar Kurulunca kabul edilmiştir. 1 Temmuz 1950'de Hınıs ilçesinde çalışmalara başlanmıştır. Komisyon iki köyde on beş bin dönüm arazi ve dört yüz yirmi yedi arazi isteyen köylü tespit etmiştir.¹⁸⁷

Bu tespit sonrasında kaliteli tohum kullanımı artırılmış ve çiftçiye tohumluk dağıtılmıştır. Ayrıca buğday hasadından sonra yabancı otları ayırmak için selektör makineleri kullanılmıştır. Hükümet, tüm bunların yanı sıra Erzurum'a yeni el tezgâhlarının gönderilmesine karar vermiştir. Halkın para ihtiyacını karşılamak ve kredi imkânını artırmak amacıyla da Erzurum'a Halk Bankası'nın şubasını açmak istenmiştir.¹⁸⁸

Yukarıda belirtilen durumla ilgili 1935 doğumlu Aydın Candan ile yapılan röportajda şu bilgiler elde edilmiştir:

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra ülkenin sosyal ve ekonomik durumunda düzelmeler oldu. Erzurum halkı DP'yi tutuyordu ve halkın hemen hepsi Adnan Menderes'i çok seviyordu. Şu anki durumla kıyaslandığında o zaman ki Erzurum'un durumu iyiydi. Parti üyeleri, mahalle halkının sıkıntılarını dinleyip halkla yakından ilgilenirlerdi. DP iktidara geldikten sonra Erzurum'da şeker fabrikası açıldı; fakat ağır silah sanayi kapatıldı. Bu sanayinin yerine araba atölyesi yapıldı.

¹⁸³ Serdar Turgut, **DP Döneminde Türkiye Ekonomisi, Ekonomik Kalkınma Süreçleri Üzerine Bir Deneme**, Adalet Matbaacılık, Ankara, 1991, 56.

¹⁸⁴ Nadir Yurtoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2017, 90-91.

¹⁸⁵ Tevfik Çavdar, **Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)**, İmge Yayınları, İstanbul, 2003, 390.

¹⁸⁶ Orhan Cemal Fersoy, **Bir Devre Adımı Veren Başbakan, Adnan Menderes**, Mayataş Yayınları, İstanbul, 1971, 264.

¹⁸⁷ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 108.

¹⁸⁸ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 109-110.

Bu dönemle ilgili 1935 Erden Çavuşoğlu da şunları anlatmıştır:

CHP döneminde Erzurum'un köyden farkı yoktu. DP'nin ülkeye yapmadığı hizmet kalmamıştır. Erzurum'a da birçok yardımda bulunmuştur. İlk başta Atatürk Üniversitesi'ni açtı. Ekonomik durum düzeldi. Erzurum'da ziraa faaliyetler arttı ve Kongre mahallesinde yem sanayi kuruldu. Erzurum'a seçimlerden yaklaşık bir yıl sonra traktör geldi.

DP'nin köylere yönelik yaptığı faaliyetleri Zeki Bozkaya şu şekilde izah etmiştir:

DP, 14 Mayıs 1950'deki seçimlere "Yeter söz milletindir" sloganıyla katıldı. Köyden CHP'ye çok az sayıda oy çıktı çünkü o dönemde halk, DP'yi bir kurtuluş olarak görüyordu.

DP iktidara gelince köylerin yolları yapıldı ve yol parasını kaldırdı. Köyümüzde su yoktu köyümüze su geldi. DP iktidara geldiği zaman çarıkları çıkarıp kara lastik giymeye başladık. Çiftçinin ihtiyacı olan her şey ayağına gelmeye başladı. Arpa buğday gibi ekilecek şeyleri getirip köylüye dağıtıyorlardı.

DP iktidara geldiğinde dini konularda da düzenlemeler yapmıştır. Örneğin 17 Haziran 1952'den itibaren Erzurum'da Arapça ezan okunmaya başlanmıştır.¹⁸⁹ Bununla ilgili Zeki Bozkaya şunları anlatmıştır.

CHP döneminde dini konularda büyük ölçüde baskı vardı. Köyde ezan okunurken birileri de köyün farklı yerlerinde nöbet tutarlardı köylere memur ya da jandarma gelirse hemen ezan okumayı bırakıp eve kaçarlardı. Ayrıca biz medresede okurken hocamızın mahraması vardı köye gelen jandarmalar yırttılar. DP iktidara geldikten sonra köyümüzde ezan okunmaya başlandı.

Ülkede birçok değişimin anahtarı olan DP'nin iktidara geldiği dönemde gazetecilik faaliyetleri de artmıştır. Ülkede oluşan siyasi hareketlilik yerel gazetelere yansımıştır.¹⁹⁰ Bu dönemde yerel gazetelerden biri olan Erzurum gazetesi de faaliyet gösteren önemli gazetelerden biri olmuştur. Bu gazetede; 1950 seçimlerinden zaferle ayrılan DP Genel Başkanı Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Erzurum'a ilk gezisini 2 Ekim 1950 tarihinde gerçekleştirdiğine yer verilmiştir. Bu gezi sırasında Adnan menderes halka bir konuşma yapmıştır. Erzurum'a gelmekten ve Erzurumlular arasında olmaktan memnurluk duyduğunu ifade eden konuşmasına şu şekilde devam etmiştir.¹⁹¹

Erzurum'un birçok ihtiyaçlarından ve isteklerinden bahsettiniz. Sizden evvel başkaları da geldi, bizi dinlediler notlar aldılar. Fakat bir şey yapamadılar dediniz. Ben de şimdi notlar alarak şunu yapacağız, şunu başaracağız demeyeceğim. ... Biz DP iktidarı, iktidarı 22 Mayıs'ta aldık.

¹⁸⁹ Erzurum, 22 Haziran 1950.

¹⁹⁰ Cihad Baban, **Politika Galerisi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1970, 31.

¹⁹¹ Erzurum, 5 Ekim 1950.

Demek oluyor ki bütçe yılının dördüncü ayında işe başlamak ise, o bütçeyi, mali sene sonuna kadar sürüklemek demektir. Bütçe üzerinde tadilat yapmak, bütçeye yeni bir istikamet verebilmek, imkânsız denilebilecek güçlükler arz eder. Buna rağmen, DP iktidarı bazı tadilat yapabirmiştir. Fakat bu seneki bütçe, nihayet halk partisinin tertiplediği bütçedir. Ancak 1951 bütçesi, DP bütçesi olacaktır.¹⁹²

Başbakan daha sonra konuşmasında partiler arası ilişkilere değinmiş ve konuşmasını şöyle bitirmiştir:

Şu noktayı dikkatinize arz edeyim ki, DP doğduktan ve şarkta teşkilat kurduktan sonradır ki, bir doğunun mevcudiyeti ve doğu illerimizin kalkınmasından bahs olunmaya başlanmıştır. Şunu da ilave edeyim ki, biz memlekette doğu ve batı diye bir ayrılık tanımak istemiyoruz. Partimizin teşkilatını kurmakla doğuya hürriyet getirdiği gibi, şimdi de iktidar olarak doğuya memleketin diğer bölgeleriyle her sahada eşitlik getirmek yolunda bulunuyoruz... Memleketimizde doğu ve batı sadece coğrafi birer mefhum olarak kalacaktır.

Elektrik işi ve mahrukat meselesi, tezekkür edilecek ve kuvvetle kaniyim ki müspet kararlara bağlanacaktır. Şikâyet etmekte olduğunuz hayvan nakli meselesini derhal nazarı itibara aldık. Bütün müşkülata rağmen kâfi miktarda vagon tahsis olunacaktır. Köylerde tapulama işini de süratlendirme kararındayız ve buna benzer bölgenin işleriyle uğraşmaktayız.¹⁹³

Menderes konuşmasında, 1950 yılından önceki bütçe düzenlemelerinin CHP döneminde yapıldığını bu yüzden 1950 yılında mali anlamda pek bir şey yapılamayacağını vurgulamıştır.

Menderes'in bu konuşmasından sonra yeni gelişmeler olmuş ve Tortum Şelalesi'nde bir elektrik santrali kurulması amacıyla 1 milyon lira ödenek sağlanmıştır. Fakat Erzurum milletvekilleri bu ödeneğin az olduğunu öne sürerek bu parayı arttırmaya çalışmışlardır. Erzurum milletvekili komisyon üyesi Ahmet Hamdi Başar'ın uğraşları sonucunda bu ödenek 2 milyon liraya çıkarılmıştır.¹⁹⁴ Tortum Şelalesi'ne elektrik santrali kurulması 14 Nisan 1951' de Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Böylece Tortum Şelalesi'nden elektrik üretilerek Erzurum ve çevresinin elektrik ihtiyacı ucuz fiyatla daha kolay bir şekilde sağlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte Erzurum'da "Tortum Şelalesi Hidroelektrik Anonim Ortaklığı" kurulmuştur.¹⁹⁵

DP'nin iktidarda olduğu dönemde yapılan çalışmalar halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. 1950 seçimlerinin yapıldığı dönemde Erzurum'da kaymakamlık yapan ve

¹⁹² Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 105-106.

¹⁹³ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 106.

¹⁹⁴ Burçak, **On Yılın Anıları**, 59-660.

¹⁹⁵ Gecikli, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, 107.

Erzurum’u yakından tanıyan Vefik Kitapçıgil DP’nin iktidara gelmesinden sonra değişen anlayış ve uygulamaları şöyle ifade etmiştir:

Demokrat Parti liderlerinin ve teşkilatının CHP döneminden farklı olarak, daha fazla halka, köye ve köylüye inmeleri köşesine çekilmiş mütevazı vatandaşların ortaya çıkmalarına, söz ve karar sahibi olmalarına yol açtı. Eskiden şehir, kasaba ve köylerin önde gelen varlıklı kişileri, ağaları parti başkanlıklarına getirilirken, bu defa sıradan mütevazı vatandaşlara görev verildi. Bu bir devrimdi. Büyük halk topluluğu bu değişiklikten memnun olmuştur. Yalnız parti teşkilatlarında görev alanların sıradan kişiler oluşu, başlangıçta bazı tatsız hareketlerde bulunmalarına sebep oldu. DP rozetini yakasına takan kişiler kamu ve özel kuruluşlara fütursuz girip çıkmaya ve her işe karışmaya, kanunsuz isteklerde bulunmaya başladılar. Halk partililerin ellerinde bulunan bazı avantajlı işlerin onlardan alınarak kendilerine verilmesini istediler. Aldıkları haklı ret cevapları üzerine, görevliler hakkında telefonla, telgrafla Ankara’ya başvurudurlar. Ankara’dan gördükleri aşırı ilgi cesaretlerini daha da arttırdı...¹⁹⁶

Yine bu konuyla ilgili olarak o dönemde Erzurum’da görevli olan Binbaşı Kenan Kocatürk şu sözleriyle her iki partiye olan bakış açısını şu şekilde ifade etmiştir:

Kuruluşundan beri, o güne kadar Atatürk’ün partisini tuttuğum, İsmet Paşa’ya karşı da büyük takdir duygularıyla derin sevgi ve saygı beslediğim halde, bu seçimlerde (1950 Seçimleri) şahsen Demokrat Parti’den yana idim ve Celal Bayar’ın kazanmasını istiyordum. Artık askeri savaşlar devri sona ermişti. İktisadi savaş devri başlamıştı. Bundan sonra memleketin ekonomi uzmanlarına daha çok ihtiyacı olacaktı. Artık askerler bir tarafa çekilip memleket idaresini işin uzmanlarına bırakmalı idiler. Atatürk de son günlerinde bunu işaret etmemiş miydi?¹⁹⁷

Kocatürk’ün ifadelerine göre, 1950 yılından önce askerlerin siyasi ilişkilerde önemli rolü olmuştur.

CHP iktidarlığı döneminde siyasi, sosyal ekonomik ve dini konularda yaptığı yanlış politikalarla ülkede huzursuz bir ortamın oluşmasına sebep olmuştur. Yapılan röportajlardan anlaşıldığına göre CHP döneminde yoksulluk artması ve dini konularda olan baskı yüzünden halk CHP’ye karşı tepki göstermeye başlamıştır. Bu tepkiyle birlikte halkın partiye karşı duyulan güvensizlik duygusu da artmıştır. Bu da 1946 yılında kurulan ve kısa sürede teşkilatlanmış DP’nin ülke içinde halkın desteğini almasını kolaylaştırmıştır. Özellikle DP’nin CHP tarafından ihmal edilen doğu illerine yönelmesi bu illerde DP ye karşı duyulan sempatiyi artırmıştır. Böylece halkın desteğiyle 1950 seçimlerinde başa

¹⁹⁶ Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, 430-431.

¹⁹⁷ Küçükkuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**, 430-431.

gelen DP, gerek Türkiye genelinde gerekse Erzurum'da on yıllık siyasi bir dönemde kendini varlığını hissettirmiştir.

SONUÇ

Türk siyasi hayatında demokratikleşme hareketleri cumhuriyet döneminde başlamıştır. Çok partili hayata geçiş denemeleri Mustafa Kemal Atatürk döneminde gerçekleştirilmeye çalışılmış ve başarısız olunmuştur. Çok partili hayata ilk olarak 1946 yılında geçilmiştir. Çok partili hayata geçişle birlikte Türkiye’de birçok siyasi parti kurulmuştur. Bunlardan en önemlisi de 1946 yılında kurulan DP olmuştur.

Öncelikli olarak kişi hak ve özgürlüklerinin göz ardı edildiği CHP döneminde, devletçi politikalar benimsenmekle birlikte ekonominin temeli özel girişime dayanmaktaydı. 1946 yılı itibariyle bugün siyasal hayatta karşılaştığımız özgürlük, insan hakları, hukuk devleti ve serbest piyasa ekonomisi gibi pek çok kavram ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde demokratik uygulamalar hayata geçirilirken diğer taraftan muhalif bir kesim oluşmuştur.

Erzurum da ülkede gerçekleştirilen bu demokrasi hareketliliğinden etkilenen şehirlerden biri olmuştur. Ülke genelinde teşkilatlanmaya başlayan DP’nin 1946 Haziran ayında Erzurum’da il teşkilatını kurmuştur. DP, teşkilatlanmasını tamamladıktan sonra buralara müfettişler göndermiştir. DP’nin şehirlere müfettiş göndermesinin amacı, şehirlerde yaşanan sıkıntıları raporlayarak genel merkeze bildirmektir. DP 1948 yılında doğu bölgesi müfettişi olarak Fuat Arna’yı görevlendirmiştir. Erzurum’a gelen ve çok partili dönemde Erzurum’un siyasi sosyal ve ekonomik durumunu gözlemleyen Arna bir rapor yazmış bu raporda Erzurum’da yaşanan sıkıntıları dile getirmiştir.

DP’nin kurumsallaşması açısından 20 Haziran 1949’da gerçekleştirdiği II. Büyük kongre önem arz etmektedir. CHP iktidarının son dönemlerinde toplanan bu kongre Erzurum siyasi hayatı açısından da önemli bir kongre olmuştur. Çünkü bu kongrede Erzurum delegesi ve İl Genel Meclisi Başkanı Memiş Yazıcı başkanlık divanı üçüncü üyesi olarak seçilmiştir.

1950 seçimlerinde CHP ve DP ülke genelinde seçim çalışmalarına başlamış ve yurt içinde geziler düzenlemiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında, CHP’nin uyguladığı yanlış ekonomi ve vergi politikaları toplumu olumsuz yönde etkilemiş ve halk yeni bir parti arayışına girmiştir. DP’nin seçim çalışmaları sırasında vaat ettikleri, halkın DP’ye yakınlaşmasını sağlamıştır.

Seçim çalışmaları sırasında Seçim Kanunu tasarısı meclise sunulmuş ve görüşülmeye başlanmıştır. Mecliste görüşülen bu tasarı DP ve CHP'nin oylarını alarak kabul edilmiştir. Bu kanunda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan herkesin oy kullanma hakkı olduğu ve oy kullanacak kişilerin taşınması gereken şartlar belirtilmiştir. 1950 seçimleri gizli oy açık tasnif sistemiyle yapılan ilk seçim olduğu için önemlidir.

14 Mayıs 1950 seçimleri demokratik sistemle yapılan ilk seçim olduğu için bu seçimlere katılım oranı yüksektir. Bu seçimlerde DP, 487 milletvekilliğinden 408 ini kazanmıştır. CHP, ise 69 milletvekili çıkarmış; aldığı yenilgiden sonra muhalefet konumuna geçerken bir yandan da prestij kaybına uğramıştır.

1950 seçimleri Türkiye'de olduğu gibi Erzurum siyasi hayatını da şekillendirmiştir. CHP'nin uyguladığı yol parası, köylülerden alınan yüksek vergiler, dini konulardaki katı tutumu gibi yanlış politikaları, diğer illerle birlikte Erzurum halkının da tepkisine neden olmuştur. Bu sebeplerle DP Erzurum'da seçimleri yüksek oy oranıyla kazanmıştır.

Milletvekili seçimlerinde başarısız olan CHP, belediye seçimlerini kazanmak için ülke genelinde seçim çalışmalarını arttırsa da 1950'de yapılan belediye seçimlerinde DP üstünlük elde etmiştir. 1950'de yapılan seçimlerden sonra DP adayı Şevket Arı, Erzurum belediye başkanlığına seçilmiştir.

Yurt genelinde seçimleri kazanan DP Genel Başkanı Adnan Menderes başbakan sıfatıyla ilk gezisini Erzurum'a gerçekleştirmiştir. Bu gezi sırasında Başbakan, elektrik sıkıntılarına bir çözüm bulunacağını ifade etmiştir. Başbakanın bu gezisinden sonra Tortum Şelalesi'ne elektrik santrali yapılması konusundaki tasarı 14 Nisan 1951'de bakanlar kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra topraksız köylüye toprak dağıtımında bulunmuş ve arazi sulama, yol yapımı ve selektör makinelerinin yurt dışından getirilmesi için Marshall Planının bütçesinden faydalanılmıştır.

Çok partili hayata geçişle birlikte siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda meydana gelen gelişmeler basına da yansımıştır. Çalışmada Erzurum gazetesinde 2 Mart-28 Aralık 1950 tarihleri arasında yer alan siyasi haberler incelenmiştir. Ayrıca gazetede bu dönemde gerçekleştirilen seçime dair olan haberlerde yer alan rakamlar tablolaştırılarak daha kullanışlı hale getirilmiştir.

Erzurum gazetesi incelediğinde belediye seçimleri ve muhtarlık seçimleriyle ilgili haberlerin az sayıda olduğu görülmüştür. Gazetede 171 maddeden oluşan seçim

kanununun ilk 35 maddesinin yayınlandığı görülmüştür. 1 Aralık 1949 yılında yapılmaya başlayan il genel meclisi toplantıları, Erzurum gazetesinin 7 Eylül 1950 tarihli sayısından itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Toplantılara uzun süre gazetede yer verilmemesinin sebebi; gazetenin yayın politikası olabileceği gibi yapılan toplantılarda yeterince dikkat çekici kararlar alınmaması da olabilir.

Bu çalışmaya konu olan döneme şahit olmuş kişilerle yapılan röportajlarda şu bilgilere ulaşılmıştır: CHP döneminde halkın yaşadığı başlıca ekonomik sıkıntılar olan köylülerden alınan yol parası ve yüksek vergiler halka ağır gelmeye başlamış ve bu durum CHP yönetimine karşı tepkiye neden olmuştur. Bunun yanında köylerde halka yönelik jandarma baskılarının olması ve dini yönden bir kısıtlama olması nedeniyle halk, CHP yönetiminden memnuniyetsiz olmuştur.

DP iktidara geldikten sonra Erzurum için birçok faaliyette bulunmuş; öncelikli olarak köy yolları yapılmış ve yol parası kaldırılmıştır. İktidara geldikten sonra Erzurum halkının yaşadığı elektrik ve su sıkıntısına çözüm getirilmiştir. Bunun yanı sıra tarıma yönelik yatırımlar yapılmış ve çiftçinin kalkınması sağlanmıştır.

Çalışma boyunca elde edilen bilgiler doğrultusunda, 1950 yılı seçimleri genel bir perspektifle irdelendiğinde yıllarca hüküm süren ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temel partisi konumunda olan CHP'nin büyük bir itibar kaybı yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. CHP'nin bu düşüşünün aksine, henüz çok genç sayılabilecek bir parti olan DP'nin oldukça yükseldiği elde edilen veriler sayesinde kanıtlanmıştır.

EKLER

Ek 1. Gazeteler

PERŞEMBE 4 Mayıs 1950 Sayı : 4104	Abone Seneligi 400 kuruş Altı Aylığı 200 kuruş Sayısı: her yerde 7 kuruştur Günü geçmiş nushalar 10 kr.	Erzurum HAFTALIK GAZETE	Basıldığı ypr II Matbaası Tesis tarihi 1866 Yılı 84	İLANAT Sıra No : 40 kr Üçüncü defa : 30 Dördüncü : 20 Beşinci : 10 Altıncı : 5 Yeni ayın başladıkça her hafta bir nüsula yayımlanır Sıra No : 100 kr Üçüncü defa : 60 Dördüncü : 40 Beşinci : 20 Altıncı : 10 Yeni ayın başladıkça her hafta bir nüsula yayımlanır
---	--	-----------------------------------	---	---

İlimizde Seçim Faaliyeti

Seçim günü yaklaştıkça: Seçim faaliyetlerinde hızlanmakta ve hedefe doğru yaklaşılmaktadır.

İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı, Seçim Sandıklarına Memur edecekleri Kur'a Çekmek suretile tesbit etmiş ve ilgilere tebliğ ettiği gibi şimdiden Sandık ve Seçim malzemesini de teslim etmiştir.

Seçmen kartlarının tevziine çokdanberi başlanıldığı, ilçelerimizde de buna mütenazir olarak gerekli hazırlıkların tamamlanmış olduğu haber alınmıştır.

Yine Seçimin ilgili olarak Partilerde faaliyetlerini artırmış ve Propaganda için ayrı Alanlarda Nutuklar verilmeğe başlamıştır. Bu arada müstakillerin de faaliyetleri göze çarpmaktadır.

Halkımız, Bu nutukları ve Propogandaları ve kar ve Sükün içinde dinlemekte, girdiğimiz Demokrasi hayatına, Madeni Milletlerin gösterebilecekleri Olgunluk misalini vermektedir.

Şehirimizde olduğu gibi İlçe ve Köylerimizde de bu Sükün ve ağır başlılık, intibak ettiğimiz bu yeni Hayata olan temsil kabiliyetimizin, Liyakat ve emretiminin memnunluk verici güzel Örneklerindedir.

Çok heyecanlı bir Maç seyrederek gibi Seçim gününün aynı şekilde ve Vekar içinde geçeceği ümidi ni şimdiden izhar edebiliriz. Milletimiz için her şeyin hayırlı olmasını dileriz.

Seçim Başkanlığının Nutukları

Sayın Başkanımız Şenasettin Günaltay, 2-5 950 akşamı Ankara Radyosunda bir saattan fazla süren uzun bir nutuk irat etmişlerdir.

Sayın Başkan Bu nutuklarında 946 seçimlerinden sonra İktidar partisi ve kendi hükümetlerinin icraatına dair izahlarda bulunmuşlardır.

Demokrasi tarihimizin başlangıcı ve mesut bir devrinin realitelerini bestelleyen yapıcı ve yaratıcılığında hiç şüphe olmayan bu ahenkli nutuk, ataka ile dinlenmiştir.

Gazetelerde intişar edecek olan aslımlı okuyacak olanlarında Milli bir zevk ve gurur duyacaklarına hiç şüphe etmiyoruz.

Verem Hastahanesi

Verem Hastahanesi olarak kullanılacak olan ilçe Genel Müfettişlik binasına geçen yıl Pavilyonlar ilâve edilmiştir. İsviçreli inşaatçıların inşaatını ikmal edilmiş ve yakında bitirileceği haber alınmıştır.

Liyakat Ali han

Pakistan Başbakanı Liyakat Alihan Karışı'den Uçakla Londra'ya gitmiştir. Oradan Vaşington'a giderek Başbakan Truman'a görüşecektir.

Arap Filistin?

Ürdün Kralı Abdullah, Arap Filistin Ürdüne ilhak ettiği malumdur. Bu ilhak keyfiyeti Arap birliklerinde iyi bir tesir yapmadığı gibi, Birleşmiş Milletler Kurulunda Kudüsün Milleler arası bir şehir olmasına karar vermiş bulunuyordu.

Bu Çetrefilli durumu nasıl halledilebileceğini dünya Umumi efkârı merakla beklemektedir.

Numune Hastahanesinde Çarın İnkâr

Numune Hastahanesinin Özel İdareye ait olan kısmında Kalorifer yapmak diğer noksanların ikmal etmek üzere İ Genel Meclisi kararıyla Yirmi Leş senelik İntifai Sağlık Bakanlığımıza terkedilmiş bulunuyordu. Bu kısmında tâdilât yapılmakta olduğu gibi esas Hastahane de bazı onarımlara başlanmıştı.

Nutuk bir değün

Vali Muavinimiz Necdet Taşarın 2/5 950 tarihinde bir kızı olmuştur. Anah, Babalı büyümesini ve iyi talihli olmasını dileriz.

Taşarın

İlimiz Maiyet memurlarından Eedrettin Oğuzun Karayazı Kaymakamlığı Vekâletine tayin edilmiş ve İlçeye giderek yeni görevine başlamış olduğu haber alınmıştır.

Kız Enstitüsünün Moda Geçidi

İlimiz Kız Enstitüsünün 7-5-950 Pazar günü Belediye Salonunda saat on beşte bir Moda geçidi göstereceği ve gösterinin davetiyeli ve Şahsa mahsus olduğu haber alınmıştır.

Liyakatımızın Verdiği demaç

İstanbul, (Ulus'tan) — Şubat ayındanberi memleketimizde bulunan İktisadi İşbirliği İdaresi Et işleri mütebassısı H. H. McKeen yarın sabah Portekiz'e gidecektir. Mütahassıs et mevzuunda yapılan işler etrafında izahat ve rerek şunları söylemiştir.

Et kombinaları kurulması için çalışmalar devam etmektedir. Erzurum'daki kombinanın ilk kısmı Et mek üzeredir. Bu kısmın sigırlara mahsusudur. İkinci kısım da koyun ve kuzular için olacaktır. Erzurum'dan başlanarak İstanbul, Ankara ve Konya'ya birer et kombinası kurulacaktır. Kombinaların hayvancılık alanında kalkınmasını sağlıyacaktır.

Gazete 1: Erzurum'da seçim hazırlıklarının başlaması

PERŞEMBE
7
Eylül 1950
Sayı: 4122

Abone
Seneligi 400 kuruş
Altı Aylığı 200 kuruş
Sayısı: her yerde 7 kuruştur
Günü geçmiş nüshalar 10 kr.

Erzurum

HAFTALIK GAZETE

Basıldığı yer li Matbaası
1866
Yılı: 84

İLANAT
Santimi : 40 kr
Büden fazla sayfa 30
Ödenen : 30
alanı.
Aynı ayın müddetince taahhüt eden bir sayfa peşin istisna ile
Santimi : 80 kr
Büden fazla sayfa 60
Ödenen : 40
alanı.
Tıpa ve Satış Ücretleri santimi 60 kuruştur.

İlimiz Belediye Seçimleri

3 Eylül 950 Pazar günü [Karayazı ilçesi hariç] İlimiz Merkez ve İlçelerinde Belediye Seçimleri yapılmış ve sonuçlandırılmıştır. Nerelerde hangi Partilerin kaç Aslı ve Yedek üyelik kazandıklarına, Seçmen Sayısıyla iştirak nisbetine ait Çizelgeyi aşağıya dercediyoruz. Kimlerin Başkanlıklara seçildiği henüz belli değildir. Bu Seçimin de Şehir ve Kasabalarımız için Kutlu ve Kendileri için de Mutlu olmasını dileriz.

1.950 Belediye seçimlerinde Partilerin kazandıkları Aslı ve Yedek Üyeliklere ait ÇİZELGE Dir.

S.	Belediyeler	Demokrat Parti		Halk Partisi		Millet Partisi		Bağımsız		Seçmen sayısı	İştirak nisbeti
		Aslı adet	Yd. adet	Aslı adet	Yd. adet	Aslı adet	Yd. adet	Aslı adet	Yd. adet		
1.	Merkez Belediye	28	26	1	3	0	0	0	0	21,379	% 33,5
2.	Pasinler .. "	16	16	0	0	0	0	0	0	2,593	% 51
3.	Oltu Belediyesi	5	6	7	6	0	0	0	0	1,238	% 60
4.	Hınıs .. "	1	2	5	6	6	4	0	0	1,185	% 75
5.	Aşkale .. "	0	3	12	9	0	0	0	0	1,071	% 79
6.	Tortum .. "	0	9	12	3	0	0	0	0	940	% 76
7.	Şenkaya .. "	0	0	0	1	0	0	12	11	927	% 60
8.	İspir .. "	3	5	8	6	0	0	1	1	781	% 66
9.	Tekman .. "	1	1	5	1	6	0	0	0	68	% 76
10.	Genel Toplam	54	68	50	35	12	4	13	12	30,182	% 64,7
	Karayazı .. "	Adaysızlık yüzünden seçim 24.9.1950 ye talik edilmiştir.									

Almanya'ya gidecek Askeri heyetimiz

Bazı generallerle diğer yüksek rütbeli subaylardan mürekkep bir askeri heyetimiz Korgeneral İsmail Hakkı Tunaboylunun başkanlığında Batı Almanya'ya giderek müttefik kuvvetlerinin harp oyunlarında davetli olarak bulunacaktır.

Yunan Kabinasını Venzelos kurdu

Atina 5 (a.a) Sofoklis Venzelos koalisyon kabinesinin teşkilini tamamlamıştır. Kabinenin çarşamba günü meclisten imtihat oyu alması şüpheli olup Yunan siyasi mahfilleri parlamentonuu feshi ile yeni seçümlere gidileceğini tahmin etmektedir. Kuvvetli Eple partisini idare eden Plâstras ile terakki perver Cumhuriyetçi partisi lideri Emoncel Sondores Venzelosun kabinesinde yer almak üzere yaptığı teklifi reddetmişlerdir. İmtihat oyu almasının azlığına rağmen Venzelos çarşamba günü meclise tam teşekkül etmiş kabinesile gelecektir. Kral tatil edilen yeni hükümette yer alan yemin etmiş bulunan 7 liberal 4 sosyal demokrati kabul etmiştir.

Amerika Avrupadaki kuvve leri mevcudunun arttırılmasına taraftar

Nevyok 6 (Basın yayını) Batı Almanya'daki durum hakkında başkanı Trumana bir rapor vermek üzere bir müddetten beri Vaşingtonda bulunan batı Almanya'lıki Amerikan yüksek komiseri Maciot Aueri an Cumhur başkanile yaptığı görüşmeden sonra dün akşam Beyaz sarayda gazetecilere demöçto bulunmak batı Almanyanın kendini müdafaa edebilecek bir duruma sokulması icabetiğini söylemiş ve gerekli kitaların temin mümkün olduğu taktirde Avrupadaki Amerikan kuvvetleri mevcudunun

arttırılmasına taraftar olduğunu beyan etmiştir.

Hasankalede Büyük Pehlivan Güreşleri

10-Eylül-950 Pazar günü Kasabamızda mükâfatlı kazacak (Serbest) pehlivan güreşleri yapılacaktır.
Başa 100 Lira
Baş Altı 50 "
Ortaya 25 "
Desteye 15 "
mükâfat verilecektir. İştih

râk edecekler 10-Eylül 950 pazar günü saat 12 ye kadar kayıtlarını tertip heyetine yaptırabilirler. Bütün pehlivanlarımızı ve sayın halkımızı davet ederiz.

700 Alman genci

Amerikan Üniversite sine tahsil yapacak

Nevyork (Basın yayını) Almanyadaki Amerikan yüksek komiserliği tarafından verilen tebliğ göre Amerikan üniversite sine tahsil yapmak ve bu

şekilde demokrasi prensiplerini daha mükemmel öğrenmek için 800 kadar Alman genci Amerikan Üniversitesinde tahsil göreceklidir. Amerikan hayatı hakkında bir fikir edinmek için bu sene zarfında 1500 den fazla Alman Amerikanın muhtelif şehirlerini gezeceklerdir,

Gazete 2: 1950 Belediye seçimlerinde partilerin kazandıkları asıl ve yedek üyelerin listesi

Erzurum İlçe Seçim Kurulu Başkanlığından

Mahalle veya köyün Seçim Bölgesi	Sandık Numarası	Oy sandığının Konulacağı yer	Dere	61	Yazıcı köprüsü başındaki meydanlık
Kuloğlu, kâbe mescit	1	İsmetpaşa ilk okulu önü	Yegenâğa	62	Yegenâğa camii önü
Karaköse mahallesi	2	Karaköse camii önü	Yegenâğa	63	" " "
İstasyon	3	İstasyon garının arka taraf kapı önü	Kasımpaşa	64	Kasımpaşa " "
Kırmacı	4	Kırmacı camii önü	Yukarı mumcu	65	Yukarı mu. " "daki meydanlık
Narmanlı	5	" " "	Tivnik K Ö Y Ü	66	Köy camii önü
Emirçeyh	6	" " "	Haşkevank	67	" " "
İbrahimanağa	7	" " "	Yıkılğan	68	" " "
İbrahimpaşa	8	" " "	Şih	69	" " "
Mirze Mehmet	9	Gürükcapsı beledi halı arkasındaki meydan	Hancıgaz	70	" " "
Çukur zeynel, cafer- zade mahallesi	10	Pepriç oğlu camii önü	Çeperli	71	" " "
Altı ağa	11	Ziraat bankası menurlar loj- manı önündeki saha Gürcü kapı	Güllü	72	" " "
Caferiye	12	Caferiye camii önü	Ali bezirgân	73	Sığırlı köy camii önü (Sığırlı)
Dervişağa	13	Dervişağa " "	Ümidim	74	Köy camii önü
Camiikebir	14	Çifte minareler kapısı önü	Kırınç, kırınç	75	Kırınç köy camii önü kos köyleri
Sultanmelik	15	Üçkünbetler parkı içi	Ortuzu	76	Köy camii önü
Sultanmelik	16	Üçkünbetler parkı içi	Kevahor	77	" " "
Vanişefendi	17	Vanişefendi camii önü	Terkini	78	" " "
Topcuoğlu	18	İhmal " "	Badıçın	79	" " "
Gez mahallesi	19	Tatbikat ilk okulu bahçesi önü	Yarımcı	80	" " "
Gez mahallesi	20	" " "	İğdasor	81	" " "
Boyhane	21	Boyhane camii önü	Kân	82	" " "
Köseömerağa	22	Köseömerağa " "	Soğuk Çermik	83	" " "
Şeyihler	23	Şeyihler " "	Toparlık, Nebi	84	" " "
Yukarı hasanbasrı	24	Tahta " "	Müddarğa	85	Köy Camii önü
Yukarı hasanbasrı	25	Palandöken cad. ethem efen di evi önündeki meydanlık	Hayta komu	86	Köy Camii önü
Yukarı hasanbasrı	26	" " "	Gez	87	Köy Camii önü
Yukarı habibefendi	27	Veyişefendi ilk okulu önü	Sivişli	88	Köy Camii önü
Aşağı mumcu m	28	Park oteli arkasındaki kameriye	Erginis	89	Köy Camii önü
Aşağı	29	Aşağı mumcu camii önü	Mâlik	90	Köy Camii önü
Bakırçı mahallesi	30	Bakırçı " "	Tuzcu	91	Köy Camii önü
Veyişefendi	31	Veyişefendi " "	Uzunahmet	92	Köy Camii önü
Ayaspaşa	32	Tosya çeşmesi kar meydanlık	Konk Pezgeriç	93	Konk camii önü
Eminkurbi	33	Ayaspaşa camii önü	Çiftlik	94	Köy Camii önü
Kemhan	34	Gazi ilk okulu	Giregösek Ke levürt	95	Giregösek köy camii önü
Taşmescit	35	Kemhan camii önü	Hadelemek	96	Köy Camii önü
Taşmescit	36	Taşmescit camii önü	Çıpak	97	Köy Camii önü
Taşmescit	37	Mahallebaşında zabire halı önü	Köse Mehmet	98	Köy Camii önü
Ali paşa	38	Ali paşa camii önü	Kanber	99	Köy Camii önü
Ali paşa	39	Kafkas oteli altındaki belediye anbarı önü	Günoğranez	100	Köy meydanı
Lale ve esat paşa	40	Lalepaşa camii önü	Tahta	101	Köy Camii önü
Mehmetefendi	41	Mehmetefendi " "	Koşk	102	Köy Camii önü
"	42	Gümüşgöz çeşmesi önü	Dınarkom	103	Köy Camii önü
Feyziye	43	Kurşuni camii önü	Zağgi	104	Köy Camii önü
Kavak	44	Kavak camii önü	Guzulyay'a	105	Köy Camii önü
"	45	Belediye eski reisi Seyfullah beyin evi önündeki meydanlık	Arzu	106	Köy meydanı
"	46	Kuyumcu lehmi evinin önündeki meydanlık	Sitavuk	107	Köy Camii önü
Aşağı Yoncalık	47	Cennetzade camii önü (taş an- barlar karşısı)	Tufanç	108	Köy Camii önü
Krdana	48	Kadana camii önü	Akdağ	109	Köy Camii önü
"	49	Gülâhmet parkı içi	Hins-Dumlu	110	Köy Camii önü
Muratpaşa	50	Muratpaşa camii önü	Karagöbek	111	Köy Camii önü
Muratpaşa	51	Kültür oerneği ilk okulu bahçesi	Elman	112	Köy meydanlığı (ağcakent köyü)
Aşağı habibefen- (Gez komu dahil)	52	Habibefendi camii önü	Ağcakent-Biz- dikas	113	Köy meydanlığı
Çırçır	53	Çırçır camii önü	Geyik	114	Köy meydanlığı
Çırçır	54	" " "	Karakale	115	Köy meydanlığı
Yukarı yoncalık	55	Mollakaya camii arkasında kâ- zim ellez evi önündeki meydan	R zekent	116	Köy meydanlığı
Yukarı Yoncalık	56	Ali ravi ilk okulu önü	Halkaya mau- davas	117	Halkaya köy meydanlığı
Aşağı hasanbasrı	57	Taş camii önü	Arapent	118	Köy meydanlığı
Çedit	58	Eski noterlik dairesi önünde ve Bingöl oteli arkasındaki meyda-	Çığdır	119	Köy meydanlığı
Hac.cuma	59	Hac.cuma camii önü	Geyikent	120	Köy meydanlığı
Dere	60	Yazıcı köprüsü taşındaki meydanlık	Çotınkar	121	Köy meydanlığı
			Başo.acık	122	Köy meydanlığı
			Üçköse	123	Köy İlk okul önü
			Aburcuk	124	Köy meydanı
			Satılık	125	Köy meydanı
			Başkent	126	Köy meydanı
			Sırlı	127	Köy meydanı
			Zirnik	128	Köy meydanı
			Çatak	129	Köy meydanı

(Devamı Sayfa 3 de)

Gazete 3: Erzurum İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından gönderilen mahalle veya köylerin sandık listeler

PERŞEMBE

20

Nisan 1950

Sayı : 4102

Abone

Seneligi

400 kuruş

Altı Aylığı

200 kuruş

Sayısı:

her yerde

7 kuruştur

Günü geçmiş

nushalar

10 kr.

Erzurum

HAFTALIK GAZETE

Basıldığı
yer II
Matbaasıtesis tarihi
1866

Yılı: 84

İLANAT

Santim : 40 kr

Büyük fakla neçri: 30

Odan - " : 20 "

Ayrı ayrı usullere tesli-

lak eden bir yarıya peyret

imulca ilalara

Santim : 40 kr

Büyük fakla neçri: 60 "

Odan - " : 40 "

Ayrı ayrı

Tipe ve Sağı ilalarının

santim 60 kuruştur.

Köy Enstitülerinin Onuncu Yıl Dönümü

Köy Enstitüleri Kanununun kabul tarihi olan 17-Nisan 940, Bu Enstitülerin bize bu yıl onuncu dönemini de idrâk ettirmiş bulunmaktadır.

Bu münasebetle 17-Nisan-950 pazartesi günü İlica Bucağına bağlı Pulur Köyünde bulunan Enstitüde de bir Kutlama resmi tertip edilmiş, Daire Müdürleri, Memurlar ve Halktan bir çok kimseler davet edilerek tertip edilen Program gereğince kullanılmıştır.

Tören Saat 14,30 da İstiklâl marşile başlanmıştır.

Sayın Valimizin Cemal Dinç, örneğini aşağıya aldığımız veciz nutuklarını vermişlerdir. Mütaakiben Okul Müdürü Nutuk vermiştir ve bunlardan sonra bir Öğrencide söz söylemiş ve şiirler okumuş And içilmiş, Bandonun marşile geçit resmi yapılmıştır. İşlik ve sergi yerleri ziyaret edildikten sonra temsil salonuna gidilmiş ve Enstitü hayatını canlandıran Cemal Erten'in (Aman aldanmışız) adındaki iki Perdelik Blyes Öğrenciler tarafından ve güzel bir şekilde temsil edilmiştir.

Akşam üzeri Yine Enstitünün temin ettiği Otobüslerle Şehre dönülmüştür.

Bizde bu hayırlı Yıl dönümünü Kutlar ve uzun yıllar yurdumuz için faydalı olmasını dileriz,

Sayın Valimizin Nutku

Sayın Misafirler, kıymetli Enstitü Öğrencileri;

Kültür alanında taptaze bir yol açan Köy Enstitüleri Kanunu 940 yılında bugün kabul edilmiştir. Bundan dolayı 17 Nisan, Yurdumuzda Köy Enstitüleri bayramı sayılmaktadır. İşte bu bayramı kutlamak için burada toplanmış bulunuyoruz.

Asil Milletimizin sağlık ve varlığını korumak, onu daha müreffeh bir hayata ulaştırmak, ancak fertlerin bilgilerini arttırmakla sağlanabilir. Bu ilk öğretim davasının yüzde yüz gerçekleşirilmesi ile mümkündür.

Yüz yıllarca ırfan nime-tinde mahrum kalmış olan Yurd çocuklarını okutmak, Millî davalarımızın en büyüğü ve Memleket kalkınmasının baş şartıdır. 20 milyon Türk'ün 40 bin köyünde barınan 16 milyon Köylü Vatanı medeniyet ışığı ile nurlandıracak en güvenli Müesseseler hiç şüphesiz ki Köy Enstitüleridir.

Türkiye Cumhuriyetinin kendi içtimai bünyesine aygun olarak kurduğu faydalı Müesseselerin başında Köy Enstitüleri gelmektedir.

Milletimizin özünü toplayan eden sizleri yetiştiren bu Müesseselere güvenimiz çok büyüktür.

Köy çocuğunun kafası ile zolunu birlikte işletmek, Tarım, Sanat ve Sağlık çalışmaları ile Köyü daha ileri refaha götürmek ve Köylüye daha çok mesut etmek. Ülkesine sahip, Köy öğretmeni yetişiren Köy Enstitüleri Cumhuriyet devrimin özünü taşıyan eserlerindedir.

Kurulma ve yerleşme devresini türü zorluklara katlanarak geçiren bu Kurumlarımız gelişme ve olgunlaşma yolundadır.

Cemiyette vukua gelen derimleri kısa bir zamanda ölçmek ve önemini kavramak

Erzurum Numune Hastanesinde verilen

Tıbbi Müsamereler

14 Nisan cuma günü saat 17,30 da Erzurum Numune Hastanesinde Tıbbi bir müsamere verilmiş ve ekseriyetini Mareşal Çakmak Hastanesi Doktorları teşkil eden oldukça kalabalık bir dinleyici zümresi tarafından alaka ile takip olunmuştur.

Saat tam 17,30 da müsamere Baştıbbip Burhan Konuray tarafından hazırlanan bir böbrek kistidatığı vak'ası takdim edilmiştir. Kıymetli

Doktor bu vak'anın şimdiye kadar yaptığı 150 ye yakın böbrek ameliyatları arasında ilk defa tesadüf edilmiş nadir bir vak'a olduğunu, baştan itibaren hastalığın seyri ve müdahale saflarını anlattıktan sonra bu kisti vücude getiren maraz amillerinin vücude giriş ve vücuttaki seyir tarzı ile afetede ettiği uzvu şematik bir şekilde izah etmiş ayrıca, tama-

Devami Sayfa 2 de

Seçim Hazırlıkları

Milletvekilleri Seçimine ait ilk fakat çok önemli hazırlıkların bittiğini geçen hafta yazmıştık.

İlçe Seçim Kurulu Başkanlığında bu işlere müvazi olarak kendi sahasında devamlı bir surette çalıştığı görülmüştür.

Bu cümleden olarak Seçim bölgeleri, Sandık Numaraları ve Sandık alanları şimdiden tesbit edilmiş bulunmaktadır.

İlimiz Çevresindeki Seçim sayılarını da aşağıda ve İlçe esası üzerinden okuyucularımıza sunuyoruz.

Sıra No:	İlçesi	Seçmen sayısı
1	Merkez İlçesi	43904
2	Pasinler "	23050
3	Tortum "	19924
4	İspir "	17020
5	Oltu "	15951
6	Aşkale "	13128
7	Şenkaya "	10986
8	Hınıs "	10 591
9	Karayazı "	6766
10	Tekman "	5557
YEKÜN		166,765

ekseriya mümkün olmamaktadır. Köy Enstitülerinin kuruluşu da, öğretimi köyle imize sokarak kısa bir zamanda bu davayı gerçekleştirmek maksadını sağlayan esaslı bir devrimdir.

Feyizli neticeleri görülen Köy Enstitüleri hakkındaki kat'i hükmü istikbal verecektir.

Ancak, bizim şimdiden

gördüğümüz ve inandığımız bir şey varsa, gücümüzü Köy Enstitülerinin gayeye doğru ilerlemede oluşturdur.

Bu sebepledir ki, Türk Milleti sizlere büyük ümitlerle bağlanmıştır. Önümüzde zor ve fakat şerefli vazifeler vardır. Bu önemli vazifelerimizde hepimize başarılar dilerim.

Bayramınız kutlu olsun,

Gazete 4: Seçim hazırlıkları

PERŞEMBE	Abone
2	Seneligi
Mar 1950	400 kuruş
Sayı : 4095	Altı aylığı
	200 kuruş
	Sayılar
	her yerde
	7 kuruştur
	Günü geçmişt
	nusihalar
	10 kr.

Erzurum

HAFTALIK GAZETE

Basıldığı	ILANA C
yer li	Section
Matbaası	40 kr
1866	Kitaplık satışları
Yılı: 84	30
	Otuzun
	Alınır
	Ayrı ayrı mahallelerde satış
	hik. edilebilir peşinle peşin
	satışlarla
	Section
	100 k.
	Kitaplık satışları
	30
	Otuzun
	40
	Alınır
	Toprak ve Satış İşleri
	Section 60 kuruştur.

Seçim Kanununun metnini neşrediyoruz

Birinci kısım
Esaslar
Seçim usulünün prensipleri
Madde 1 — Milletvekili seçimi tek derecelidir ve eşitlik ilkesine göre genel ve şahsîdir. Oyların sayılması ve ayrılması açıktır.

Seçim çevresi
Madde 2 — Milletvekili seçiminde her il bir seçim çevresidir.

Seçim bölgesi
Madde 3 — Milletvekili seçiminde nüfusu 150 den yukarı olan her köy kasaba ve şehirlerde her mahalle bir seçim bölgesidir. Her seçim bölgesinde en az bir sandık bulundurulur.

Nüfusu 150 ve daha aşağı olan köylerle (Muhtarlıklar) sınırlanmış yerler kendilerine yol ve gidip gelme bakımından en yakın ve en kolay olan seçim bölgesinin sandık alanına bağlanır. Bu mesafe 4 kilometreden fazla olamaz.

Seçimde nüfus ölçüsü
Madde 4 — Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından her 40.000 kişi için bir Milletvekili seçilir.

Nüfusu 40.000 den yukarı olan seçim çevreleri için aşağıda gösterilen işlem yapılır.
55.000 e kadar 1,55.001 den 95.000 e kadar 2,95.001 den 135.000 e kadar 3 Milletvekili seçilir. Nüfus miktarı yükseldikçe milletvekili sayısı bu yolda artırılır.

Milletvekili sayısının tesbiti

Madde 5 — Seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde son genel nüfus sayımı neticesi esas tutulur.

Buna göre her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı Bakanlar Kurulunca bir kararname ile tesbit olunur. ve keyfiyet Resmî Gazetede ve her seçim çevresinde gazetelerle ve olmiyan yerlerde mutad vasıtalarla yayınlanır.

Seçim başlangıcı
Madde 6 — Seçim döneminin son toplantı yılının 23 temmuz günü seçimin başlangıç tarihidir. Ara seçimleri de, Türkiye büyük Millet Meclisi aksine karar vermedikçe her yıl gene 23 temmuzda başlar ve her iki halde Eylül ayının 3 üncü pazarına rastlayan gün oy verilir.

Dönem bitmezden önce Türkiye büyük Millet Meclisinde seçimin yenilenmesine karar verilmiş olması halinde keyfiyet Hükümetce derhal ilân olunur. Yenilenme kararının verildiği günden sonra gelen kırkbeşinci günü takribeden ilk pazar günü oy verilir.

İkinci kısım
Seçim hakkı
Bölüm: 1
Seçim yeterliği
Seçmen

Madde 7 — Milletvekili seçiminde 21 yaşını bitiren her vatanadaş seçmendir.

Seçmen olmayanlar

Madde 8 — Aşağıdaki kişiler seçmen olmazlar:
1. Kısıtlı olanlar,
2. Yabancı devlet uyrukluğuna ilihi süzlenler,
3. Kamu hizmetine gosa yasaklılar.

Oy vermeyecek
Seçmenler

Madde 9 — Aşağıda yazılı kişiler seçmenler:
1. Emniyet Müdürleri, emniyet amirleri, komisler ve komisler muavinleri ve polisler.

2. Sataylar, gedikli erbaşlar,
3. Askeri memurlar ve askerî adli yargıçlar,
4. Askerî öğrenciler,
5. Silâh altında bulunan erat

Bölüm: 2
Seçmen kütükleri

1: Esaslar
Seçmen kütüğü

Madde 10 — Her seçim bölgesinin bir seçim kütüğü vardır. Bu kütük daimidir.

Kimlerin kaydolunacağı

Madde 11 — Seçim yeterliğine sahip olan her vatanadaş ikametgâhının veya en az üç aydanberi oturmakta bulunduğu yerin kütüğüne kaydolunur.

Devlet, il özei idare ve belediye kadrolarında ve İktisadi Devlet Teşekkül ve müesseselerinde devamlı vazifeli olanlar (muvakkat ve münevvelî işçiler hariç) ve bunlarla birlikte oturanlar müddet kaydı aranmaksızın vazife gördükleri yerin seçmen kütüğüne yazılırlar.

Yabancı memleketlerde bulunan vatandaşlar talepleri üzerine, tayin ettikleri seçim bölgesine veya son icamet gâhları kütüğüne yazılırlar.

Kütük kaydına göre oy verileceği

Madde 12 Her seçmen, kütüğünde kayıtlı bulunduğu seçim bölgesinde oy verir.

Birdeu ziyade seçmen kütüğüne kaydolunmak caiz değildir.

Bir seçimde birden ziyade seçimde oy vermek yasaktır.

Oy verme için kütüğe kayıt esası

Madde 13 — Seçmenlik sıfatının tâyininde esas seçmen kütükleridir. Kütüğe kayıtlı her seçmen oy verendir.

Seçmen kütüğünde kaydı olmayanların oy vermelerine müsaade olunmaz. Ancak zamanında yapılmış bir muraat üzerine kaydının ıcrası lâzımgelceğini dair mahkemeden ilâm alınlar oy hakkını kullanabilirler. Oy verme gününe kadar seçme yeterliğini kaybetmişse dair yetkin merciden resmî belge gelmiş bulunurlar kütükte kayıtlı olsalar bile oy veremezler.

2. Seçim kütüklerinin düzenlenmesi

Kütüğün tertiplenme esası

Madde 14 — Seçmen kütükleri seçim bölgesinde seçmenin oturduğu sokağına ve (Devami Sayfa 2 de)

Seçim hazırlıkları

İlimizde Millet vekilleri seçim hazırlıklarına başlanmıştır.

Bu cümleden olarak merkez bucağına bağlı köy ve merkez mahalle muhtarları celbedilmiş 1.Mart-9:00 tarihinde Belediye salonunda bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Vali Muavinimiz Necdet Taşar; Seçim kanununun seçim hazırlıkları ile ilgili maddelerini, İla ve Bucaklaara bu konuda yapılan tedbirde bu işe ait kısımları okunmuş ve bunlar üzerinde geniş tartışılarda bulunmuştur. Bu açıklamalar bir saatın fazla sürmüştür.

Matbaamızda başlan seçim kütüğü numunelerinden birer tanesi bir tiki verilmek üzere Muhtarlara dağıtılmıştır.

Devami Sayfa 3 de

Yardım Sevenler Kongresi

Bundan önceki sayımızda Haber verdiğimiz bu Yardım sevenler derneğinin senelik kongresi 26 2 950 pazar günü Hatkevi salonunda toplandı.

Salonun kalabalık oluğu derneğin gontü ve seçkin üyelerine malik olduğunu gösteriyordu.

Yönetim kurulunun başarılı olduğunu ispat eden çalışma raporu, söz birliğine takdir ve tebrikle tasvip olunarak eski yönetim kurulu ibra edildi.

Bu hafta müdarecatimizin çokluğu hesabıyla bu hususta fazla izahat vermiyeyceğimize gibi teberrede bulunan yardım seven ve hamiyetli yurttaşlarımızdan adlarını geçen nüshamızda neşredemendiğimizi de gelecek sayımızla yazacağımızı kaydederek azar dileriz.

Gazete 5: Seçim Kanununun yayımlanması

Pazar günü yapılacak Genel Meclisi üye seçimlerinde ilimiz siyasi Partilerin gösterdiği adayları aynen yazıyoruz

Merkez D. P.

Şevki Muratoğlu
Ömer Arı
Turhan Hügin
Münip Özer
Mikdat Bayramoğlu
Fetullah Taşkesenoglu
Sabahattin Köpdağı
Ali Rıza Pirlim oğlu
Mustafa Kaya
Kemal Mühürdar oğlu

M. P.

General Vehbi K. Güney
Er. Tevlik Gezmüş
Cevat İthalı
Abdulkadir. Erener
Canlıp Mücedilli
Halim Çilingiroğlu
Şefik Elmali
Paşa Yılmaz
İbrahim Yazıcı

M. P.

Hakkı Ulaş
Fikri Elitutar
Mustafa Muallak
Ekrem Ural
Rıza Akkök
Cemal Aksu
Ahmet Konru
Mehmet Kobaza
Şevket Saruhan

Aşkale

D. P.

Halit Kırmacı
İhsan Cıvıslı
Rüfî Yazıcı
Yusuf Koçak
İsmail Şajır
İlhami Yazıcı

H. P.

Müdhâr Ömeroğulları
Hakkı Solak
Nihat Tokalıp
Hamit Eroğlu
Ali Uçar
Süleyman Karadağ

Oltu

D. P.

Celâl Erol
Yusuf Önder
Ziya Gökalp
Sallm Şahin
Nurettin Özlütürk
Yakup Çan

H. P.

Bahattin Kafta-oğlu
Celbar Özkan
Edip Güven

Haşmet Özlütürk
İbrahim Nalbantoğlu
Kahraman Yılmaz

Tekran

D. P.

Ahmet Kızılgöçüt
Atık Palandöken

H. P.

Reşat Budak

Karayazı

D. P.

Kutbettin Çan
Süleyman Maskan

M. P.

Nurl Ceyhan

Şenkaya

D. P.

Hüseyin Yalçın
Halil Özer
Hamit Özlütürk
Halil Özsoy

H. P.

Yusuf Gedik
Sabri Karahulut
Şerif Şener
Ziya Tan

Pasinler

D. P.

Cebbar Pasın
Fazıl Başar
Mıgdat Pasın
İhsan Horasan
Hoşim Güven
İlhami Aras
Recep Yurttaş
Fazıl Bayoğlu

H. P.

Cemil Karasu
Canlıp Mücedilli
Paşa Aydın
Semet Turan
Nüsret Taşyürek
Sıtkı Yücel
Abdi Yağan
Zihaur Yağan

Hınıs

D. P.

Sabri Uluşu
Emine Atmaca
Mehmet Nandaroğlu
H. İ. Uluşu

Türkiyede ilk tarım sayımı hazırlanırken

Kasım ayının ilk iki haftasında yapılacak tarım sayımında 800'den fazla uzman, statistikiçi ve memur vazife göreceklendir. Statistik umum müdürlüğü ve Marshall planının getirdiği Amerikan uzmanları tarafından hazırlanmış bu tarım sayımının muvafakiyetli neticeler vermesini temin için bakanlıklar arasında gayet zeki bir işbirliği sağlanmıştır. Ziraat, Mühürdar, Çayır, Ticaret ve Ekonomi bakanlıkları elele çalışmışlardır.

Türkiyenin ihracatının yüzde seksen beşini ziraat maddeleri teşkil ettiği nazarımda alınmış bu bu ilgili bakanlıkların ve statistikiçilerin bu halinin Ziraat bakanlığına bir ihtilal yaratması bir dönüm noktası teşkil etmesi kuvvetle muhtemeldir.

Türkiyede yapılacak ilk tarım sayımını kontrol ve idare edecek geniş şubelerle bu sebeple büyük bir itina ile hazırlanmış ve Amerikan uzmanları ile tam bir işbirliği sağlanmıştır. Yüksek ziraat fakültesinde 8 profesör, ziraat bakanlığında bir uzman ve Ankara'da Veterinerlerden mürekkep ilk grup "Yetiştirme Grubu" olarak tesbit edilmiş ve bunlara 145 başkontrolör yetiştirmek vazifesi verilmiştir. Her biri 300 köyü kontrol edecek olan bu başkontrolörlerin yanına da asistan olarak Ziraat Bakanlığı tarafından 810 memurun

verilmesi kararlaştırılmıştır. Bunlar da Millî Eğitim bakanlığı tarafından verilecek ve sayımı yapacak 700 "sayım memuru" nu kontrol edeceklerdir. Gözden geçirilen bakanlıklar arasında bir işbirliği sağlanmamış olsaydı bu tarım sayımını yapmak imkânsız bir şey olacaktı.

Sayım yapıldığı sırada köylü ve çiftçi ile her hangi bir müşkülata maruz kalmamasına imkân vermemek için de gereken bütün tedbirler alınması meselesi üzerinde hassasiyetle durulmuş, sayım memurunun köylü ve çiftçi ile "sayım muhavereleri" nizama bağlanmış. Ayrıca kontrolörlerin hususi kurslarda takip edecekleri yolu öğrenmişlerdir. Bunun bu yetiştirme faaliyetinin başlica tabii olduğu bir hakikat su olmuştur. "Tarım sayımı köylü aleyhinde değil, köylü ve memleket lehinde bir harekettir."

Statistik umum müdürlüğü tarafından hazırlanan soru lâğidatın da memleketin ehemmiyetli veya ehemmiyetsiz bütün gelir kaynaklarına yer ayrılmıştır. Bunun her biri hakkında elde edilecek topa rakamlar Türkiyeyi ve köylüsünü ile çiftçisini retilha kavuşturmak gayesi ile çırpınmakta olanlara semereli iş başarmak imkânlarını sağlayacaktır.

Haberler Servisi

H. P.

Ahmet Bingöl
Yusuf Gungör
İbrahim İnce
Enver Erdem

M. P.

Şevket Yıldırım
Abdulkerim Aydın
Şevket Peker
Mustafa Sekmen

İspir

D. P.

Tahsin Şen
Tayyir Köseoğlu
Tevlik Çarsu
Hasan Gımlıal
Mehmet Türker
Süleyman Kumbasar
Remzi Özsoy
Halit Yıldırım

H. P.

Müştak Çağlayan
Recep Yazıcı

Mustafa H. Efendi oğlu
Sabit Amil
Hamza Polat
Abdurrahman B. Çoruk
Fazıl Eroğan
Mehmet Turan

Tortum

D. P.

Nedim Tortum
Sadrettin Multu. gıu
Kemal Yıldırım
Mehmet İşt.
Mustafa Özer
Halil Özsoy
Sultana Yaralı
Dursun Er

H. P.

Asım Güner
Rüfî Ertok
Mahmut Yaşımurdereli
Nazım Rüşen
Ziya Aydın
Hakkı Yavulu
Bekir Topdağı
Kasım Hisnik

Gazete 6: İl Genel Meclisi üye seçimlerinde siyasi partilerin gösterdiği adaylar listesi

PERŞEMBE
19
Ekim 1950
Sayı: 4128

Abone
Seneligi
400 kuruş
Altı Aylığı
200 kuruş
Sayısı
her yerde
7 kuruş
Günü geçmiş
neshalar
10 kr.

Hzurum

HAFTALIK GAZETE

Basıldığı
yer İ
Matbaası
tesis tarihi
1866
Yılı: 84

İLÂNAT
Sesim : 40 kr
Büden faks sesim 20
Odan : 20
Ayrı ayrı maddelere tes-
lim olan bu yanda yayın
teslim edilecek
Sesim : 80 kr
Büden faks sesim 60
Odan : 40
Tape ve Sesli İhtisam
sesim 60 kuruş.

Pazar günü yapılacak genel nüfus sayımı münasebetile Valiliğin tamimi

Valimiz Nihat Şenman

1 - 5622 sayılı sayımlar kanununa uyularak, 22 10 1950 pazar günü Genel Nüfus sayımı yapılacaktır.

2 - Sayım saat 7.30'de baş-
layacak ve bitimi top atla-
rak ilân edilecektir. Sayımın
bitişi ilân edilinceye kadar
görüşlilerden başka hiç kim-
se bulunduğu yerden dışarı
çıkırmayacaktır. Küçük çocuk-
ların sokaga çıkımlarından
büyükleri sorumlu tutulacak-
lardır. Sayım memurlarına
saldırmaları için evlerinde
köpek bulunduranlar köpek-
lerini muhafaza altına ala-
caklardır.

3 - Sayım günü hiçbir
yiyeceksiz bulunması için
her türlü ihtiyaçları önceden
sağlamaları gerektir.

4 - Sayım günü vuku-
bulacak ölüm veya ani has-
talıklarla doğanlar için yet-
er sayıda Ebe, Doktor ve
açık eczahaneler ayarlandı-
gibi, elektrik, su, ıfaiye iş-
leri için de tertibat alınmış

tir. Bu ihtiyaçlar karşısında
kalecikler Zabıta merkezle-
rine telefon saritalarına mu-
racaat etmeleri takdirde yar-
dım görecektir.

5 - Her hangi bir sebeple
sayım defterine yazılma-
yanlarla, bulunduğu yer-
lere sayım memurlarının u-
ramadıkları veya uğramı-
yacaklarını bulayanlar en
yakın sayım voye denetçisine
memurlarına veya sayım to-
mutesine haber verceklerdir.

6 - Sayımın devamı
müddetince her hangi bir
hastaneyi bildirmek arzusunda
bulunana. Polis devriyerleri
bu yerlerde ederecektir. Valilik
matbaası, Vali muavini gibi
sayım Komitelerine vazife
görevleri L. J. Komutanlığına
da evetlerin maracaat
edebileceklerdir.

7 - Genel Nüfus sayımı
na müvafık hükümlerle,
işbu tebliğe riayet etmeyen-
ler, 5622 sayılı kanuna göre
cezalandırılacaktır.

22 Ekim 1950 Pazar günü yapılacak Nüfus sayımında Ş. hinde vukubulacak Doğan ve Acil hastalıklar için nöbetçi Eczaesi ile Sağlık Müesseseleri ve Doktorların bulunduğu yerlere ait Valiliğin yanlarını aydın yayımlıyoruz

22 Ekim 1950 pazar günü yapılan Nüfus Sayımında Ş. hindeki Doğan ve acil s. n. h. vak'alar için postane, belediye, Emniyet, Jandarma, Ko'ordu, sautralarına maracaat edilerek aşağıda gösterilen yerlerde D. D. ve Sağlık Memuru ve ilaç temini edilmiştir.

2 - Oğlan Cumhuriyet caddesinde İstanbul Eczaesi açık bulunacaktır. İlaçları bu eczahanelerden temini edilmiştir.

3 - Nümine ve Verem Hastahanelerinde nöbetçi Doktorları vardır. Acil vak'alar tedavi edilir.

4 - Belediye Dispanseri, Sağlık Müdür Muavini Kanakkadı İlaçlıp bulunacaktır. Bu civardaki hastahaneler Belediye Dispanserine maracaatları.

5 - Belediye eczaesi Doğan evinde bulunacaktır. V. uoğumuna gidecektir.

6 - H. Taubı Edip İğar ve Sağlık Memuru Zakir Gezmiş H. Tababetinde, Belediye İlaçları V. uoğören ve Sağlık memuru M. hmet Güzelhuy Beleyede bulunacaktır. Maracaat vukuunda icap eden tedavileri yapacaklardır.

İlimiz Genel meclisüyeleri

Pazar günü ilimizde yapılan Genel Meclis üyesi seçimlerinde merkez ilçesinde kazanan D. P. üyelerinin isimlerini aşağıda yazıyoruz.

Kendilerine yeni görevlerinde başarılar temenni ederiz.

Asıl Üyeler

Ömer Arı,
Niğdat Bayramoğlu
Turhan Bilgin
Münip Özer
Fetullah Taşkesenlioğlu

Yedek Üyeler

Mustafa Kaya
Sebahattin Kopdağı
Şevki Muratoğlu
Kemal Mühürdaroğlu
Ali Rıza Pirimoğlu

Genel Nüfus sayımı

5622 Sayılı Kanun gereğince olanaklıca pazar günü Genel Nüfus sayımı yapılacaktır.

Her beş sene de tekrar edilen bu sayımların takip ettiği tabii seyre göre bu sayımla nüfusumuzun yirmi milyonu bulacağı umulmaktadır.

İl içinde bu sayımların

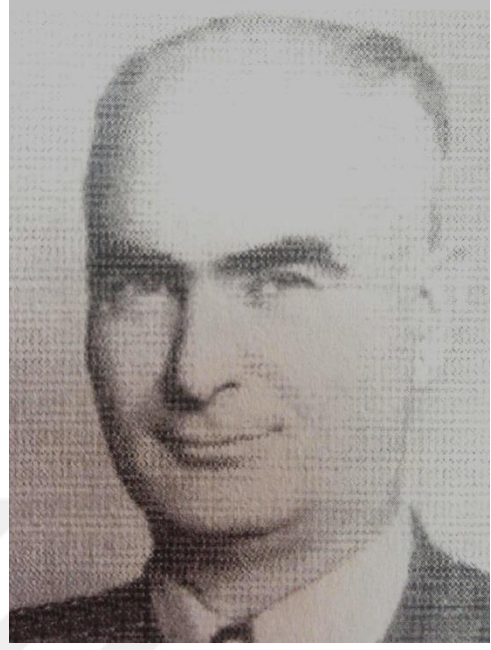
il bütün formaliteler ilmal edilmiş ve uzun köylere gönderilecek memurlardan bir kısmı bu gündün yola çıkarılmış bulunmaktadırlar.

Sayım günü bavanın açık olmasını temenni ederken, bu vazife ile görevlendirilen Memurlarında başarılar dileriz.

Ek 2. 9. Dönem Erzurum Milletvekilleri

Bahadır DÜLGER

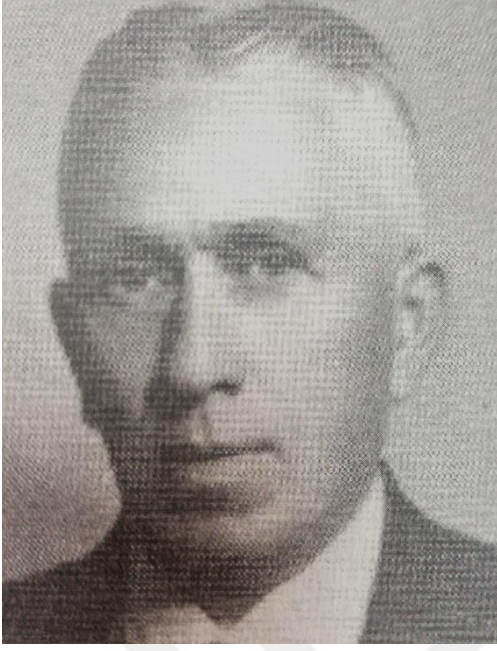
Emrullah NUTKU

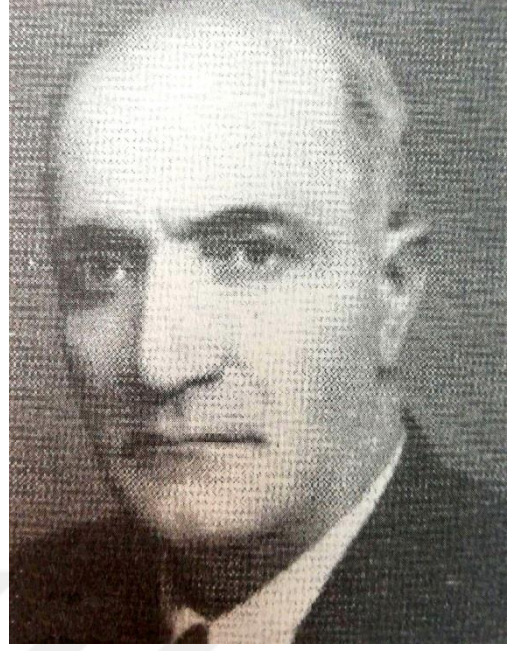
Enver KARAN

Fehmi ÇOBANOĞLU

Memiş YAZICI

Mustafa ZEREN

Rifki Salim BURÇAK

Rıza TOPÇUOĞLU

Sabri ERDUMAN

Sait BAŞAK

Ek.3. Erzurum İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı Tarafından Gönderilen Mahalle ve Köylerin Sandık Listeleri

Seçim Bölgesi	Numarası	Oy Sandığının Konulacağı Yer
Kuloğlu, Kâbe Mescit	1	İsmetpaşa İlkokulu Önü
Karaköse Mahallesi	2	Karaköse Camii Önü
İstasyon	3	İstasyon Garının Arka Taraf Kapı Önü
Kırmacı	4	Kırmacı Camii Önü
Narmalı	5	Kırmacı Camii Önü
Emirşeyh	6	Kırmacı Camii Önü
Abdurrahmanağa	7	Kırmacı Camii Önü
İbrahim Paşa	8	Kırmacı Camii Önü
Mirze Mehmet	9	Gürcükkapısı Belediye Hali Arkasındaki Meydan
Çukur Zeynel, Cafer Mahallesi	10	Perviz Oğlu Camii Önü
Altın Ağa	11	Ziraat Bankası Memurlar Lojmanı Önündeki Saha Gürcükapı
Caferiye	12	Caferiye Camii Önü
Derviş Ağa	13	Dervişağa Camii önü
Camiikebir	14	Çifte Minareler Kapısı Önü
Sultan Melik	15	Üçkümbetler Parkiçi
Sultan Melik	16	Üçkümbetler Parkiçi
Vaniefendi	17	Vaniefendi Camii Önü
Topcuoğlu	18	İhmal Camii Önü
Gez Mahallesi	19	Tatbikat İlk Okulu Bahçesi Önü
Gez Mahallesi	20	Tatbikat İlk Okulu Bahçesi Önü
Boyhane	21	Boyhane Camii Önü
Köseömerağa	22	Köseömerağa Camii Önü
Şehiyler	23	Şeyher Camii Önü
Yukarı Hasanbasri	24	Tahta Camii Önü
Yukarı Hasanbasri	25	Palandöken Cad. Ethem Efendi Evi Önündeki Meydanlık
Yukarı Habibefendi	26	Palandöken Cad. Ethem Efendi Evi Önündeki

		Meydanlık
Aşağı Habibefendi	27	Palandöken Cad. Ethem Efendi Evi Önündeki Meydanlık
Aşağı mumcu	29	Park oteli arkasındaki kameriye
Aşağı mumcu	30	Aşağı Mumcu Camii Önü
Bakırcı Mahallesi	31	Bakırcı Camii
Veyisefendi	32	Veyis Efendi Camii Önü
Veyisefendi	33	Tosya Çeşmesi Karşısındaki Meydan
Ayaspaşa	34	Ayaspaşa Camii Önü
Eminkurbi	35	Gazi İlk Okulu
Kemhan	36	Kemhan Camii Önü
Taşmescit	37	Taşmescit Camii Önü
Taşmescit	38	Mahallebaşında Zahir Halı Önü
Ali Paşa	39	Ali Paşa Camii Önü
Ali Paşa	40	Kafkas Oteli Altındaki Belediye Anbarı Önü
Lale Ve Esat Paşa	41	Lalapaşa Camii Önü
Methi Efendi	42	Mehdi Efendi Camii Önü
Methi Efendi	43	Gümüştöz Camii Önü
Fevziye	44	Kurşunlu Camii Önü
Kavak	45	Kavak Camii Önü
Kavak	46	Belediye Eski Reisi Seyfullah Beyin Evi Önündeki Meydanlık
Kavak	47	Kuyumcu Lehine Evin Önündeki Meydanlık
Aşağı Yoncalık	48	Cennetzade Camii Önü(Taş Ambarlar Karşısı)
Kadana	49	Kadana Camii Önü
Kadana	50	Gülahmet Parkı İçi
Muratpaşa	51	Muratpaşa Camii Önü
Muratpaşa	52	Kültür Derneği İlk Okulu Bahçesi
Aşağı Habibefendi	53	Habibefendi Camii Önü
Çırçır	54	Çırçır Camii Önü
Çırçır	55	Çırçır Camii Önü
Yukarı Yoncalık	56	Mollakaya Camii Arkasında Kazım Ellez Evi Önündeki

		Meydan
Yukarı Yoncalık	57	Ali Ravi İlk Okul Önü
Aşağı Hasan Basrı	58	Taş Camii Önü
Cedit	59	Eski Noterlik Dairesi Önünde ve Bingöl Otel Arkasındaki Meydan
Haccuma	60	Haccuma Camii Önü
Dere	61	Yazıcı Köpsürüsü Taşındaki Meydanlık
Dere	62	Yazıcı Köprüsü Başındaki Meydanlık
Yeğenağa	63	Yeğenağa Camii Önü
Yeğenağa	64	Yeğenağa Camii Önü
Kasımpaşa	65	Kasımpaşa Camii Önü
Yukarı Mumcu	66	Yukarı Mumcu Meydanlık
Tivnik Köyü	67	Köy Camii Önü
Haşkevank	68	Köy Camii Önü
Yıkılğan	69	Köy Camii Önü
Şih	70	Köy Camii Önü
Hancıgaz	71	Köy Camii Önü
Çeperli	72	Köy Camii Önü
Güllü	73	Köy Camii Önü
Ali Bezirgân (Sığırlı)	74	Sığırlı Köy Camii Önü
Ümidim	75	Köy Camii Önü
Kirinç, Kırın, Kos Köyleri	76	Kirinç Köy Camii Önü
Ortuzu	77	Köy Camii Önü
Kevahor	78	Köy Camii Önü
Terkini	79	Köy Camii Önü
Badışın	80	Köy Camii Önü
Yarımca	81	Köy Camii Önü
Iğdasor	82	Köy Camii Önü
Kan	83	Köy Camii Önü
Soğuk Çermik	84	Köy Camii Önü
Toparlık Nebi	85	Köy Camii Önü

Müdüрге	86	Köy Camii Önü
Hayta Komu	87	Köy Camii Önü
Gez	88	Köy Camii Önü
Sivişli	89	Köy Camii Önü
Erginis	90	Köy Camii Önü
Mülk	91	Köy Camii Önü
Tuzcu	92	Köy Camii Önü
Uzunahmet	93	Köy Camii Önü
Konk Pezgeriç	94	Konk Camii Önü
Çiftlik	95	Köy Camii Önü
Giregöseke Kelevürt	96	Giregöseke Köy Camii Önü
Hadelemek	97	Köy Camii Önü
Çıpak	98	Köy Camii Önü
Kösemeahmet	99	Köy Camii Önü
Kanber	100	Köy Camii Önü
Güngörmez	101	Köy Camii Önü
Tafta	102	Köy Camii Önü
Köşk	103	Köy Camii Önü
Dınarkom	104	Köy Camii Önü
Zağgı	105	Köy Camii Önü
Güzelyaya	106	Köy Camii Önü
Arzutu	107	Köy Camii Önü
Tufanç	108	Köy Camii Önü
Akdağ	109	Köy Camii Önü
Hins (Dumlu)	110	Köy Camii Önü
Karagöbek	111	Köy Camii Önü
Elmalı Ağcakent Biz	112	Köy Meydanlığı (Ağcakent Köyü)
Dıbkas	113	Köy Meydanlığı
Geyik	114	Köy Meydanlı
Karakale	115	Köy Meydanlı
Rizekent	116	Köy Meydanlığı
Rizekent Halukaya	117	Halukaya Köy Meydanlığı

Manvak		
Arapent	118	Köy Meydanlığı
Çegadır	119	Köy Meydanı
Gerepener	120	Köy Meydanı
Çortınkar	121	Köy Meydanı
Başovacık	122	Köy Meydanı
Üçküse	123	Köy İlkokul Önü
Ahurcuk	124	Köy Meydanı
Site Cenk	125	Köy Meydanı
Başkent	126	Köy Meydanı
Sırlı	127	Köy Meydanı
Zırnık	128	Köy Meydanı
Çatak	129	Köy Meydanı
Kuzğun	130	Köy Meydanı
Başkurtdere	131	Köy Meydanı
Çıyrıklı	132	Köy Meydanı
Toprakkale	133	İlkokul Önü
Akdağ	134	Köy Meydanı
Aşağı Canveren	135	Köy Meydanı
Kızılkale	136	Köy Meydanı
Ağzıaçık	137	Köy Meydanı
Kabaktepe	138	Köy Meydanı
Kapulu	139	Köy Meydanı
Söğütlü	140	Köy Meydanı
Kotanıs	141	Köy Meydanı
Paşakı	142	Köy Meydanı
Yukarı Canveren	143	Köy Meydanı
Sığırzından	144	Köy Meydanı
Aynalı ?	145	Köy Meydanı
Çat	146	Köy Meydanı
Parmaksız	147	Köy Meydanı
Karaşeyh	148	Köy Meydanı

Babaderesi	149	Köy Meydanı
Hölenk	150	Köy Meydanı
Başköy	151	Köy Meydanı
Yarmak	152	Köy Meydanı
Kızılca	153	Köy Meydanı
Köseler	154	Köy Meydanı
Karakilise	155	Köy Meydanı
Harabe	156	Köy Meydanı
Göbekveren	157	Köy Meydanı
Ağaköy	158	Köy Meydanı
Kerinkas	159	Köy Meydanı
Yavı	160	Köy Okulu Önü
Oyuklu	161	Köy Meydanı
Çirişli	162	Köy Meydanı
Göl	163	Köy Meydanı
Tuysuz	164	Köy Meydanı
Şeyhhasan	165	Köy Meydanı
Sarıkaya	166	Köy Meydanı
Karor	167	Köy Meydanı
Bardakçı	168	Köy Okulu Meydanı
Çögender	169	Köy Okulu Meydanı
Zazalar	170	Köy Meydanı
Şorak	171	Köy Meydanı
Gölceşeyh	172	Köy Meydanı
Kızılhasan	173	Köy Meydanı
Mağara	174	Köy Meydanı
Taşagıl	175	Köy Meydanı
Öznü	176	Köy Meydanı
Salasor İsavank	177	Salasor Camii Önü
Ebülhindi	178	Köy Camii Önü
Kayapa	179	Köy Camii Önü
Mahanda-Tepeköy	180	Mahanda Köyü Camii Önü

Karaz	181	Köy Camii Önü
Ilıca (Bucak Merkezi)	182	Camii Önü
Ilıca(Bucak Merkezi)	183	İlkokul Önü
Ağaver	184	Köy Camii Önü
Sakalikesik	185	Köy Camii Önü
Norşen	186	Köy Camii Önü
Emrecik	187	Köy Camii Önü
Kuşçu	188	Köy Camii Önü
Mordülük	189	Köy Camii Önü
Haydari	190	Köy Camii Önü
Yukarı Zerdığa	191	Köy Camii Önü
Henege Tekederesi	192	Henege Köyü Camii Önü
Kargiri	193	Köy Camii Önü
Özbek	194	Köy Camii Önü
Yağmurcuk	195	Köy Camii Önü
Erçık	196	Köy Camii Önü
Alaca	197	Köy Camii Önü
Aşağı Zerdığe	198	Köy Camii Önü
Söğütlü	199	Köy Camii Önü
Tebrizcik	200	Köy Camii Önü
Tosik	201	Köy Camii Önü
Tatkir	202	Köy Camii Önü

Ek. 4. Milletvekilleri Seçimi Kanunu (Resmî Gazete ile ilâm: 21.02.1950, Sayı: 7438, No.5545, Kabul tarihi:16. 02.1950)

BİRİNCİ KISIM

Esaslar

Seçim usulünün prensipleri

1. MADDE -Milletvekili seçimi tek derecelidir ve ekseriyet usulüne göre genel eşit, gizli oyla yapılır. Oy serbest ve şahsidir. Oyların sayılması ve ayrılması açıktır.

Seçim çevresi

1. MADDE - Milletvekili seçiminde her il bir seçim çevresidir.

Seçim bölgesi

2. MADDE - Milletvekili seçiminde nüfusu 150 den yukarı olanher köy, kasaba ve şehirlerde her mahalle birer seçim bölgesidir. Her seçim bölgesinde en az bir sandık bulundurulur.

Nüfusu 150 ve daha aşağı olan köylerle (Muhtarlıklar) sair meskûn yerler kendilerine yol ve gidip gelme bakımından en yakın ve en kolay olan seçim bölgesinin sandık alanına bağlanır. Bu mesafe 4 kilometreden fazla olamaz.

Seçimde nüfus ölçüsü

3. MADDE - Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından her 40 000 kişi için bir milletvekili seçilir. Nüfusu 40 000 den yukarı olan seçim çevreleri için aşağıda gösterilen işlem yapılır:

55 000 e kadar 1, 55 001 den 95 000 e kadar 2, 95 001 den 135 000 e kadar 3 milletvekili seçilir. Nüfus miktarı yükseldikçe milletvekili sayısı bu yolda artırılır.

Milletvekili sayısının tespiti

5. MADDE - Seçilecek milletvekili sayısının tespitinde son genel nüfus sayımı neticesi esas tutulur.

Buna göre her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı Bakanlar Kurulunca bir kararname ile tespit olunur ve keyfiyet Resmî Gazetede ve her seçim çevresinde gazetelerle ve olmayan yerlerde mutad vasıtalarla yayınlanır.

Seçim başlangıcı

6. MADDE - Seçim döneminin son toplantı yılının 23 Temmuz günü, seçimin başlangıç tarihidir. Ara seçimleri de, Türkiye Büyük Millet Meclisi aksine karar vermedikçe, her yıl yine 23 Temmuzda başlar ve her iki halde Eylül ayının 3. pazarına rastlayan gün oy verilir.

Dönem bitmezden önce Türkiye Büyük Millet Meclisince seçimin yenilenmesine karar verilmiş olması halinde keyfiyet Hükümetçe derhal ilân olunur. Yenileme kararının verildiği günden sonra gelen kırk beşinci günü takip eden ilk Pazar günü oy verilir.

İKİNCİ KISIM

Seçme hakkı

Bölüm: 1

Seçme yeterliği

Seçmen

7. MADDE - Milletvekili seçiminde 22 yaşını bitiren her vatandaş seçmendir.

Seçmen olamayanlar

8. MADDE - Aşağıdaki kimseler seçmen olamazlar:

1. Kısıtlı olanlar;
2. Yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler;
3. Kamu hizmetinden yasaklılar.

Oy veremeyecek seçmenler

9. MADDE - Aşağıda yazılı seçmenler oy veremezler:

1. Emniyet müdürleri, emniyet âmirleri, komiser ve komiser muavinleri ve polisler,
2. Subaylar, gedikli subaylar ve gedikli erbaşlar,
3. Askerî memurlar ve askerî adli yargıçlar,
4. Askerî öğrenciler,
5. Silâh altında bulunan erat.

Bölüm: 2

Seçmen kütükleri

1. Esaslar

Seçmen kütüğü

10. MADDE - Her seçim bölgesinin bir seçim kütüğü vardır. Bu kütük daimîdir.

Kimlerin kayıt olunacağı

11. MADDE - Seçme yeterliğine sahip olan her vatandaş ikametgâhının veya en az üç aydan beri oturmakta bulunduğu yerin kütüğüne kayıt olunur.

Devlet, il, özel idare ve belediye kadrolarında ve İktisadi Devlet Teşekkül ve Müesseselerinde devamlı vazifeli olanlar (muvakkat ve münavebeli işçiler hariç) ve bunlarla birlikte oturanlar, müddet kaydı aranmaksızın, vazife gördükleri yerin seçmen kütüğüne yazılırlar.

Yabancı memleketlerde bulunan vatandaşlar talepleri üzerine, tayin ettikleri seçim bölgesine veya son ikametgâhları kütüğüne yazılırlar.

Kütük kaydına göre oy verileceği

12. MADDE - Her seçmen; kütüğünde kayıtlı bulunduğu seçim bölgesinde oy verir. Birden ziyade seçmen kütüğüne kayıt olunmak caiz değildir. Bir seçimde birden ziyade seçim bölgesinde oy vermek yasaktır.

Oy verme için kütüğe kayıt esası

13. MADDE - Seçmenlik sıfatının tayininde esas seçmen kütükleridir. Kütüğe kayıtlı her seçmen oy verebilir.

Seçmen kütüğünde kaydı olmayanların oy vermelerine müsaade olunmaz. Ancak zamanında yapılmış bir müracaat üzerine kaydının icrası lâzım geleceğine dair mahkemedен ilâm alanlar oy hakkını kullanabilirler. Oy verme gününe kadar seçme yeterliğini kaybettiğine dair yetkili merciden resmî belge gelmiş bulunanlar kütükte kayıtlı olsalar bile oy veremezler.

2. Seçim kütüklerinin düzenlenmesi

Kütüğün tertiplenme esası

14. MADDE - Seçmen kütükleri seçim bölgesinde seçmenin oturduğu sokağına ve kapı numarasına göre tertiplenir. İlçe seçim kurullarımız! 84. madde gereğince düzenleyeceği iki nüsha listeden başka seçmenlerin soyadlarının alfabe sırasına göre bir de yardımcı cetvel

düzenlenir. Numarası olmayan insan oturan yerlere İstatistik Genel Müdürlüğünün Numerotaj yönetmelikleri esaslarına göre numara verilir.

Seçim muamelelerinde sokak ve kapı numarası üzerine tertiplenen liste esastır. Kütük ve listelerde en az seçmenin öz ve soyadı, babasının adı, doğum tarihi ve doğum yeri gösterilir ve değişiklikleri kayıt için mahsus sütunlar bulunur.

Görev ve yetkiler

15. MADDE - Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi işi valiler ve kaymakamlar tarafından sağlanır.

Vali ve kaymakamlar kütüklerin düzenlenmesi ve gerekli değişikliklerin kütüklere işlenmesi işinde mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclislerini görevlendirirler.

Bu işlerin vaktinde yapılabilmesi için Devlet, il, özel idare ve belediye teşkilâtına dâhil (Yargıçlar ve askerî şahıslar hariç) bütün memurları vazifelendirebilecekleri gibi hariçten de lüzumlu gördükleri kimseleri çalıştırabilirler. Bu işlerde çalışma saatleri içinde veya dışında çalıştırılacak memurlara zaruri masrafları karşılığı ve hariçten alınacak kimselerin gündelikleri, taşıma ve kırtasiye gibi yapılacak başka her çeşit giderler her yıl İçişleri Bakanlığı bütçesindeki Özel bölüme konulacak ödenekten İçişleri Bakanlığınca belirtilecek esas ve miktarlara göre verilir.

Düzenlemede yardımcıları

16. MADDE - Mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclisleri vali ve kaymakamın vazifelendireceği kimselerden de faydalanarak kendi seçim bölgelerinde oturan bütün seçmenleri sokak ve kapı numarasına göre ve 11. maddede belirtilen esaslar dairesinde kaydederler. Kayıt işinde nüfus kayıtlarından faydalanırlar. Listelerin düzenlenmesinde istatistik Genel Müdürlüğünün sayım işlerinde kullandığı numerotaj cetvelleri esas tutulur.

Kütüklerin tanzim ve tashihine müteallik, ihtiyar heyet ve meclislerinin yapacağı, bütün işlemlerde o bölgede teşkilâtı bulunan Partiler birer temsilci bulundurabilirler. İşlemlerin yapılmasından iki gün önce temsilci göndermeleri Partilere bildirilir.

Yeterlik tespiti esası

17. MADDE - Kayda müessir olacak olan seçme yeterliği, ikamet müddeti, memuriyet hâli gibi sebeplerin tespitinde resmî belgeler esas tutulur ve muhtar ve ihtiyar heyet ve meclislerinin şahsi bilgilerinden faydalanılır.

Kayıt harici bırakılacaklar

18. MADDE - Kendisinin başka bir seçim bölgesinde esas kaydı bulunduğunu ve oy hakkını orada kullanacağını beyan eden ve kayıt harici tutulmasını isteyen seçmenler de kaydolunmaz.

Askı

19. MADDE - Kütük listeleri okunaklı bir şekilde tanzim edildikten sonra ait olduğu köylerde, kasaba ve şehirlerde halkın kolaylıkla görüp okuyabileceği yerlere, tanzim eden ihtiyar heyet ve meclisleri tarafından tanzimi müteakip asılır ve keyfiyet mutata vasıtalarla ilân olunur.

Kütük listelerinin hangi tarihte ve nereye asıldığı ve ilânının yapıldığı heyetçe ve meclisçe bir tutanakla tespit olunur. Bunların asılı kaldığı müddetçe korunmasından muhtarlar ve alelumum zabıta

âmir ve memurları sorumludur.

İtiraz ve müddet

20. MADDE - Her seçim bölgesinin kütük listeleri yedi gün müddetle asılı kalır. Bu müddet zarfında o seçim bölgesi içinde oturan ilgili her şahıs veya siyasi partilerin Ocak, bucak ve ilçe başkanları liste kayıtlarına itiraz edebilirler.

İtiraz şekli ve karar

21. MADDE - İtiraz, muhtar vasıtasıyla ihtiyar heyet ve meclislerine sözlü veya yazı ile yapılabilir. Yapılan itirazlar mahsus defterine kayıt olunur. Sözlü itirazlar, itirazı yapana imza ettirilir. Okuma yazma bilmeyenlere parmak bastırılır.

İtirazı yapanlara, itiraz tarihini taşıyan bir makbuz verilir.

İhtiyar heyet ve meclisleri itirazı tetkik eder ve itiraz tarihinden itibaren en çok iki gün içinde işi bir karara bağlar.

Mahkemeye başvurma

22. MADDE - İtiraza iki gün içinde cevap verilmemişse veya cevap verilip de itirazın yerinde olmadığı bildirilmişse, muteriz, seçim bölgesinin bağlı bulunduğu sulh yargıçlığına beş gün içinde başvurabilir. Sulh yargıcı, itiraz hakkında üç gün içinde kesin karar verir.

Kütüklerin adedi ve muhafazası

23. MADDE - Seçmen kütükleri dört nüsha olarak tanzim olunur ve sayfeleri il veya ilçe veya bulunduğu takdirde bucak merkezindeki sulh hukuk yargıcına mühürlenir ve son sahi f e y e kütüğün kaç sahi f eden ibaret olduğu ve kaç seçmen bulunduğu şerh edilir.

Bu suretle kesinleşen kütüklerden iki nüshası, ilçe seçim kurulu başkanlarının emrine hazır bulundurulmak ve bir nüshası da kendilerinde kalmak üzere üç nüshası il ve ilçe nüfus müdür ve memurluklarına ve dördüncü nüshası da köylerde muhtarlara ve belediye teşkilâtı olan yerlerde belediye başkanlarına verilir. Bunlar kendilerine verilen kütüklerin muhafazasından sorumludurlar.

Kütükler milletvekili seçimlerinde muteberdir. 25. maddede tasrih edilen yoklama zamanına kadar bir mahkeme ilâmı olmadıkça, bunlar üzerinde hiçbir değişiklik yapılamaz. Bu cihetten nüfus müdür ve memurları sorumludurlar.

Muafiyet

24. MADDE - İtiraz işlerine dair her türlü evrak; resim, harç ve ücretlerden muafır.

Yoklama

25. MADDE - Bu kanunun yürürlüğe girdiği yılı takip eden yıldan başlamak üzere her yıl Nisan ayının 23 ünde başlayarak Mayıs ayının sonuna kadar seçim kütükleri gözden geçirilir ve bu kanun hükümlerine göre gerekli değişiklikler yapılır.

Kütüklere girecek ve giremeyecekler

26. MADDE -

I- Mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclisleri kendi seçim bölgelerine ait seçim kütüklerinde:

A) Ölenlerin,

B) Kanunun 8. maddesinde belirtilen seçmen yeterliğini kaybedenlerle 9. Madde gereğince oy veremeyecek olanların,

C) Evvelce haksız yere listeye geçenlerin,

D) Başka yere nakil suretiyle ayrılanların,

E) Başka bir kütüğe kayıt talebinde bulunanların, İsimlerini kütükten silmek suretiyle kütüğü tashih ederler. (D ve E) bentlerinde yazılan hallerde seçmenlerin yeni kaydolanacağı kütüğe kaydolmamaları için o mahal muhtarlığına da keyfiyeti bildirirler.

II - Muhtar ve ihtiyar heyetleri ve meclisleri yoklama zamanında:

A) 22 yaşını dolduranları,

B) Yerleşmek suretiyle seçim bölgelerini nakledenleri,

C) Memuriyete tayin olunmak suretiyle seçim bölgelerinde oturanları,

D) Yabancı memleketlerde bulunup kaydını talep edenleri,

E) Evvelce bu kanunda yazılı sebeplerden dolayı kaybolan seçmenlik yeterliğini yeniden iktisap edenleri,

F) Haksız yere seçmen kütüklerine girmemiş olanları, kütüklere kaydederler.

Değişiklik yapılan kütükler

27. MADDE - Yukarıdaki madde gereğince değişiklik yapılan kütükler o yılın Haziran ayının ilk haftasında bu kanunun 19. maddesi gereğince asılır.

Bunlar hakkında da bu kanunun 20 ve 21. maddelerine göre itiraz olunabilir ve mahkemeye başvurulabilir.

Değişiklik yapılan kütüklerin muhafazası

28. MADDE - Bu müddetlerden sonra 23. madde gereğince yargıç tarafından mühürlenerek kesinleşen kütükler, yine aynı madde hükmü dairesinde muhafaza edilmek üzere il ve ilçe nüfus müdür ve memurluklarına ve birer nüshası da köylerde muhtarlara ve belediye teşkilâtı olan yerlerde belediye başkanlarına verilir.

Seçmen kütükleri ve listeleri

29. MADDE - Seçmen kütük ve listelerinin tertip şekli ile bunların muhafazasına ait esaslar içişleri Bakanlığınca tespit olunur.

3. Seçmen kartları

Seçmen kartı

30. MADDE - Seçmen kütüğünde kayıtlı her seçmen vatandaşa bir seçmen kartı verilir.

Seçmen kartı seçmenin kimliğini ispata yarar. Her hangi bir sebeple kartın sahibi olduğundan şüphe edilenlerden hüviyet cüzdanı ibraz etmeleri istenebilir.

Seçmenin kimliğini kurul kendisince maruf iki seçmen marifetiyle de tespit ettirebilir.

Kartın muhtevası

31. MADDE - Seçmen kartında seçmenin hangi seçim bölgesinde, hangi sandıkta oy vereceği ve kütükteki sıra numarası gösterilir. Bundan başka seçmen kartında seçmenin soyadı, öz adı, işi ve oturduğu yer gösterilir.

Kartların dağıtılması

32. MADDE - Seçmen kütükleri listelerinin yargıç tarafından tasdikini takip eden sekiz gün içinde vali ve kaymakamlar tarafından hazırlanacak seçmen kartları seçmenlere dağıtılmak üzere muhtarlarca verilir. Kartların hazırlanmasında vali ve kaymakamlar 15 nci maddedeki yetkiyi kullanabilirler.

Sahipleri bulunmadığı için dağıtılmayan kartlar köy odasında veya muhtarlıklarda sahipleri emrinde tutulur. Seçim gününe kadar alınmamış olan kartlar seçim gününde sahipleri tarafından istenildiği takdirde verilmek üzere, sandık seçim kurulları başkanlarına teslim olunur.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Seçilme hakkı

Bölüm: 1

Seçilme yeterliği

Seçilebilme

33. MADDE - Otuz yaşım bitiren her vatandaş milletvekili seçilebilir.

Milletvekilliğine seçilemeyecek olanlar

34. MADDE - Aşağıda yazık olanlar milletvekili seçilemezler:

1. Kısıtlılar;
2. Türkçe okuyup yazma bilmeyenler,
3. Yabancı Devlet uyrukluğunu ileri sürenler,
4. Yabancı Devlet resmî hizmetinde bulunanlar,
5. Müebbet veya muvakkat ağır hapis, beş seneden fazla hapis veya müebbet sürgün cezalarından biri ile hüküm giymiş olanlar,

6. Hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma ve dolanlı iflâs suçlarından biri ile hüküm giymiş olanlar,

7. Kamu hizmetlerinden yasaklılar.

Bölüm: 2

Adaylık

Adaylık koyma

35. MADDE - Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş Milletvekilliğine adaylığını koyabilir.

Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları bu partilerin teşkilâtı bulunan seçim çevreleri için, o çevrenin seçebileceği milletvekili sayısını geçmemek üzere aday gösterebilirler. Mensup olduğu siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, yazılı muvafakati olmadıkça diğer bir siyasi parti tarafından başka bir seçim çevresi için aday gösterilemez. Hiçbir siyasi partiye intisabı olmayan kimsenin her hangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi de aynı surette kendisinin yazılı muvafakatine bağlıdır.

Elli seçmenin, oturdukları yer muhtarlığınca tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde aday gösterilen kimsenin de bu hususta yazılı ve noterden tasdikli olarak muvafakatini bildirmesi şarttır.

İlçe ve il seçim kurulu başkanı olan yargıçlarla Yüksek Seçile Kurulu Başkan ve üyeliklerine seçilen Yargıtay ve Danıştay mensupları yurdun hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler. Yukarıdaki fıkrada yazılı görevlerden ancak adaylığını koyacak olanlar istinkâf edebilirler. Adaylığı tercih edenler aşağıdaki fıkrada memurlar hakkında konulan kayıtlara tâbi olurlar. Ancak bu tercih hakkı, görevi kabulden sonra kullanılamaz.

İlçe ve il seçim kurullarında görev kabul eden yargıçların bu seçim çevrelerinde ve Yüksek Seçim Kurulunda görev kabul eden Yargıtay ve Danıştay mensuplarının bütün seçim çevrelerinde ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve sihri hısımları adaylıklarını koydukları veya aday gösterildikleri takdirde, bunlar seçim kUranlarındaki vazifelerinden istinkâfa ve keyfiyeti derhal Adalet Bakanlığına bildirmeye mecburdurlar.

İllerin Genel İdare teşkilâtında milli irade ile tayin olunan memurlar ve belediye başkanları genel veya ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce; seçimin yenilenmesine

veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilemenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe görevli buldukları seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Her sınıftan muvazzaf subaylarla askerî memur, askerî adli yargıç ve gedikli- subay ve gedikli. Erbaşlardan ordudan ayrılma hakkım kazanmış bulunanlar.

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilemenin veya kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça görevli oldukları veya emirleri altındaki askerî birlik ve müesseselerinin bulunduğu seçim çevrelerinden; ve oy verme gününden en az bir ay önce ayrılma isteğinde bulunmadıkça yurdun hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Ayrılma isteği en yakın âmire verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçedeki imzanın sahibine ait olduğu âmir tarafından tasdik edilir ve derhal doğruca Bakanlığa gönderilir. Dilekçe sahibine dilekçenin alındığına dair bir makbuz ve mertebeler silsilesi yoluyla âmirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat caizdir.

Dilekçelerin Bakanlığa geldiği tarihten itibaren nihayet on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edilip edilmediği dilekçeye ve âmirlerine tebliğ olunur.

Ordudan ayrılma hakkını kazanmamış olduklarından dolayı ayrılma istekleri reddedilmiş bulunanlar aday listesine giremezler. Ayrılma istekleri kabul edilenler sonradan milletvekili seçilmemiş olsalar dahi ayrılma isteğinden feragat edemezler. Bu istek mutlaka yerine getirilir.

Ayrılma istekleri kabul edilenler dahi vazifeleri başında buldukları müddetçe propaganda mahiyetinde hiçbir harekette bulunamazlar. Resmî elbise ile propaganda yapmak yasaktır.

KAYNAKÇA

GAZETELER

Erzurum Gazetesi (2 Mart 1950-28 Aralık 1950)

ARAŞTIRMA ESERLER

Samet, A. (1992). **Siyasi Günlük, Demokrat Parti'nin Kuruluşu**. Haz. Cemil Koçak, İstanbul.

Feroz, A. (1976). **Türkiye'de Çok partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)**. Ankara: Bilgi Yayınları.

Feroz, A. (2007). **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**. İstanbul: Hil Yayınları.

Osman, A. (1998). **Milli Şef Dönemi, Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler (1938-1945)**. İstanbul: İz Yayıncılık.

Mustafa, A. (2004). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1950**. Ankara: Phoenix Yayınevi.

ARCA YÜREK, Cüneyt, **Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951**. Bilgi Yayınları, Ankara.1985.

Turan, A. (2007). **Demokrasi, Siyasi Partiler ve Seçim**. İstanbul: Beta yayınları.

Cihad, B. (1970). **Politika Galerisi**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Faik Ahmet, B. (1977). **Siyasi Anılar (1939-1954)**. İstanbul: Yüzyıl Yayınları.

Rıfkı Salim, B. (1998). **On Yılı Anıları (1950-1960)**. Ankara: Kişisel Yayınlar.

Rıfkı Salim, B. (1979). **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1950)**. Ankara: Ortaç Matbaası.

Tevfik, Ç. (2003). **Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)**. İstanbul: İmge Yayınları.

Tevfik, Ç. (1996). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)**. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Mustafa E. (2003). **Türkiye'de Anayasalar ve Siyaset**. Ankara: Liberte Yayınları.

Tekin, E. (1966). **Türkiye'de Parti Kavgaları**, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası.

Cem, E. (1990). **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**. Ankara: İmge Yayınları.

- Şükrü, E. (1967). **Menderes Diyor Ki!**. İstanbul: Demokrasi Yayınları.
- Orhan Cemal, F. (1971). **Bir Devre Adını Veren Başbakan, Adnan Menderes**. İstanbul: Mayataş Yayınları.
- Recep Murat, G. (2010). **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**. Ankara: Atatürk araştırma Merkezi.
- Süleyman, İ. (2006). **Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes**. Ankara: Liberte Yayınları.
- H. Bayram, K. (1988). **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar**. İstanbul: Birey Yayınları.
- Suna, K. (1976). **1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler-Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Süleyman, K. (2011). **Menderes Dönemi Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs 1950 Darbesine Giden Yol (1950-1960)**. İstanbul: Bayrak Matbaacılık.
- Cemil, K. (2012). **Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar**. C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koptagel, İ. (2005). **Toplum Kalkınmasında Örnek Bir Lider Hüseyin Köycü**. İstanbul: Aşama Matbaacılık.
- Murat, K. (2011). **Erzurum Belediyesi Tarihi II**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Murat, K. (2012). **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum (1923-1950)**. Atatürk Araştırma Ankara: Merkezi Yayınları.
- Ergun, Ö. (2011). **Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi**. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Muzaffer, S. (1971). **Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri**. İstanbul: Geçiş Yayınları.
- Nazmi, S. (1951). **Celal Bayar Diyor ki (1920-1950)**. İstanbul: Tan Matbaası.
- İlkay, S. (1974). **State and Society in the Politics of Turkey's Development**. Ankara: AÜSF Yayını.
- Erdem, T. (1982). **Anayasalar ve Seçim Kanunları (1876-1982)**. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Firdes, T. (2019). **Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna**. Ankara: Hitapevi Yayınları.
- Erdoğan, T. (1976). **100 Soruda Siyasi Partiler**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Metin, T. (1990). **Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye**. Ankara: Bilgi Yayınları.

Metin, T. (1990). **DP'nin Altın Yılları (1950-1954)**. Ankara: Akis Yayınları.

Ali İhsan, T. (1999). **1946'dan Bugüne Seçimler ve Seçim Kanunları**. İstanbul.

Fürüzan, Hüsrev, T. (1965). **Türkiye'de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi (1839-1965)**. İstanbul: Elif Yayınları.

Tarık Zafer, T. (1952). **Türkiye'de Siyasal Partiler (1859-1952)**. İstanbul: Arpa Yayınları.

Erol, T. (2010). **1950 Seçimleri**. Ankara: TESAV.

Erol, T. (2003). **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)**. Ankara: TESAV.

Mete, T. (1981). **T.C.'nde TEK-PARTİ Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)**. Ankara: Yurt Yayınları.

Serdar, T. (1991). **DP Döneminde Türkiye Ekonomisi, Ekonomik Kalkınma Süreçleri Üzerine Bir Deneme**. Ankara: Adalet Matbaacılık.

Turgay, U. (2010). **İttihat ve Terakki'den Günümüze Siyasal Partiler**. (Ed).Turgay, U. Ankara: Orion Kitapevi.

Ahmet, Y. (2001).**Türkiye'de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Çetin, Y. (1982). **Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı**. İstanbul: Karacan Yayınları.

Gülcan, Y. (2001). **Cumhuriyet Halk Partisi (1923-1946)**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Nadir, Y. (2017). **Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950-1960)**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi:

Erik Jan, Z. (2007). **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev: Yasemin Saner, G. İstanbul: İletişim Yayınları.

MAKALE ve DERGİLER

Akıncı, A. (2015). "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi". **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, (1), 47.

Ercan, H. (1997). "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)". **Paü Eğitim Fakültesi Dergisi**, (3), 14-49.

Ömer, L. (2002). “DP, ANAP ve Sonunda AKP”, **Birikim**, İstanbul: Birikim Yayınları, (163-164), 13.

KAYNAK KİŞİLER

Abdullah TOP

Aydın CANDAN

Erden ÇAVUŞOĞLU

Gürbüz KÖŞEDAR

Zeki BOZKAYA

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : Seda HASDEMİR
Doğum Tarihi ve Yeri : 15.03.1993/TORTUM
e-mail : sedahasdemir_1993@hotmail.com

Eğitim

Derece	Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Erzurum Teknik Üniversitesi	11.10.2019
Lisans	Atatürk Üniversitesi	10.06.2016
Lise	Açıköğretim Lisesi	09.06.2011
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce	

Bilimsel Faaliyetler

Proje :
Makale :
Kongre :
Sempozyum :

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı
Staj : Erzurum Teknik ve Meslek Lisesi